

Na het vertrek der achtmaanders zijn er bij de infanterie geen andere dienstplichtigen onder de wapenen dan die van de jongste ploeg. Deze zijn alsdan in hunne eerste opleiding. Om hierin zoo min mogelijk stoornis te brengen, dient mede het blijvend gedeelte. Werd nu de dienst van het blijvend gedeelte voor de viermaanders zoodanig vervroegd, dat deze zou aansluiten aan hunnen voor eerste oefening, dan zou door hen de dienst voor dat gedeelte verricht worden in een tijdvak waarin nog achtmaanders onder de wapenen zijn, om in de behoeften van den dagelijkschen dienst te voorzien en waarin alzoo aan de aanwezigheid van een blijvend gedeelte minder behoefte bestaat.

Bij de overige onbereden korpsen is de toestand nagenoeg dezelfde.

Evenwel erkent de ondergeteekende, dat deze toestand niet is zooals mag worden gewenscht. Onder de tegenwoordige Militiewet ziet hij echter geen kans, hierin verandering te brengen. Aangenaam is het hem echter, hieraan te kunnen toevoegen dat het aangekondigde ontwerp Militiewet dezen toestand niet kent.

§ 9. *Oefeningen. Strijdvvaardigheid van de troepen.*

De klachten, die door verscheidene leden werden vernomen over het onvoldoende van de oefeningen, zijn zeker in niet mindere mate doorgedrongen tot den ondergeteekende. De verschillende autoriteiten, en in de eerste plaats de commandant van het veldleger, hebben niet nagelaten er in hunne rapporten op te wijzen, dat de toch reeds korte eerste-oefentijd van onze militie door de ongunstige oefeningsvoorwaarden nog zoozeer wordt bekort, dat zij werkelijk de strijdwaarde van den Nederlandschen soldaat onvoldoende achten.

Maar al te veel wordt voorbijgezien, dat met een zekeren graad van individueele geoefendheid nog geen strijdvaardige troep wordt verkregen, maar dat ook oefenen in afdeelingen en oefening van officieren en kader niet mogen worden verwaarloosd.

De goede wil en de ijver, die gelukkig nog het overgrootste meerendeel onzer miliciens bezielen, zijn oorzaak, dat men al spoedig eene zekere tevredenheid gevoelt met hetgeen onder zoo ongunstige omstandigheden nog kan worden bereikt.

De intensiteit der oefeningen wordt zoo hoog mogelijk opgevoerd, maar daaraan zijn grenzen, die men niet kan overschrijden zonder het bevattingsvermogen van den man en de onderwijs capaciteit van officieren en kader geweld aan te doen.

Zooals uit de in te dienen Militiewet zal blijken, acht de ondergeteekende 8½ maand voldoende voor behoorlijke oefening, maar dan moet ook gedurende dien tijd zonder onderbreking behoorlijk *kunnen* worden geoefend.

Hij vertrouwt, dat bij aanneming van die wet de klachten als waarvan hier sprake was, niet meer zullen worden vernomen.

Het »marcheeren» vormde ook reeds bij de behandeling van de Oorlogsbegroting voor 1910 een punt van gedachtenwisseling tusschen de Regering en de Volksvertegenwoordiging, waartoe de ondergeteekende zich veroorlooft de aandacht te vestigen op de Memorie van Antwoord voor die begroting, bladz. 21, »slecht marcheeren».

Vermits het marcheeren vooral van de infanterie een der factoren vormt, waarnaar de strijdvaardigheid der troepen moet worden beoordeeld, werd daaraan in den afgeloopen zomer meer dan gewone aandacht gewijd.

Met het doel den troep daarin te oefenen, maar ook om ter zake gegevens te verkrijgen, werden marschen gehouden van meerdere dagen achtereen.

De in het Voorloopig Verslag besproken driedaagsche marsch van het regiment grenadiers en jagers met eene sterkte van 1045 man en eene batterij veld-artillerie was een dier marschen. Daarnaast heeft er ook een plaats

gehad bij het 6de regiment infanterie met eene sterkte van omstreeks 1000 man zonder andere wapens. Voorts verschillende marschen op kleinere schaal, waaronder die bij het 4de regiment infanterie te Gouda, met eene sterkte van slechts 100 man.

Op den voorgrond was gesteld, dat de lengte van den af te leggen afstand de normale niet noemenswaard te boven ging, maar toch waren de omstandigheden, waaronder gemarcheerd werd, zeer verschillend gekozen.

De inspanning, die van de troepen werd geëischt, kwam niet slechts tot uitdrukking in de lengte van den marsch, doch ook in allerlei bijkomende factoren, omtrent wier beteekenis men zich juist een duidelijk beeld wenschte te vormen.

Het al dan niet marcheeren met andere wapens heeft invloed op het gemak, waarmede de infanterie marcheert, zoo ook de sterkte van den marcheierenden troep.

Bij de eene afdeeling was de verpleging gedurende den marsch tot in de geringste details van te voren geregeld, terwijl bij eene andere getracht werd den oorlogstoestand meer nabij te komen, zonder nog te vervallen in de zware ontberingen, waarop men dikwijls tijdens een veldtocht zal moeten verdacht zijn.

Ter beantwoording der verschillende vragen, in het Voorloopig Verslag meer bepaald ten aanzien van den marsch van het regiment grenadiers en jagers gedaan, wenscht de ondergeteekende omtrent deze oefeningstocht nader het volgende mede te deelen:

De marschoefening had plaats van 5 tot en met 7 September. Den eersten dag werd gemarcheerd naar Gouda. Er vielen circa 40 man uit, die echter allen Gouda bereikten. De verpleging aldaar was goed. Door onvoorziene omstandigheden is door een gedeelte van het bataljon het middageten eerst laat genuttigd. De legering was aldaar eveneens goed.

Den tweeden dag werd gemarcheerd naar Bodegraven, van daar vervoer per spoor naar Woerden en verder marsch naar Vianen. Wordt in het Voorloopig Verslag genoemd het traject Woerden—IJsselstein, dan zal daarmede vermoedelijk bedoeld worden het traject Woerden—Vianen.

Van uit Bodegraven en Woerden werden te zamen 50 uitvallers geëvacueerd. Te circa 6 uur n.m. werd Vianen bereikt. Dien dag bedroeg het aantal uitvallers ongeveer 100, die deels op bagagevoertuigen, deels in detachement te voet achter den staart van de colonne volgden.

Ware den troep aldaar een middagmaal, bestaande uit verduurzaamde levensmiddelen verstrekt, dan zoude naar alle waarschijnlijkheid de verpleging beter zijn geweest. Echter was bij de voorbereiding met opzet deze verstreking achterwege gelaten, om den troep — overeenkomstig den oorlogstoestand — voor de volle moeilijkheid te stellen. De voorposten-compagnie heeft — hoewel op een laat uur — den maaltijd gereed kunnen krijgen, waaruit moge blijken, dat geenszins iets onmogelijks werd verlangd. Aan het personeel van het bataljon werd verder, toen het te voorzien was, dat de bereiding van het eten te wenschen zou overlaten, vergunning gegeven van het noodration gehakt gebruik te maken.

De artillerie, die het toebereide eten in hooikisten medevoerde, werd op tijd en goed gevoed. De ervaring, op dezen dag met betrekking tot de verpleging opgedaan, heeft duidelijk de noodzakelijkheid in het licht gesteld, om keukenwagens bij het veldleger mede te voeren.

De troep bivakkeerde te Vianen onder licht tentmaterieel op stoppelland, dat ten gevolge van de voorafgaande regens vochtig was.

Den derden dag werden de onderdeelen per boot naar Rotterdam vervoerd. Hier werd een uitstekende maaltijd verstrekt, bereid door de zorg der Maatschappij van volkskosthuizen.

Van uit Rotterdam werden 89 voetzieken geëvacueerd.

De terugmarsch naar 's Gravenhage, waaraan verbonden was een moeilijke marsch door de straten van Rotterdam, geschiedde gedeeltelijk in de duisternis.

Te Delft werden 23 man geëvacueerd, terwijl voorbij Delft nog 2 per tram en 2 per ziekenkar naar de kazerne terugkeerden.

Het marcheeren over de moeilijke straatkeien in Rotterdam heeft veel van de krachten der manschappen gevergd.

De geheele oefening vereischte eene meer dan gewone krachtsinspanning, doordat men zooveel mogelijk de oorlogsomstandigheden trachtte nabij te komen; een spoorwegvervoer en een bootvervoer met de daaraan verbonden eigenaardige vermoeienissen waren ingelascht, terwijl de marsch door Rotterdam en de marsch in de duisternis naar 's Gravenhage de bezwaren van de oefening verhoogden.

Vergelijkt men nu dezen marsch met dien, welke bij het 6de regiment infanterie werd gehouden van 4 tot en met 7 September j.l.:

Den eersten dag werd gemarcheerd van Breda naar Tilburg, waar de troep werd ingekwartierd met voeding in het noordelijk deel dier gemeente.

Den tweeden dag werd om half acht afgemarcheerd naar eene bivakplaats nabij Vught.

Aanvankelijk werd met de reglementaire snelheid van 120 pas per minuut gemarcheerd, doch weldra moest deze zelfs tot 110 pas worden verminderd. Na $2\frac{1}{2}$ uur gemarcheerd te hebben, moest men halt houden om van 250 à 300 man de voeten te laten behandelen. Daarna kon zonder moeite worden verder gemacheerd.

Door vooruitgezonden kwartiermakers was reeds veel in het bivak voorbereid en om 7 uur kon een goede maaltijd worden genuttigd.

Den derden dag marcheerden men van Vught naar Hedel; vandaar ging de troep in 3 stoombooten naar Moerdijk en kwam verder marcheerende te resp. 8 uur en $7\frac{1}{4}$ uur n.m. te Zevenbergen en Zevenbergschen Hoek, waar men weder met voeding werd ingekwartierd.

Op den vierden dag werd te 8 uur v.m. afgemarcheerd en bereikte men om 2.30 Breda.

De omstandigheden zijn derhalve zeer verschillend geweest.

Eerstgenoemde troepenafdeeling marcheerde *met*, laatstgenoemde *zonder* artillerie.

Eerstgenoemde marcherede in 3 dagen resp. 34 K.M., 34 K.M. en 31 K.M., totaal 99 K.M. Laatstgenoemde in vier dagen 27 K.M., 25 K.M., 20 K.M. en 30 K.M., totaal 102 K. M. Eerstgenoemde met eene verpleging, die minder zorgvuldig was voorbereid dan bij de laatstgenoemde en die door bijzondere omstandigheden nog minder was dan men had gehoopt. Laatstgenoemde met eene verpleging, zoodanig geregeld, dat de troepen bij aankomst hun middagmaal gereed vonden.

Uit een en ander moge blijken, dat inderdaad van het regiment grenadiers en jagers veel meer inspanning werd geëischt dan van het 6de regiment infanterie, terwijl de door sommige leden aangehaalde marsch van het 4de regiment infanterie uit Gouda onder nog gunstiger omstandigheden plaats greep, daar het hier slechts eene zeer geringe sterkte gold, n.l. slechts 100 man.

De uitslag der proefneming bij het regiment grenadiers en jagers was zeker verre van voldoende.

Op eene sterkte van circa 1045 man was het getal van hen, die de oefening niet tot het einde toe meemaakten — voor het grootste gedeelte voetkranken — 166 of bijna 16 pct. De ondergeteekende meent te mogen aannemen, dat dit hooge percentage niet moet worden toegeschreven aan mindere wilskracht, luiheid of eenige andere slechte eigenschap. Bij de groote meerderheid der manschappen was de ernstige wil aanwezig, om niet achter te blijven, terwijl door de officieren en het kader op voorbeeldige wijze is medegewerkt het moreel hoog te houden. In alle rapporten is dan ook de geest in den troep geroemd.

De officieren van gezondheid, die de marschoefening medemaakten verklaarden dat h. i. de minder goede verpleging te Vianen geen invloed heeft gehad op het aantal achterblijvers.

In hoofdzaak moet het groote aantal uitvallers worden toegeschreven aan te weinig training, voor een deel ook aan het schoeisel.

Van nut is deze proef echter zeer zeker geweest, ook, en niet het minst, voor commandanten en ondercommandanten.

Zij toch hebben gelegenheid gehad ervaring op te doen met betrekking tot legering, verpleging en vervoer van den troep.

Velen der aan den dag getreden fouten zijn dan ook gemaakt door gebrek aan ervaring, waarvan echter den betrokken commandanten geen grief mag worden gemaakt. Dat het oefenen van dit regiment in de duinen van noemenswaardigen invloed zou zijn geweest op de gebleken mindere marschvaardigheid, komt den ondergeteekende niet waarschijnlijk voor; immers voor vele oefeningen, inzonderheid voor de marschtraining, kiest men ook bij dit regiment de gewone wegen.

De uitslag der proefneming bij het 6de regiment infanterie was aanmerkelijk gunstiger. Men had daar slechts 15 achterblijvers op 1000 man, zooals men wel nimmer zal hebben. Over mindere gevechtvaardigheid worden in de rapporten geene klachten vernomen.

Uit het vorenstaande valt af te leiden: dat onder zeer gunstige omstandigheden en wanneer uitgebreide voorzorgsmaatregelen worden genomen, zooals in den oorlog slechts zelden mogelijk zal zijn, de marschvaardigheid van den troep geene aanleiding geeft tot opmerkingen. Zoodra men echter eenige meerdere inspanning eischt, door het inschakelen van enkele storende oorlogsfactoren, laat de marschvaardigheid te wenschen over. In het algemeen mag men die derhalve niet als voldoende aanmerken.

De ondergeteekende is geneigd zich te scharen aan de zijde van die leden, die van meening zijn, dat de zeer korte eerste-oefentijd der viermaanders, zonder voorafgaande behoorlijke training buiten het leger, mede een der oorzaken is geweest van de gebleken geringe marschvaardigheid.

Dat niet bleek van eene betere marschvaardigheid der achtmaanders, moet worden toegeschreven aan het onderbreken van hun eerste-oefentijd voor allerlei huishoudelijke diensten, iets wat onder de tegenwoordige omstandigheden niet kan worden ontgaan. Vooral op eene behoorlijke marsch-training werkt dit zeer storend. Ook moet men niet over het hoofd zien, dat op het tijdstip van den gehouden marsch de achtmaanders niet vier doch slechts twee maanden meer oefening hadden gehad dan de viermaanders.

Tot marsch-training in grooter verband was voor hen ook nog geen gelegenheid geweest, terwijl dit toch als eene zeer voornamelijk zaak moet worden beschouwd.

Ook ons schoeisel en onze bepakking zijn niet in alle opzichten gunstig te noemen voor het uitvoeren van eenigszins langere marschen onder min gunstige omstandigheden. Beide onderwerpen maken thans het onderwerp van studie van eene speciale commissie uit.

Eene betere marschvaardigheid kan alleen worden verkregen door meerdere training. Zoolang de tijd daartoe ontbreekt, zullen nimmer bevredigende resultaten worden bereikt. Moge echter uit den marsch van het regiment grenadiers en jagers zijn gebleken, dat men voor het oogenblik zijne eischen nog niet te hoog mag stellen, tevens moge hier worden opgemerkt, dat door den commandant van het veldleger en de hoogere troepenaanvoerders al het mogelijke gedaan wordt om de troepen in korten tijd zooveel mogelijk te oefenen in het marcheeren; de thans opgedane ondervinding zal zeker een spoorslag zijn, om ten deze diligent te blijven.

Zoolang er buiten het leger zoo weinig geschiedt voor de lichamelijke opvoeding der jeugd, zal men nimmer mogen rekenen op het verkrijgen van marschvaardigheid vóór het in dienst treden.

De ondergeteekende zal zeker niet tegenspreken, dat marschvaardigheid ook buiten het leger *kan* worden verkregen. Wie marcheert er echter nog in een tijd, waarin het moderne verkeer zoodanig is gericht op het uitschakelen van alles wat naar loopen (marcheeren) zweemt?

Men kan dan ook wel wenschen en betoogen, dat marschvaardigheid buiten het leger *kan* worden verkregen, doch zoolang de jongelingschap zich die niet vrijwillig eigen maakt — en daartoe ontbreekt haar ook veelal de tijd — zal daarmede rekening moeten worden gehouden bij het bepalen van den noodzakelijken eersten oefentijd in het leger.

Hoe groote waarde de ondergeteekende ook hecht aan het belangrijke rapport der door sommige leden in herinnering gebrachte commissie, het zou getuigen van een ongemotiveerd optimisme wanneer men aannam, dat zelfs bij volledige doorvoering van de denkbeelden dier commissie, ons volk op eenmaal een hoogen trap van marschvaardigheid zou bereiken.

Met het Departement van Binnenlandsche Zaken wordt reeds overleg gepleegd om te komen tot het oprichten van eene centrale gymnastiekschool, zooals in het rapport der bedoelde commissie werd uiteengezet.

Onder hetgeen de soldaat moet leeren, is wellicht geen enkel onderdeel zoodanig afhankelijk van den daaraan besteden tijd als het marcheeren en daarom kan niet worden ingestemd met de meening van die leden, die van oordeel zijn, dat men het ten deze in 12 maanden niet verder zou kunnen brengen dan in 8½ maand.

Intusschen, waar de ondergeteekende tot de conclusie is gekomen, dat de marschvaardigheid onder het thans bestaande stelsel niet als voldoende is aan te merken, stelt hij zich voor, dat de betere oefeningsvoorwaarden, die zullen worden verkregen door de, naar hij hoopt, spoedig in te dienen nieuwe Militiewet, met behoud van den 8½ maandschen eersten oefentijd toch ten aanzien van het marcheeren eene verandering ten goede zullen brengen.

De keuringseischen zijn, na de verscherping die zij bij het Koninklijk besluit van 29 September 1908 (*Staatsblad* n° 305) hebben ondergaan, thans zoodanig, dat zij volledigen waarborg schenken voor de afkeuring van alle dienstplichtigen, wier voetgebreken hen buiten staat zouden stellen de vermoeienissen van den dienst te doorstaan. Ter verhooging van de marschvaardigheid ziet de ondergeteekende daarom in een verdere verscherping der keuringseischen geen heil.

Bij het regiment grenadiers en jagers is de tijdverdeeling niet anders dan door hoogerhand is voorgeschreven voor alle infanteriekorpsen.

Er is geen grond voor de onderstelling, dat te 's Gravenhage de inspectie op Zaterdag gehouden wordt, ook in de gevallen, waarin de Zaterdag, wat het weer betreft de eenige gunstige dag voor training en oefening is van de geheele week.

Ten aanzien van de opmerkingen betreffende de manoeuvres bij het Lekkaces moet de ondergeteekende tot zijn leedwezen erkennen, dat de bij die gelegenheid opgedane ervaring verre van bevredigend is geweest. Aan den door sommige leden geuit wensch, om de rapporten betreffende deze oefening over te leggen, kan de ondergeteekende niet voldoen. Deze rapporten zijn uitgebracht door verschillende hogere en lagere officieren, in de overtuiging dat zij een vertrouwelijk karakter zouden hebben en behouden. De ondergeteekende koestert de vrees, dat hij in den vervolge niet meer zou mogen rekenen op volkomen objectieve en onbevangen rapporten, wanneer men kan verwachten, dat die in de Staten-Generaal zullen worden behandeld. Er bestaat bij den ondergeteekende intusschen geen enkele reden om den inhoud dier rapporten te verzwijgen of ook maar eenigzins te verbloemen.

Het door verschillende autoriteiten in die rapporten uitgesproken oordeel luidt over het algemeen weinig bemoedigend.

Verskillende oorzaken hebben tot dat ongunstig oordeel op het gemis van samenwerking tusschen de verschillende troependeelen.

Hoezeer te betreuren, meent de ondergeteekende toch dat dit een verklaarbaar verschijnsel is. Doordat ten gevolge van het streven om den eerste oefeningstijd zooveel mogelijk in te krimpen — zonder dat daarmede een belangrijke vermindering van de aan een veldsoldaat te stellen eischen gepaard kan gaan, — in zeer korten tijd een groote hoeveelheid oefenstof verwerkt moet worden, kan het niet anders, of het voornaamste gedeelte van den dienstdienst moet worden in beslag genomen door de individueele opleiding van den man. Veel tijd, om de manschappen gezamenlijk als troep te oefenen blijft dan echter niet over. Het gevolg van een en ander is eenerzijds, dat de man onvoldoende het in verband optreden leert, anderzijds, dat de aanvoerders niet vertrouwd blijven met het bevel over afdeelingen van eene sterkte, eenigszins overeenkomende met hun rang en dienstbetrekking, om nog niet te spreken van oorlogsterkte. Het behoeft dan ook niet te verwonderen, dat dit ten slotte tot bedroevende resultaten moet leiden.

De grootere sterkte in het tijdperk der herhalingsoefeningen is niet voldoende om aan bovenstaande bezwaren geheel te gemoet te komen, daar deze slechts van korten duur zijn en dan meestal nog weinig tijd kan worden afgezonderd voor compagnies- en bataljonsoefeningen.

Dat ook de individueele geoefendheid van den man te wenschen heeft overgelaten, schrijft de ondergeteekende mede ten deele toe aan de weinig gunstige oefeningsvoorwaarden, waaronder de opleiding moet plaats hebben, waardoor deze ten slotte meer op het doorloopen van een programma, dan op degelijke stelselmatige oefening gaat gelijken, en waar voor herhalings van het geleerde in het geheel geen tijd is.

In het bijzonder omtrent de uitvoering van den wachtdienst en de daarbij betoonde waakzaamheid is ongunstig gerapporteerd en werd in de rapporten onomwonden op een tekort aan geoefendheid gewezen, terwijl daarbij tevens bleek, dat de plichtsbetrachting niet overal was zooals deze moest zijn.

In dit verband is in het Voorloopig Verslag gewezen op het feit, dat eene afdeeling militaire wielrijders, door de voorposten heentrekkende, het hoofdkwartier van de tegenpartij onopgemerkt kon bereiken.

Naar aanleiding hiervan zij opgemerkt, dat werkelijk eene afdeeling wielrijders van de verdedigende partij in den rug van de voorposten der aanvallende partij is geweest. Evenwel ongemerkt is die afdeeling daar niet gekomen; herhaaldelijk toch is op haar van af verschillende punten gevuurd. Voorts moet hieraan worden toegevoegd, dat uit hoofde van manoeuvre-overwegingen het stafkwartier van de aanvallende partij in eene andere plaats was ondergebracht, dan waar het in werkelijkheid geweest zou zijn. In deze laatste plaats zijn de wielrijders niet geweest.

Al zijn de wielrijders in den rug van de vijandelijke voorposten doorgedrongen, dan moet men toch voorzichtig zijn daaruit conclusiën te trekken. Het is nl. een niet te beantwoorden vraag of in werkelijkheid het detachement even gelukkig zou zijn geweest. In aanmerking genomen, dat herhaaldelijk door afdeelingen van de tegenpartij op de wielrijders geschoten werd, is het zeer goed mogelijk, dat in werkelijkheid de onderneming gestrand zou zijn. Ook mag niet uit het oog worden verloren, dat overal de uitgezette voorpostenafdeelingen zoo verre beneden de vereischte sterkte bleven, dat van een volledig doorvoeren van alle veiligheidsmaatregelen geen sprake kon zijn. Het blijft altijd gevaarlijk uit een vredesmanoeuvre den uitslag, die in werkelijkheid verkregen zou zijn, te willen afleiden. Echter is wel uit de hierbedoelde verkenning gebleken, dat de uitvoering van den veiligheidsdienst in den nacht, waarop deze oefening plaats had, in verschillende opzichten te wenschen heeft overgelaten. Intusschen kan hieraan worden toegevoegd, dat het bovenbedoeld optreden zijne gunstige uitwerking niet heeft gemist, hetgeen moge blijken uit de verklaring van den commandant van hetzelfde detachement wielrijders, die den volgenden nacht wederom

met eene opdracht werd uitgezonden en na terugkomst rapporteerde, dat de waakzaamheid bij de tegenpartij thans veel beter was dan gedurende den vorigen nacht.

Nog kwam bij deze oefeningen aan het licht, dat de geoefendheid in die werkzaamheden, welke behooren tot het in staat van verdediging brengen van forten en werken — met name in het pionieren — veel te wenschen overliet. Van de bijzondere eischen, die de vestingoorlog stelt, had men slechts onvoldoende begrip. De noodzakelijkheid trad dan ook op den voorgrond, om een deel van de infanterie meer bepaald te oefenen als bezettingstroepen, zooals vroeger geschiedde. Aan deze aangelegenheid wordt ook in de ontworpen Militiewet de noodige aandacht geschonken.

Niettegenstaande de in het licht getreden leemten en tekortkomingen, of liever juist daardoor acht de ondergeteekende het nut dezer oefeningen inderdaad zeer groot.

Door op die tekortkomingen het ware licht te laten vallen, zal men ze voor het vervolg kunnen voorkomen.

Bij een der regimenten infanterie zijn door de regiments-commandant einde Augustus 1910 aan de bataljons- en compagniescommandanten verstrekt «wenken omtrent de aanwijzingen te geven door de betrokken afdeulingscommandanten bij het doen aannemen van gevechtsformatiën.»

Het bestaan van deze «wenken» was aan de hoogere autoriteiten aanvankelijk niet bekend.

Door deze autoriteiten is sedert nagegaan, in hoever gehandeld is in strijd met de bestaande voorschriften.

Hoezeer van een bepaalden strijd met de voorschriften niet is gebleken, heeft men het toch nuttig geoordeeld te gelasten, dat de bedoelde wenken moeten worden ingetrokken.

Bij de 1ste divisie zijn eenige proeven genomen betreffende het vervoer van mitrailleurs met bediening op automobielen.

De proeven strekten tot het verkrijgen van gegevens omtrent de uitvoerbaarheid van dergelijk vervoer en omtrent de te bereiken snelheid van verplaatsing.

De verwachtingen omtrent een en ander gekoesterd, werden daarbij bevestigd; het vervoer is zeer goed uitvoerbaar; op snelle wijze kunnen op bepaalde punten van onze kust mitrailleurs tegen een gelanden of landenden vijand in stelling worden gebracht.

Naar aanleiding van de vraag nopens de nieuwe schietmethode merkt de ondergeteekende op, dat de dienaangaande door de commandanten der infanterie-korpsen uitgebrachte rapporten hebben doen zien, dat die methode van schietopleiding, zooals zij is neergelegd in het Schietvoorschrift Infanterie 1908, door de groote meerderheid der rapporteurs (waaronder ook de bataljonscommandanten, compagniescommandanten en met de schietopleiding belast geweest zijnde lagere officieren) wordt afgekeurd.

Dit neemt niet weg, dat bedoelde methode ook hare goede zijde heeft getoond; zoo is het van beteekenis, dat onder hare werking verbetering in de aanslagbeweging is waargenomen. Met het beginsel van den juist snellen aanslag is echter te gelijk het onjuiste begrip van snel *schieten* ingeslopen, hetwelk leidt tot munitieverbruik zonder evenredig resultaat.

Aan den inspecteur der infanterie is thans opdracht verstrekt, om, met behoud van het goede, hetwelk voormelde schietopleiding heeft gebracht, een nieuw schietvoorschrift voor de infanterie samen te stellen.

Naar aanleiding van de ten aanzien van het twee-ploegenstelsel gevraagde inlichtingen doet de ondergeteekende opmerken, dat, gelijk reeds ten vorigen jare bij de openbare beraadslaging over de begroting voor 1910 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd medegedeeld, zich met betrekking tot dat stelsel meer bezwaren hebben voorgedaan, dan aanvankelijk door de Re-

geering verwacht werden. Ten einde te kunnen nagaan, of de ervaring, ten opzichte van de voorjaarslichting 1909 verkregen, n.l. dat ongeveer 50 pCt. der sterkte voor de oefeningen niet beschikbaar was wegens verschillende andere diensten, moet worden beschouwd als een normaal te verwachten verschijnsel, heeft de ondergeteekende nauwkeurig aantekening doen houden van de afwezigheid van de najaarslichting 1909. Het resultaat was, dat, na vertrek van de eerste ploeg van het blijvend gedeelte 1909 het gemiddelde percentage absenteen voor de maanden Februari tot en met Juni varieerde van 46 tot 58 pCt., terwijl, voor zoover reeds gegevens van de voorjaarslichting 1910 beschikbaar zijn, ook ten aanzien van die lichting een dergelijk resultaat waarneembaar is.

Het gevolg van een en ander is, dat voor de miliciens-8-maanders de *ge-regelde* d. i. de onafgebroken opleiding wordt teruggebracht tot 4 maanden. Terwijl vroeger de corveeën en huishoudelijke diensten na vertrek van het blijvend gedeelte drukten op eene *geheele* lichting achtmaanders, drukken zij thans op eene *halve* lichting. Niet alleen, dat de miliciens, die zelf aan de oefeningen onttrokken worden, diensgevolge een deel zijner opleiding mist, maar ook de wel aanwezigen worden er door benadeeld, omdat de overblijvende sterkte veelal te gering is om er de gewenschte oefeningen mede te kunnen houden. Juist in die latere periode van het oefeningstijdperk, nadat de man individueel tot soldaat is opgeleid, moeten de saamgevoegde manschappen als »troep» geoefend worden, wil men ten slotte den noodigen samenhang verkrijgen.

Ook in anderen zin werkt bovenbedoelde omstandigheid ongunstig, n.l. dat de gelegenheid voor de aanvoerders om zich te bekwamen in de aanvoering van eenigszins sterke afdeelingen. daardoor zeer wordt beperkt. Hoe kan men vergen, dat die aanvoerders in dit opzicht voor hunne taak berekend blijven, wanneer zij niet in staat worden gesteld zich in vredetijd daarin te oefenen, afgescheiden nog van het feit, dat steeds commando's van minder beteekenis te moeten voeren, niet gunstig kan werken op de ambitie van het kader.

Nu zou aan bovenbedoeld bezwaar wel kunnen worden tegemoet gekomen door voor de oefeningen in tactische onderdeelen b.v. de eerste herhalings-oefening te bezigen, waardoor de geheele lichting te gelijk beschikbaar is, doch op den duur is dit een ongewenscht middel, omdat herhalingsoefeningen moeten dienen om het geleerde te onderhouden en weer op te frisschen, niet om datgene aan te leeren, waarvoor de eerste oefeningstijd te kort is gebleken.

Ten aanzien van het getal afwezigheid bij de oefeningen, doet de ondergeteekende nog opmerken, dat bij het aanwijzen van manschappen voor corveeën en hulpdiensten thans eene zoodanige zuinigheid wordt betracht als mogelijk is, zonder schade voor behoorlijk onderhoud van Rijksgoederen en voor den gang van den dienst.

Het is dan ook niet raadzaam in dat aantal verder wijziging te brengen.

Eene regeling, die misschien op papier klopt, doch waarbij de berekening zoo krap werd genomen, dat zij in de practijk zou blijken te falen, omdat, bij wijze van spreken, een of twee man toevallig meer uitvallen, dan waarop gerekend werd, is uit dien hoofde reeds veroordeeld.

Het gevolg van bovenbedoelde bekorting van de werkelijke opleiding is, dat in plaats van eene behoorlijke geoefendheid bij het einde van den eersten oefeningstijd, welke beslist noodig is, omdat daarop zoo vele jaren moet worden geteerd, een tekort aan geoefendheid moet worden geconstateerd.

In verband met een en ander is de gevolgtrekking gewettigd, dat de proef met het twee-ploegenstelsel, al heeft dit inderdaad verlichting gebracht van den persoonlijken druk, veroorzaakt door het blijvend gedeelte, aangetoond heeft, dat dit stelsel, in den huidige vorm, op den duur geen gewenschte oplossing zou zijn, en dan ook — overeenkomstig de bedoeling van den

voorsteller — slechts een noodmaatregel vormt, in afwachting eener definitieve regeling.

De ondergeteekende meent, met het oog op de spoedige indiening der nieuwe Militiewet, welke, naar hij vertrouwt, ook ten deze verbetering zal brengen, dat het ongewenscht moet worden geacht, thans weder terug te keeren tot den toestand van vóór 1908.

10. *Ransel.*

Naar aanleiding van hetgeen werd opgemerkt betreffende de geheele afschaffing van den ransel of de vervanging daarvan door een knapzak, meent de ondergeteekende te kunnen volstaan met de mededeeling, dat door hem eene commissie, bestaande uit troepenofficieren, benevens een kapitein van den generalenstaf, een officier van de intendance en een van den geneeskundigen dienst, is aangewezen, om het vraagstuk der infanterie-bepakking in zijn geheel te bestudeeren. In afwachting van het rapport en van de voorstellen van die commissie wenscht de ondergeteekende zich thans van beschouwingen ter zake te onthouden.

Wel vestigt hij reeds nu er de aandacht op, dat het dragen van een gepakten ransel niet *alleen* als oorzaak behoeft te worden beschouwd voor het ontstaan van breuken van middelvoetbeentjes bij militairen.

De oorzaak kan evenzeer gelegen zijn o.m. in het in colonne marcheeren, waardoor minder vrijheid van beweging bestaat om eventueel oneffenheden van den weg of van het terrein te ontwijken, of in de betrekkelijk snelle training voor die personen, die door hun vroeger beroep of leefwijze niet gewend waren om eenigszins langdurig te loopen.

Door afschaffing van den ransel zouden in dat geval niet alle oorzaken voor het ontstaan van breuk van de middelvoetbeentjes zijn weggenomen.

Wat ten slotte het bedoelde euvel betreft, zij nog opgemerkt, dat, blijkens op dit oogenblik ten dienste staande gegevens, van af 1 Januari tot 1 November 1910 wegens breuk van middelvoetbeentjes *zes* militairen ongeschikt zijn verklaard voor de verdere waarneming van den militairen dienst, waarvan bij *drie* het gebrek, volgens eigen opgave van den onderzochte, vóór het in dienst treden was ontstaan.

§ 11. *Onderofficieren en minderen.*

De gevolgtrekking in het Voorloopig Verslag voorkomende, omtrent de schadelijke gevolgen, welke de aanvulling van het onderofficierskorps — vooral wat het peil betreft — zou ondervinden van het tekort aan korporaals, en de bewering, dat de deugdelijkheid van het kader allerm minst zou worden bevorderd door de wijze waarop vrijwilligers voor het leger worden aangenomen, wenscht de ondergeteekende niet onbesproken te laten. Voor eene dergelijke bewering is inderdaad geen grond, omdat juist de aanvulling van het kader en de werving van vrijwilligers tot die zaken behooren, welk op den duur het onderwerp uitmaken van zijne bijzondere zorg. Het spreekt toch trouwens ook vanzelf, dat eene goede kaderaanvulling en eene bloeiende werving voor een Minister van Oorlog van te groot belang zijn, dan dat het noodig zou wezen, daarop in het bijzonder zijne aandacht te vestigen.

Met eene zekere voldoening mag hij dan ook de verklaring geven, dat hij niet ten onrechte van de tegenwoordige wijze van aanwerving van vrijwilligers op eene goede uitkomst gerekend heeft. Nu niet uitsluitend wat — in vergelijking met vroeger — het sterktecijfers betreft. Ook dat wijst op vooruitgang. Maar eene verbetering van andere beteekenis is deze, dat het *gehalte* der vrijwilligers gaandeweg beter wordt. Dank toch den maatregel, om niemand tegen zijn zin te verplichten langer dan een jaar in dienst te blijven (de zoogenaamde opleidingskorpsen voorloopig uitgezonderd) en dank ook het recht, den korpscommandanten gegeven, om vrijwilligers, die voor den dienst

niets of weinig beloven, na afloop van het eerste jaar weder weg te zenden, verdwijnen uit het leger de elementen, die er uit gebrek aan lust in den militairen dienst of wegens minder gunstige eigenschappen niet in thuis behooren. Nu verwachtte men van dit nieuwe stelsel niet, dat de gevolgen er van zich reeds thans in beduidende mate doen gevoelen bij de vorming van het kader. Daarvoor werkt het nog te kort (nauwelijks twee jaren), maar toch zijn er ook in dit opzicht reeds teekenen, die voor de toekomst goeds beloven.

Aangezien de ondergeteekende niet weet op welke wijze men zich voorstelt het leger meer doelmatig te organiseren, zoo kan hij ook niet beoordeelen, of bij die organisatie minder kader noodig is. Wel kan hij mededeelen, dat bij de tegenwoordige organisatie de sterkte van het beroepskader, ook met het oog op de te vormen reserve-formatiën, als een minimum moet worden beschouwd.

Ten aanzien van de voorgestelde wijziging van het bezoldigingsstelsel van de vrijwillig dienende onderofficieren en soldaten, zij nog het volgende medegedeeld.

A. Vermindering van Rijkszorg voor, en verhooging van eigen zorg van de betrokken militairen ten aanzien van de voorziening in hunne dagelijksche levensbehoeften.

Het Rijk voorziet, hetzij door toekenning van vergoedingen in geld, dan wel door verstrekking in natura, in verschillende, in de Memorie van Toelichting genoemde, levensbehoeften dezer militairen. Vermits nu de onderofficieren en de overige militairen, voor wie jaarwedden zullen worden vastgesteld, zoomede de gehuwde militairen beneden den rang van onderofficier, geacht kunnen worden volkomen in staat te zijn naar eigen inzichten in die levensbehoeften te voorzien, bestaat er alleszins aanleiding, de Rijkszorg in deze, zooveel mogelijk, te doen plaats maken voor eigen zorg door de betrokkenen. Eene dergelijke overweging lag reeds in vorige jaren ten grondslag aan de regelingen, waarbij de verstrekking van brood en nachtlegergoederen konden worden vervangen door vergoedingen in geld en waarbij het huren van woningen door het Rijk aanzienlijk werd beperkt, door het toekennen van geldelijke vergoedingen voor woninghuur. Thans ware een stap verder te gaan, door ook de Rijkszorg te vervangen door eigen zorg ten aanzien van de voorziening van kleeding en uitrusting voor de militairen, aan wie jaarwedden zouden worden toegekend.

Uitgaande van het vorenstaande heeft het geen zin, de verschillende vergoedingen naast elkaar te doen voortbestaan. De oplossing der bedragen dier vergoedingen in eene jaarwedde, dan wel in eene dagelijksche soldij, is dan ook slechts een logisch gevolg van de toepassing van het beginsel van eigen zorg.

Ondergeteekende twijfelt niet, of de voorgestelde regeling zal door de belanghebbenden met ingenomenheid worden te gemoet gezien.

Het betreft hier immers een maatregel, waaruit blijkt van het vertrouwen, waarmede aan hen eene grootere mate van zelfstandigheid zal worden toegekend, en waarbij tevens wordt te gemoet gekomen aan vroeger kenbaar gemaakte billijke verlangens. Van dit standpunt gezien mag men aannemen, dat de invoering van het stelsel verheffend zal werken op den geest onder de onderofficieren en soldaten.

B. Vereenvoudiging van de administratie.

Van verschillende zijden is gedurende de laatste jaren gewezen op de wenschelijkheid tot vereenvoudiging van de administratie bij de korpsen van het leger. De ondervinding heeft geleerd, dat in deze weinig is te bereiken door wijziging te brengen in den vorm der op te maken verantwoordings-

stukken. De regelen, naar welke de administratie der korpsen wordt uitgevoerd, houden rechtstreeks verband met de organisatie en met de stelsels van bezoldiging, voeding, kleding, huisvesting, enz. van het personeel. Die regelen zijn als het ware van een en ander afhankelijk. Hoe minder ingewikkeld de organisatie en dergelijke stelsels zijn, hoe eenvoudiger de administratie is. Wordt derhalve het bezoldigingsstelsel van de vrijwillig dienende onder-officiëren en soldaten op de voorgestelde wijze vereenvoudigd, dan gaat daarmede vanzelf eene vereenvoudiging der administratie gepaard.

C. Een beeld te doen ontstaan van de juiste inkomsten van bedoelde militairen.

De inkomsten van de vrijwillig-dienende onderofficiëren en soldaten — in het bijzonder van de gehuwden — bestaan, zooals in de Memorie van Toelichting is aangegeven, behalve uit de soldij, uit tal van geldelijke vergoedingen. Is het hierdoor voor de militaire autoriteiten, die adviezen moeten uitbrengen met betrekking tot de geldelijke positie van deze militairen, reeds bezwaarlijk, zich een beeld te vormen van hunne juiste inkomsten, hoeveel te moeilijker is zulks voor niet-militairen, bij voorbeeld voor de niet-militaire leden der beide Kamers van de Staten-Generaal, die herhaaldelijk deelnemen aan besprekingen, waarvan bedoelde geldelijke positie het onderwerp uitmaakt.

De invoering van het nieuwe bezoldigingsstelsel zal ten gevolge hebben, dat uit volgende begrotingen duidelijk zal blijken van het juiste bedrag der inkomsten van de betrokken militairen, waardoor de besprekingen, als voren bedoeld, op meer zuiveren grondslag zullen kunnen plaats hebben.

D. Geldelijke gevolgen.

Alvorens de geldelijke gevolgen van den maatregel nader toe te lichten, zij medegedeeld, dat in den staat, voorkomende op bladz. 14 van de Memorie van Toelichting, abusievelijk onvermeld is gebleven, dat ook artikel 31 der begrooting als gevolg van de invoering van het nieuwe stelsel eene vermindering zal ondergaan en wel van f 4000. Dit stelsel zal dus voor het jaar 1911 niet f 25,567 doch slechts f 21,567 meer vorderen. Het bijeenvoegen tot jaarwedden dan wel tot dagelijksche soldijen van de verschillende bedragen, welke door de betrokkenen worden genoten, behoeft uit den aard der zaak geen invloed uit te oefenen op het eindcijfer der begrooting. Dat het eindcijfer, voor de invoering van het nieuwe bezoldigingsstelsel op 1 Juli 1911, ruim f 21.000 hooger moest worden geraamd, is een gevolg daarvan, dat onder afschaffing van de verschillende vergoedingen en van de uitrusting- en reserverekening (zie de eerste alinea op bladz. 13 van de Memorie van Toelichting), tevens in anderen vorm inkomsten zullen worden toegekend, die hooger zijn dan thans worden genoten, zoomede van de omstandigheid, dat de bedragen der samen te stellen jaarwedden naar boven zullen worden afgerond in tientallen van guldens. Tot toelichting van een en ander moge het volgende dienen:

E. Vergoedingen voor levensmiddelen.

De vergoeding bedraagt 25 cent per dag. Zij wordt in gewone omstandigheden genoten door alle onderofficiëren wier soldij per dag is bepaald en door de gehuwde korporaals en soldaten. Ook kan de vergoeding thans worden toegekend aan korporaals en soldaten (vrijwilligers en miliciens) die tijdig den wensch te kennen hebben gegeven geen middagmaal te nuttigen op den middag voorafgaande aan den dag waarop een aan hen verleend verlof ingaat. Van deze bepaling wordt veelvuldig gebruik gemaakt door hen, aan wie vergund wordt des Zaterdags, reeds op een vroeg uur in den middag, met verlof voor den Zondag, z.g. permissie, te vertrekken. Met behoud van de gunst, als voren bedoeld, zou de ondergeteekende wenschen te breken met het toekennen der vergoeding. Hij gaat daarbij uit van de gedachte,

dat het Rijk volkomen zijne verplichtingen voldoet, wanneer het aan den aanwezigen soldaat naar behooren voedt. Bovendien eene geldelijke vergoeding toe te kennen aan hen, die, gebruik makende van eene aan hen verleende gunst, afwezig zijn en geheel vrijwillig afstand doen van een maaltijd, welken het Rijk te hunner beschikking stelt, acht de ondergeteekende overbodig. Stelt men zich op het standpunt, dat de Regeering slechts bevoegd is 's Rijks gelden aan te wenden voor doeleinden, waarbij het Rijksbelang betrokken is, dan is zelfs de vraag niet ongegrond, of de vergoeding wel mag worden toegekend aan militairen die niet in 's Rijks belang afwezig zijn.

Door de afschaffing der vergoeding met ingang van 1 Juli 1911 wordt over dat jaar eene besparing van meer dan f57.000 verkregen.

F. Vergoeding voor brood.

De vergoeding bedraagt 6,5 cent per dag. Zij kan in gewone omstandigheden worden genoten door de gehuwde onderofficieren, korporaals en soldaten. Voor hen wordt de vergoeding opgelost of in de jaarwedde of in de soldij. Aan de ongehuwde onderofficieren, korporaals en soldaten, wier soldij per dag is vastgesteld, wordt thans het brood in natura verstrekt. Aan de ongehuwde korporaals en soldaten zal zulks blijven geschieden. De ongehuwde onderofficieren zullen, nadat het bedrag der vergoeding ook voor hen in de jaarwedde zal zijn opgelost, door de zorg der z.g. onderofficiersmenages van brood worden voorzien. Waar in den loop der jaren is gebleken, dat deze menages op afdoende wijze in eene degelijke voeding der onderofficieren weten te voorzien, behoeft niet de minste vrees te bestaan, dat zij ter aanzien van de broodverstrekking op minder degelijke wijze te werk zullen gaan.

De vergoeding kan ook worden genoten door de ongehuwde korporaals en soldaten (vrijwilligers en miliciens), bij afwezigheid met verlof voor één dag, z.g. permissie. Om gelijke redenen, als hiervoren zijn aangegeven ten aanzien van de vergoeding voor levensmiddelen, acht ondergeteekende het ongewenscht die vergoeding langer te handhaven.

De afschaffing der vergoeding met ingang van 1 Juli 1911 geeft voor dat jaar eene besparing van ± f10.000.

G. Vergoeding voor nachtlegergoederen.

De vergoeding bedraagt 2,5 cent per dag. Zij kan uit den aard der zaak slechts worden genoten door de gehuwden. Door velen hunner wordt de voorkeur gegeven aan het genot der vergoeding — welke in de jaarwedde of in de soldij zal worden opgelost — boven het gebruik van de Rijksnachtlegergoederen. Het niet meer in bruikleen geven van deze goederen heeft tevens ten gevolge, dat de inspectie over deze Rijksgoederen ten huize van de gehuwden komt te vervallen.

Omtrent de geldelijke gevolgen van de afschaffing der vergoeding zal hierna onder „Vergoeding voor woninghuur” eene mededeeling worden gedaan.

H. Vergoeding voor woninghuur.

De bedragen der vergoeding worden door den Minister van Oorlog, voor elk garnizoen afzonderlijk, vastgesteld, naar door de garnizoens-commandanten verstrekte gegevens. Met hoeveel zorg die gegevens ongetwijfeld door die commandanten zullen worden verzameld, het is niet te vermijden, dat persoonlijke opvattingen — bij voorbeeld omtrent de eischen welke aan de woningen moeten worden gesteld — van invloed zullen zijn op de uit te brengen adviezen. De mogelijkheid is daardoor niet buitengesloten, dat in enkele gevallen de vergoedingen te hoog dan wel te laag zijn gesteld. De moeilijkheid, om niet te spreken van onmogelijkheid, om die bedragen in verband met de werkelijke behoeften vast te stellen, wijst er, naar de meening van den ondergeteekende, reeds op, dat naar een anderen vorm gezocht

moet worden, om de gehuwden in deze te gemoet te komen. Die andere vorm kan daarin bestaan, dat — onder afschaffing van de vergoeding — aan de gehuwden vaste bedragen zullen worden toegekend boven de bezoldigingen, welke door de ongehuwden worden genoten. Vermits de gehuwden met betrekking tot het genot van vergoeding voor woninghuur, rangswijze in drie categorieën zijn verdeeld, is deze verdeling bij het vaststellen der toe te kennen verhoogingen gehandhaafd.

De navolgende gedachtengang heeft er toe geleid, de verhoogingen niet voor elk garnizoen, doch voor elke categorie afzonderlijk vast te stellen.

Bij het vaststellen der soldijen is geen rekening gehouden met de vele omstandigheden welke het leven van den gehuwde duurder kunnen maken dan dat van den ongehuwde (voeding en kleeding van het gezin, aanschaffing en onderhoud van meubilair, enz.); evenmin werd rekening gehouden met de oorzaken, welke sommige gehuwden nopen tot het doen van meerdere uitgaven dan anderen (grooter aantal kinderen, duurder levensbehoeften, duurder scholen in sommige garnizoenen, enz.). De gevolgen van al dergelijke omstandigheden in cijfers (soldijbedragen) om te zetten, zou vrijwel onmogelijk zijn. Ware het mogelijk, dan zouden die cijfers van groote verschillen spreken. Bij het vaststellen der vergoedingen wegens woninghuur is daarentegen getracht rekening te houden met de verschillen der huurwaarden in de onderscheidene garnizoenen. De daarbij optredende verschillen zijn klein te noemen in vergelijking van de verschillen welke in de soldijbedragen zouden ontstaan, wanneer de hiervoren bedoelde omstandigheden in aanmerking werden genomen. Waar nu de grootere verschillen buiten beschouwing blijven, heeft het geen zin de kleinere te handhaven. De voor de gehuwden vast te stellen hogere bedragen hebben geen te voren aangegeven bijzondere bestemming meer. Gevoegd bij de jaarwedde of bij de soldij, zooals die voor de ongehuwden zijn vastgesteld, kunnen die hogere bedragen strekken ter voorziening in het geheele levensonderhoud van hen en hun gezin.

Vermits de bedoelde verhoogingen zoodanig zijn berekend, dat zij per jaar in het algemeen meer bedragen dan de som van de bedragen welke thans per jaar kunnen worden genoten wegens vergoeding voor woninghuur en voor nachtlegergoederen, sluit het genot der verhooging voor de belanghebbenden tevens eene geldelijke positieverbetering in zich.

In de enkele gevallen waarin de verhooging lager is dan de som der bedoelde vergoedingen, zullen de belanghebbenden schadeloos worden gesteld door toekenning van een bijslag op hunne jaarwedde of soldij.

Uit het vorenstaande blijkt, dat de afschaffing der twee laatstgenoemde vergoedingen tot verhooging van het eindcijfer der begroting aanleiding geeft. Het nadeelig verschil bedraagt $\pm$ f 55,500.

I. Uitrusting- en reserverekening.

Ten aanzien van de wijze waarop thans de onderofficieren en soldaten van kleeding en uitrusting worden voorzien, zij het volgende vermeld.

De miliciens worden geheel voor Rijksrekening gekleed.

De onderofficieren, die reeds thans een jaarlijksch traktement genieten, zooals de conducteurs der artillerie, de opzichters van fortificatiën, de apothekersbedienden, enz. voorzien zich voor eigen rekening van kleeding en uitrusting.

Zooals in de Memorie van Toelichting bereids is meegedeeld, worden de kosten, vallende op de aanschaffing, de vernieuwing en het onderhoud van de kleeding- en uitrustingstukken van de vrijwillig dienende onderofficieren, korporaals en soldaten, wier soldij per dag is vastgesteld, bij het bestaande stelsel ten laste van het Rijk gebracht. Zij worden daardoor, in zekeren zin, voor Rijksrekening gekleed. Voor hen wordt echter bovendien eene uitrusting- en reserve-rekening aangehouden.

In deze rekening worden in hoofdzaak geboekt:

onder de baten:

- a.* eene toelage voor eerste uitrusting;
- b.* eene dagelijksche toelage voor vernieuwing en onderhoud;
- c.* de waarde van ingeleverde kleeding- en uitrustingstukken;
- d.* de inhoudingen op de soldij en de vrijwillige stortingen;

Onder de lasten:

- a.* de waarde van verstrekte kleeding- en uitrustingstukken;
- b.* de kosten wegens herstellingen daaraan;
- c.* de saldo's tegoed in deze rekening, welke aan de belanghebbenden worden uitbetaald.

De baten, bedoeld onder *a* en *b*, betreffen bij Koninklijk besluit vastgestelde bedragen, welke echter niet uit 's Rijks schatkist worden ontvangen. De baten, bedoeld onder *c*, en de lasten, genoemd onder *a* en *b*, worden onderscheidenlijk ten bate en ten laste van het Rijk verantwoord. Naar regelen, vastgesteld in het Reglement van administratie bij de landmacht, kunnen de betrokken militairen — o. a. in verband met den stand hunner rekening — aan inhouding op de soldij worden onderworpen. De ingehouden bedragen, zoomede de vrijwillig gestorte gelden (*d* van de baten, hiervoren genoemd) komen ten bate van het Rijk. In de onderwerpelijke begrooting is (zie art. 33) het totaal dezer inhoudingen geraamd op f 52,000, dat der vrijwillige stortingen op f 8000.

Eveneens naar regelen bij voornoemd reglement vastgesteld, kan aan de belanghebbenden het saldo tegoed in de rekening worden uitbetaald (*c* van de lasten hiervoren genoemd.) De uitbetaalde bedragen worden ten laste van het Rijk gebracht. In de ontwerp-begrooting wordt het totaal dier uitbetalingen (zie art. 33) geraamd op f 175,000.

Uit vorenstaande uiteenzetting valt af te leiden, dat het aanhouden der uitrusting- en reserverekening een grooten administratieven arbeid vereischt. Zulks zou, op zich zelf beschouwd, de noodzakelijkheid van de opheffing niet in zich sluiten, ware het niet, dat het nut der instelling geenszins geëvenredigd is aan den omvang van dien arbeid.

Tot staving van het nut der uitrusting- en reserverekening wordt in den regel en in hoofdzaak aangevoerd, dat het stelsel tot zuinigheid leidt, doordat de betrokkenen, door het betrachten van spaarzaamheid met betrekking tot het ontvangen en herstellen van kleeding- en uitrustingstukken, het ontstaan en het grooter worden van een saldo tegoed in hunne rekening kunnen bevorderen. Aannemende, dat deze prikkel tot zuinigheid werkelijk bestaat, dan moge er reeds dadelijk op worden gewezen, dat het geldelijk belang van het Rijk daardoor niet wordt gebaat. Het voordeel, voor het Rijk gelegen in het minder verstrekken van kleeding- en uitrustingstukken, gaat immers verloren door het uitbetalen van hoogere saldo's tegoed. Wordt nu de uitrusting- en reserverekening opgeheven, dan wordt voor hen, die eene jaarwedde zullen genieten, in het bedrag dier wedde, eene som opgenomen, gelijk aan het bedrag dat thans geacht kan worden jaarlijks ten bate van hunne rekening te worden geboekt. Er is geen reden om aan te nemen, dat de prikkel van het eigenbelang hen alsdan niet in gelijke mate tot zuinigheid zal stemmen.

Worden door hen de te besparen gelden op eene rentegevende spaarbank gebracht, dan zal het nut der zuinigheid nog beter tot zijn recht komen dan thans, nu, uit dat oogpunt beschouwd, de uitrusting- en reserverekening slechts de waarde heeft van eene niet rentegevende spaarbank.

Zij die soldij blijven genieten, zullen voor Rijksrekening worden gekleed. De zorg waarmede de betrokken officieren, in het algemeen, reeds thans het Rijksbelang behartigen — bij het verstrekken van kleeding enz. aan de miliciens — zoomede het toezicht, dat op de kleederverstreking wordt uit-

geoeffend, geven voldoende waarborg, dat de gewenschte zuinigheid zal worden betracht.

De gehuwde korporaals en soldaten, die voor Rijksrekening zullen worden gekleed, enz., ontvangen gewoonlijk jaarlijks een saldo tegoed van hunne rekening. Het ligt in het voornemen, hen voor het derven van deze inkomsten schadeloos te stellen, voor zoover althans hunne inkomsten niet door andere oorzaken — zie onder woninghuur — met een gelijk bedrag zullen worden verhoogd.

De ongehuwde korporaals en soldaten zullen, nadat de rekening zal zijn opgeheven, geen uitbetaling van een saldo tegoed meer kunnen erlangen, waartegenover echter gesteld kan worden, dat zij niet meer, zooals thans het geval is, veelvuldig aan inhouding op de soldij zullen worden onderworpen, om de eenige reden, dat het saldo schuld hunner rekening meer bedraagt dan de waarde van de aan hen verstrekte kleeding- en uitrustingsstukken.

In het algemeen zal inhouding op de soldij slechts dan worden toegepast, wanneer deze moet worden opgelegd wegens het verwaarloozen, beschadigen, zoekmaken, ontvreemden, enz., van verstrekte kleeding- en uitrustingsstukken of andere Rijkseigendommen. Het Rijk zal derhalve eene vrij belangrijke bate missen, door het niet meer ontvangen van de bedragen, welke thans worden ingehouden op de soldij om eene andere reden — verband houdende met den stand der rekening — dan de laatstelijk genoemden. Bedenkt men echter, dat de bedragen dezer inhoudingen — voor de militairen, die lang genoeg door dienen om eenmaal een saldo tegoed in hunne rekening te verwerven — ten slotte weder strekken om het aan hen uit te betalen saldo samen te stellen of te verhoogen, dan wordt het duidelijk, dat dit verlies van minder betekenis is, dan oogenschijnlijk het geval is.

Een niet gering te schatten voordeel van de opheffing van de uitrustingen en reserverekening is daarin gelegen, dat de verstreking van de kleeding- en uitrustingsstukken en aan de vrijwilligers en aan de miliciens, in het vervolg naar één stelsel zal plaats hebben. Het bestaan van twee stelsels maakt de administratie omslachtig en bemoeilijkt de contrôle.

Ten slotte vermeent de ondergeteekende niet onvermeld te mogen laten, dat de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899 n°. 32, ingesteld ingevolge artikel 6 der wet van 29 December 1898 (*Staatsblad* n°. 279,) de zoogenaamde veertientoncommissie, in haar in 1902 uitgebracht verslag, na een grondig onderzoek van het stelsel der uitrustingen en reserverekening, als slotsom harer nauwgezette overwegingen voorstelt: *„ingebruikgeving en onderhoud van kleeding en uitrusting voor rekening van het Rijk, zonder bepaling van drachttijd en zonder geldelijke verrekening“*.

De ondergeteekende kan zich met de uitspraak der Staatscommissie geheel vereenigen, met dien verstande, dat hij, met betrekking tot de onderofficieren en hen aan wie jaarwedden zullen worden toegekend, een stap verder wenscht te gaan, door de zorg in de voorziening van kleeding- en uitrustingsstukken aan hen zelf op te dragen, zooals reeds thans is geschied ten aanzien van verschillende categoriën van onderofficieren die reeds thans jaarlijksche tractementen genieten.

Door hem wordt niet gevreesd, dat deze maatregel tot het maken van schulden zal leiden — een dergelijke vrees, geuit vóór het vaststellen van vergoedingen voor woninghuur in het jaar 1907, is gebleken ongegrond te zijn. Mocht onverhoopt eene enkele maal een onderofficier zijne geldelijke verplichtingen in deze niet nakomen, dan zou een regeling getroffen moeten worden, waarbij door maandelijksche inhoudingen op de jaarwedde de schuld zou worden gedelgd. Hij vertrouwt er echter op, dat de onderofficieren het in hen gestelde vertrouwen dermate zullen waardeeren, dat eene regeling, als vorenbedoeld, nooit of slechts uiterst zelden noodig zal blijken.

De opheffing van de uitrusting- en reserverekening, met ingang van 1 Juli 1911, veroorzaakt voor de begroting van dat jaar een nadeelig verschil van $\pm$ f 26.000.

Zooals bereids in de Memorie van Toelichting werd medegedeeld, doet zich, bij den overgang van het bestaande naar het nieuwe stelsel, eene bijzondere omstandigheid voor, welke een nadeeligen invloed uitoefent op het eindcijfer der begroting voor 1911 en wel tot een bedrag van $\pm$ f 45.000.

Tot nadere toelichting daarvan moge het volgende dienen.

In gewone omstandigheden worden de saldo's te goed in de uitrusting- en reserverekening jaarlijks op 1 November uitbetaald en wel de bedragen, welke de betrokkenen op 1 October te voren te goed hadden. In het algemeen zijn deze saldo's in de rekeningen gekweekt in het tijdvak, loopende van af 1 October van het vorige jaar tot en met 30 September van het loopende jaar. Door de opheffing van de rekening op 1 Juli 1911, moet het tegoed worden uitbetaald, dat in de rekeningen is gekweekt van af 1 October 1910 tot en met 30 Juni 1911, dat is dus een tijdvak van drie kwartalen. Hoewel het stelsel der uitrusting- en reserverekening in 1911, overigens slechts gedurende twee kwartalen haar invloed op de begrotingscijfers kan doen gelden, vereischt de uitbetaling der saldo's tegoed eene som benodigd voor drie kwartalen, dat is dus een extra uitgave van het bedrag, dat geacht kan worden noodig te zijn voor de uitbetaling van het tegoed gekweekt in één kwartaal, of het vierde deel van het bedrag ad f 175.000, dat in de ontwerp-begroting voor het uitbetalen van saldo's tegoed — gerekend over een geheel jaar — is geraamd.

Ten einde de Kamer in gelegenheid te stellen, de geldelijke gevolgen van de invoering van het nieuwe bezoldigingsstelsel ook voor volgende jaren te overzien, volgt hierna een opgave, in ronde cijfers, van de verhoogingen en van de verminderingen, welke de begroting van 1912, vergeleken bij die van 1910, zou ondergaan als gevolg van die invoering.

Oorzaken der vermeerderingen en verminderingen.	Meer.	Minder.
Afschaffing van de vergoeding voor:		
brood		f 20.000
levensmiddelen		115.000
woninghuur en nachtlegergoederen	f 111.000	
Opheffing van de uitrusting en reserverekening		35.000
Afronding der jaarwedden naar boven in tien-		
tallen van guldens.	15.000	
		f 170.000
		126.000
Totaal minder		f 44.000

Waar vorenstaande opgave doet zien, dat de invoering van het nieuwe bezoldigingsstelsel, voor volgende jaren tot eene aanmerkelijke besparing van kosten zal leiden, vermeent de ondergeteekende de verwachting te kunnen uitspreken, dat het nemen van dien maatregel niet zal afstuiten op de omstandigheid, dat in het overgangsjaar, dus voor éénmaal, meerdere eischen aan de schatkist moeten worden gesteld.

Uit vorenstaande uiteenzetting moge tevens blijken, dat, bijaldien tot de invoering van het nieuwe bezoldigingsstelsel mocht worden besloten, nog een zeer omvangrijke voorbereidende arbeid aan die invoering zal moeten voorafgaan.

Eene latere indiening, bij afzonderlijk wetsontwerp, van dit voorstel zou eene belangrijke vertraging van de invoering ten gevolge hebben. Die vertraging zou, in het alleszins denkbare geval, dat het afzonderlijk ingediende wetsontwerp vooreerst niet in behandeling zou kunnen worden genomen, zoodanige

beteekenis krijgen, dat in 1911 de gedachte verbeteringen niet meer tot stand zouden komen.

Bij aanneming van het voorstel zullen, behalve voor de onderofficieren, jaarwedden worden vastgesteld voor: de korporaals-kok, de trompetters 1ste klasse en voor werklieden bij de korpsen.

Met de betrekking tot het nieuwe bezoldigingsstelsel zijn geen rapporten uitgebracht door de compagnies-, eskadrons en batterij-commandanten.

Met waardeering is door den ondergeteekende kennis genomen van het gevoelen van die leden, welke van meening zijn, dat de bepalingen betreffende de soldijregeligd en, als daarmede samenhangende, van de bevordering, niet anders dan goed kunnen worden genoemd. Z. i. is dan ook het beoogde doel, verbetering van de rechtspositie van het kader, door de nieuwe regeling inderdaad bereikt.

Dit neemt evenwel niet weg, dat door den overgang van den ouden toestand tot den nieuwen een tijdder in het leven is geroepen, waarin verschillende moeilijkheden zich hebben voorgedaan, die niet door een algemeenen regel konden worden verholpen, doch waarvoor de oplossing moest worden gezocht door ieder geval op zich zelf te beschouwen. Voor een goed deel is dit gevolg van de omstandigheid, dat, vóór het in werking treden der nieuwe bepalingen, bij de verschillende korpsen geen eenheid bestond in het systeem van bevordering. Het gevolg van een en ander was dan ook, dat de overgangsbepalingen, zoo ruim moesten worden gesteld, dat den korpscommandanten voldoende vrijheid werd gelaten, om met alle omstandigheden rekening te kunnen houden en zodoende naast de legerbelangen, toch ook de persoonlijke belangen van de betrokken militairen zooveel mogelijk mede in aanmerking te kunnen nemen.

Dat daarbij verschillen zijn op te merken geweest bij de onderscheidene korpsen valt geenszins te ontkennen, doch behoeft daarom nog niet onbillijk te zijn, aangezien de vóór de nieuwe regeling bestaande opvattingen aanleiding gaven.

Waar zulks intusschen noodig bleek, is door den ondergeteekende de beslis-sing zelf genomen, dan wel werd door hem in eene minder juiste oplossing wijziging gebracht. Steeds is daarbij eene zelfde lijn gevolgd en de ondergeteekende is er van overtuigd, daarbij zooveel mogelijk met de persoonlijke zoowel als met de dienstbelangen rekening te hebben gehouden.

Dat intusschen toch sommigen in hunne verwachtingen moesten worden teleurgesteld is begrijpelijk; de ondergeteekende betreurt het, doch zulks is niet te ontgaan. Niet echter kan worden toegegeven, dat mede hieraan een verstoring van den goeden geest in het algemeen van het onderofficierskorps zou moeten worden toegeschreven, gelijk in § 7 van het Voorloopig Verslag wordt verondersteld.

Nu de overgangstoestand kan worden geacht geëindigd te zijn, is er geen reden om ongelijkheid in de toepassing der bepalingen te verwachten, tenzij daarmede bedoeld wordt, dat de maatstaf van beoordeeling bij verschillende korpsen niet geheel gelijk zal zijn; eene mogelijkheid, die, waar het subjectieve beoordeelingen geldt, steeds zal blijven bestaan, doch ten slotte van mindere beteekenis is, door de bevordering korpsgewijs plaats vindt.

Wat betreft de opmerking, betreffende de ongeveer 300 vacatures in den rang van sergeant (wachtmeester) 1ste klasse, meent de ondergeteekende, dat daarin nog geen bewijs behoeft te worden gezien voor de onderstelling, dat bij de verschillende regimenten en korpsen geen behoorlijke stof tot aanvulling aanwezig zou zijn.

Het geldt hier n.l. een nieuw ingestelden rang, waarvoor hooge eischen gesteld zijn, teneinde werkelijk de beste elementen onder de sergeanten van dien rang te krijgen, en dan behoeft het niet te verwonderen, dat om de geschiktheid daarvoor te verkrijgen eenige tijd van voorbereiding zal worden vereischt.

Het niet onmiddellijk voltallig zijn van het organiek vastgestelde aantal sergeanten (wachtheesters) 1ste klasse is dan ook voor den ondergeteekende het bewijs, dat de korpscommandanten ten deze geheel in den geest der bepalingen hebben gehandeld door alleen die onderofficieren tot bedoelden rang te bevorderen, die werkelijk aan alle eischen daartoe voldoen.

Door den ondergeteekende kan geenszins worden ingestemd met de meening van die leden, welke het instituut der sergeanten 1ste klasse een misslag oordeelden. Integendeel, hij is van oordeel, dat het legerbelang er zeer door wordt bevorderd, terwijl, naar zijne overtuiging, de verwachting van die leden, dat verstoring van den goeden geest in het onderofficierskorps daarvan het gevolg zou blijken te zijn, niet is of zal worden bevestigd.

Ten aanzien van de opmerking omtrent de overschrijding van het indertijd in uitzicht gestelde bedrag der kosten, verbonden aan de nieuwe soldijregeling, moge het navolgende dienen:

1°. Het voor 1911 hooger geraamde bedrag, ad f 13 650, voor verhooging wegens dienstjaren is een gevolg van de omstandigheid, dat bij de toepassing van de nieuwe soldijregeling is gebleken, dat ten aanzien van enkele categorieën van onderofficieren de invoering daarvan eene niet bedoelde achteruitgang in inkomsten of wel eene evenmin bedoelde beperking in vooruitzichten medebracht. Aanvankelijk toch werd vermeend, dat de billijkheid voldoende betracht zou zijn, indien de onderofficieren het uitzicht op de oude soldijregeling behielden, tijdens hun *lopend dienstverband*. Het gevolg daarvan was echter, dat een onderofficier, wiens loopend dienstverband een einde nam, en die niet of niet ten volle aan de eischen van geschiktheid voor een hooger rang voldeed, zich niet kon reëngageeren, zonder aanmerkelijk in soldij achteruit te gaan. Immers hij zou dan niet gehandhaafd blijven in de hoogere soldij, welke hem volgens de oude regeling gewaarborgd was, doch hem zou slechts kunnen worden toegekend de lagere aanvangssoldij, zooals deze bij de nieuwe regeling is vastgesteld. Dit nu achtte de ondergeteekende zeer onbillijk en eischte, naar zijne meening, voorziening.

Eene tweede onbillijkheid was hierin gelegen, dat onderofficieren, die na 1 October 1908 doch vóór de bekendmaking van het Koninklijk Besluit van 8 Maart 1909 no. 99 betreffende de nieuwe regeling, in het huwelijk waren getreden, en dus terecht meenden — mits 9 jaren onafgebroken dienst in hunnen rang hebbende — aanspraak te zullen krijgen op de verhooging, ad 15 cent per dag, bedoeld bij het Koninklijk Besluit van 19 Augustus 1907 no. 44, dat genot zagen verloren gaan, omdat de nieuwe regeling met ingang van 1 October 1908 in werking trad, en dus van terugwerkende kracht werd verklaard.

Ook werd het billijk geacht, hoezeer de nieuwe soldijregeling de soldijverhooging voor gehuwden met 9-jarigen onafgebroken dienst in den onderofficiërsrang niet kent, deze gehuwden in het genot dier verhooging te laten, óók indien zij verkozen, om de nieuwe regeling op zich te zien toegepast, doch alleen voor zoo lang en voor zoover die toepassing de op het tijdstip van invoering der nieuwe regeling door hen genoten wordende soldij zou doen achteruitgaan.

Tot opheffing van al de hiervoren genoemde bezwaren werd een Koninklijk besluit uitgelokt, waardoor al dadelijk meerdere onderofficieren den wensch te kennen gaven, om tot de oude soldijregeling terug te keeren. Tengevolge daarvan en mede ten gevolge van de hiervoren in de derde plaats genoemde billijk geachte toekenning, is het bedrag der verhooging van soldij wegens dienstjaren gebleken hooger dan de raming te zijn en is voor 1911 voor gezegd doeleinde een bedrag van f 13 650 meer geraamd.

2°. Dat het bedrag der soldijverhooging wegens geschiktheid voor een hooger rang voor 1911 f 20 367 hooger is geraamd, moge — uit een financieel oogpunt beschouwd — te betreuren zijn; daartegenover staat echter,

dat het als een verblijdend verschijnsel moet worden begroet, te zien hoe de onderofficieren zich beijveren, om door studie hunne praktische bekwaamheid te verhoogen. Hoewel bij de raming voor 1908 door den ambtsvoorganger van den ondergeteekende gerekend was op een belangrijk aantal van elke categorie van onderofficieren, die de geschiktheid voor hooger rang zouden wenschen te verwerven, de ondervinding heeft geleerd, dat op dit punt de verwachting nog is overtroffen.

De ondergeteekende verwacht dan ook, dat de leden, die de hierbedoelde opmerking maakten, met hem van oordeel zullen zijn, dat, tegenover het nadeel der hoogere uitgaven, een belangrijker voordeel is verkregen, doordat het intellectuele peil van het onderofficierskorps is gestegen, waardoor en de waarde van het kader zelf, en die van het leger wordt verhoogd.

Zooals wel te verwachten was, werden aan de commissie, waarvan op bladz. 13 van het Voorloopig Verslag sprake is, door belanghebbenden tal van wenschen kenbaar gemaakt — van bepaalde grieven is den ondergeteekende niet gebleken — met betrekking tot de nieuwe soldijregeling. Gedachtig echter aan de opdracht, welke de commissie gegeven was, om nl. de hoofdbeginselen, welke aan de nieuwe soldijregeling en de daarmede verband houdende eischen van geschiktheid ten grondslag hebben gelegen, onaangetaast te laten en geen voorstellen in te dienen, welke den samenhang van het nieuwe stelsel zouden verbreken of het evenwicht tusschen de bezoldigingen van de verschillende categorieën van militairen zouden verstoren, moest de commissie tal van die menschen buiten beschouwing laten, omdat inwilliging daarvan de bedoelde hoofdbeginselen wel zou hebben aangetast of het aangegeven evenwicht wel zou hebben verbroken. Die wenschen betroffen in hoofdzaak: scheiding tusschen de instructie en de administratie; toekenning der bijzondere distinctieven; terugkeer tot de periodieke verhoogingen in de lagere onderofficiersrang; gelijktijdig genieten van de voordeelen aan de oude en aan de nieuwe soldijregeling verbonden. En zelfs onder de wenschen die de commissie — voor welker arbeid de ondergeteekende overigens veel lof heeft — wel meende te moeten overwegen en ondersteunen, waren er, die geacht moeten worden te liggen buiten het bestek, hetwelk ondergeteekende haar had afgebakend.

Ter wille van de kosten, heeft de ondergeteekende zich voorshands moeten bepalen tot enkele aanvullingen in de soldijregeling, welke ter wille van de billijkheid of het dienstbelang meer bepaaldelijk geboden waren, zooals: het gelijkmaken van de soldij der sergeanten-majoor-vuurwerkers bij de regimenten vesting-artillerie met die der vuurwerkers bij de Koninklijke Militaire Academie en de munitiefabriek: het verhoogen van de soldijen van den sergeant-vuurwerker en den sergeant-schipper 1ste klasse, na 3 jaren dienst als zoodanig, bij het korps pantserfort-artillerie; het verhoogen van de soldij van den korporaal-schipper bij het korps torpedisten; het toekennen van eene soldijverhoging aan de onderofficieren-electricien en hulp-electricien bij het regiment genietroepen, en eene meer praktische regeling van de soldijverhoging voor het personeel, dat dienst doet bij de remonte der cavalerie en der bereden artillerie.

Een maatregel, waarvan mede ter wille van de kosten voor 1910 moest worden afgezien, doch welke voor 1911 in het voornemen ligt, bestaat — zooals bereids in de Memorie van Toelichting is medegedeeld — in eene verhoging van de aanvangssoldij (het aanvangstraktement) der laagstbezoldigde sergeanten der infanterie.

Tegen het overleggen van het rapport der commissie, gelijk in het algemeen tegen het overleggen van dergelijke rapporten aan de Kamer, moet de ondergeteekende tot zijn leedwezen ernstig bezwaar maken, omdat daardoor het vertrouwelijk karakter dier rapporten lichtelijk dreigt verloren te gaan en de samenstellers er allicht toe zouden komen zich van bepaalde beschouwingen of voorstellen te onthouden.

Door het samenvoegen tot jaarlijksche bedragen — jaarwedden — van de onderscheidene inkomsten — soldijen en geldelijke vergoedingen — welke thans door ranggenooten van verschillende wapens worden genoten, ontstaan bedragen, die somwijlen slechts luttele verschillen doen zien, welke niet gerechtvaardigd worden door verschil in bekwaamheid van de betrokkenen, in belangrijkheid van hun werkkring, als anderszins. Deze omstandigheid doet de wenschelijkheid om de aanvangsjaarwedden van de ranggenooten gelijk te maken op den voorgrond treden.

Waar nu bovendien het voornemen tot gelijkmaking van de aanvangstraktementen van officieren ranggenooten in de ontwerpbegroting tot uitdrukking komt, vermeent ondergeteekende de gelijkmaking der jaarwedden niet achterwege te mogen laten.

Worden de gevraagde gelden toegestaan, dan kunnen, te rekenen van 1 Juli 1911, de aanvangsjaarwedden voor de nagenoemde ranggenooten van de wapens, welke groepsgewijze achter elke accolade zijn vermeld, worden gelijk gemaakt.

adjutant- onderofficier der	{	infanterie vesting-artillerie pontonniers	{	cavalerie veld-artillerie torpedisten rijdende artillerie genietroepen	
sergeant-majoor (opperwachmeester) administrateur der	{	als voren	{	cavalerie veld-artillerie	{ pantserfort-artillerie torpedisten
idem instructeur	{	als voren	{	als voren	{ als voren
sergeant (of wacht- meester) 1ste klasse	{	als voren	{	als voren	{ als voren
sergeant (of wacht- meester) gewoon	{	als voren	{	als voren	{ als voren
sergeant-tamboer en staftrumpetter	{	infanterie vesting-artillerie genietroepen	{	als voren	
trompetter 1ste klasse		—			
geweermaker en zwaardveger	{	alle wapens			
zadelmaker	{	cavalerie veld-artillerie rijdende artillerie			
kleer-, schoen- en laarzenmaker	{	alle wapens			
korporaal-kok		als voren			
mr. smid-bankwerker	{	veld-artillerie rijdende artillerie			
smid-bankwerker en vuurwerker	{	veld-artillerie pantserfort-artillerie torpedisten			
timmerlieden	{	pontonniers torpedisten			

Op de vraag, of de schrijvers, bij andere categorieën van onderofficieren vergeleken, naar het oordeel van den ondergeteekende, niet onvoldoende worden bezoldigd, moet zijn antwoord in zooverre ontkennend liden, dat voor eene vergelijking van de schrijvers met andere onderofficieren van gelijken rang niet veel aanleiding bestaat. De arbeid, de verantwoordelijkheid en de eischen van geschiktheid toch zijn voor den schrijver dezelfde, of hij den rang van sergeant, dien van sergeant-majoor of dien van adjudant-onderofficier bezit. Om bevordering te maken, behoeft hij aan geenerlei exameneischen te voldoen. Een bepaald aantal dienstjaren in een rang is voldoende om hem den hooger rang te doen deelachtig worden. Waar zijne aanvangssoldij als sergeant-schrijver zelfs hooger is dan die van den gewonen sergeant, die 3 jaren dienst als onderofficier heeft en de geschiktheid bezit voor sergeant 1ste klasse, en waar hij, geleidelijk en zonder aan hooge eischen te moeten voldoen, in rang,

inkomsten en pensioensvooruitzichten vooruitgaat, daar wil het den ondergeteekende niet onbillijk voorkomen, dat zijne inkomsten niet in dezelfde mate stijgen als met de overige onderofficieren in actieven dienst het geval is.

§ 12. *Opheffing van den fouriersrang.*

Geheel wordt ingestemd met de uitgesproken meening, dat de afschaffing van den fouriersrang een gevolg is van het nieuwe stelsel van soldijregeling en bevordering.

Uit dien hoofde zou de ondergeteekende, waar dat stelsel aanvaard is, het ongewenscht achten, dit niet consequent door te voeren, zoodat hij bezwaar moet maken tegen een *voorloopig* terugnemen van de met bedoelde afschaffing verband houdende wijzigingen.

De ondergeteekende wijst hierbij nogmaals op het groote belang, dat het bij de instructie dienstdoende kader zich tijdig voorbereidt voor administratieve werkzaamheden, opdat de onderofficieren, ouder geworden, in administratieve betrekking hun carrière kunnen afsluiten. Dit is met het oog op de bezoldiging en het fysiek minder inspanning eischende van eene dergelijke functie, in het belang van het kader zelf, doch niet minder komt zulks ten goede aan het leger, want het valt niet te ontkennen, dat van sergeant-majoor-(opperwachtmeesters) instructeur, die tegen de 50 jaar loopen, niet meer verwacht kan worden, dat zij nog over dezelfde geest- en lichaamskracht beschikken, als toen zij 30 à 40 jaar waren.

Bovendien zij opgemerkt, dat, waar, gelijk reeds gezegd, de onderwerpelijke regeling het noodzakelijk gevolg is van het ingevoerde stelsel van bevordering en soldijregeling, het niet mogelijk zal zijn bedoelde regeling terug te nemen zonder daaraan wijziging in het geheele stelsel te paren. Het gevolg hiervan zoude zijn, dat men in strijd zou komen met de verwachtingen en ten deele rechten, welke voor vele onderofficieren zijn voortgevloeid uit het nieuwe stelsel. Het is mede met het oog op de belangen dier onderofficieren, dat de ondergeteekende het voorstel om de regeling *incidenteel* terug te nemen, krachtig moet ontraden. Het zou door hem zeer betreurd worden, indien eene regeling, die in het leven geroepen werd om het kader in de gelegenheid te stellen zich te bekwalen voor de hoogere rangen, niet zou kunnen worden doorgevoerd.

Waar in het Voorloopig Verslag de meening wordt uitgesproken, dat de ervaring thans reeds aangetoond zou hebben, dat het stelsel minder deugdelijk is, vraagt de ondergeteekende zich af, welke ondervinding hier bedoeld kan zijn. Waar het stelsel nog slechts zoo korten tijd in werking is, heeft afwyseling van instructie en administratie nog weinig plaats gehad, kan van opgedane ervaring nog minder sprake zijn. De regeling van de vervulling van den fouriersdienst werd eerst bij beschikking van 5 October jl. vastgesteld. Voorts zal dan ook aan de praktijk moeilijk een bewijs tegen het stelsel zijn te ontleenen. Mocht werkelijk de ervaring leeren, dat het stelsel wijziging behoeft, dan zal de ondergeteekende de eerste zijn, om, waar noodig, verbetering aan te brengen. Hij zal zelfs met den meesten ernst overwegen, of er alsdan termen zijn om weder terug te keeren tot eene volledige scheiding van administratief en instructief kader.

In dit geval kan ook gedacht worden aan een herstel van den fouriersrang op den ouden voet. Tot zoolang kan hij evenwel niet terugkomen op eenen, eerst onlangs genomen maatregel, voortvloeiende uit de eerst het vorige jaar aangenomen wet.

Volmondig wordt toegegeven, dat indien het toezicht op vele waardevolle goederen voortaan wordt opgedragen aan personen, die voor die taak niet ten volle zijn berekend, zulks moet leiden tot verwaarloozing, waarvan de geldelijke gevolgen niet mogen worden onderschat. Het is echter den ondergeteekende aangenaam te kunnen mededeelen, dat niet op die wijze de op-

lossing gezocht is. Hij is er van overtuigd, eene zoodanige regeling te hebben getroffen, dat er geen vrees behoeft te bestaan, dat de landsbelangen ten deze minder goed zullen worden behartigd. Ook thans zullen alleen alleszins geschikte personen voor den bedoelden dienst mogen worden aangewezen, terwijl over het algemeen zelfs hoogere eischen aan hen worden gesteld, dan vroeger ten aanzien der fouriers het geval was.

Omtrent deze aangelegenheid werden de vereischte adviezen ingewonnen.

Met de bij bedoelde adviezen gemaakte opmerkingen is bij de regeling zooveel noodig rekening gehouden, zoodat de aanvankelijk aangevoerde bezwaren in het algemeen konden worden ondervangen.

Tot zijn leedwezen kan de ondergeteekende ook ten aanzien van deze aangelegenheid geen gevolg geven aan het verzoek, om adviezen over te leggen.

Ten aanzien van de opmerking, dat door de beschikking van 5 October 1910 is vooruitgelopen op de beslissing van den begrotingswetgever, erkent hij, dat dit, tot zijn leedwezen, eenigszins het geval is geweest, waarvoor de ondergeteekende zijne verontschuldiging aanbiedt. Ter verklaring moge echter dienen, dat, naar zijne meening, tegen het tot stand komen van bedoelde bepalingen geen bezwaar bestond, daar hij overtuigd was, dat de praktijk zou aantoonen, dat voorshands de uitvoering er van geen aanleiding zou geven tot meerdere geldelijke uitgaven, terwijl het in het belang der betrokkenen zeer gewenscht werd geacht, de regeling zoo spoedig mogelijk in werking te doen treden.

Die overtuiging berustte op de navolgende overwegingen. Een goed deel der bestaande fouriers was uit hoofde van verworven administratieve geschiktheid, reeds gelijkgesteld aan den rang van sergeant (wachtleester) 1ste klasse. Te hunnen aanzien was dus geen wijziging noodig, terwijl, waar vervanging van andere fouriers door sergeanten (wachtleesters) 1ste klasse wél geldelijke gevolgen zou kunnen medebrengen, hiervoor toch geen post op de begrooting behoefde gebracht te worden, omdat, blijkens de sterktestaten, het totaal aantal sergeanten (wachtleesters) 1ste klasse, waarop gerekend was, niet bereikt was geworden (waarover op andere plaats in deze Memorie naar aanleiding van § 11 van het Voorloopig Verslag gesproken wordt) en dus hiervan geld beschikbaar bleef.

Het totaal voor soldijen uitgetrokken bedrag is verminderd met $\pm$ f 29 600, als gevolg van de mindere inkomsten, welke de gewezen fouriers aan soldij zullen genieten door de opheffing van hunnen rang; dit bedrag is als schadeloosstelling afzonderlijk uitgetrokken.

De besparing bedraagt daarentegen f 28 400; derhalve f 2000 meer dan in het Voorloopig Verslag wordt opgemerkt, waardoor het verschil tusschen de schadeloosstelling en de besparing tot f 1200 wordt teruggebracht.

De oorzaak tot dit verschil moet gezocht worden in de omstandigheid, dat fouriers die niet gelijk gesteld zijn aan den rang van sergeant (wachtleester) 1ste klasse, vervangen moeten worden door sergeanten (wachtleesters) 1ste klasse, voor zooveel dezen tot de organisatie der korpsen behooren.

§ 13. *Behandeling van militairen.*

De reden van de verlofsweigerings als bedoeld in de eerste alinea dezer paragraaf, moet hierin gezocht worden, dat bij de korpsen, als regel, de zeer goede gewoonte bestaat, om aan de jonge miliciens, in het belang van hunne militaire vorming en om hun te leeren zich in de nieuwe toestanden en de militaire tucht in te leven, in de eerste weken na hunne inlijving geen verlof te verleenen dan om dringende redenen.

Ook bij het 1ste regiment infanterie te Assen wordt die gewoonte gevolgd. Voor zooveel de klacht betrekking mocht hebben op het jaar 1910, kan worden medegedeeld, dat het meerendeel der hierbedoelde miliciens na verloop van 4 weken voor de gunst van verlof op Zondag in aanmerking is

gebracht worden, terwijl aan allen met de Paaschdagen (27 en 28 Maart) een vierdaagsch verlof is verleend, alzoo nog in den loop van de maand, waarin zij voor de eerste oefeningen onder de wapenen waren gekomen.

Omtrent de verder te dezer plaatse in het Voorloopig Verslag ter sprake gebrachte gevallen kan de ondergeteekende na onderzoek het volgende mededeelen :

Een milicien uit het garnizoen Doesburg verwondde in den namiddag van 15 September jl. een zijner handen en werd eerst den 16den September aan den officier van gezondheid ter plaatse gepresenteerd op het morgenzieken-rapport.

Deze, den ernst der verwonding constateerende, zond den man ten spoedigste op naar het militair hospitaal te Arnhem. Denzelfden dag werd de patiënt 's middags te Arnhem onderzocht waar tot operatie besloten werd, die den volgenden morgen (17 September) geschiedde. De tijdsbepaling der operatie geschiedde na rijp overleg, gelet op de moeilijkheden, die daarbij te verwachten waren, terwijl tegen een uitstel tot den volgenden ochtend geen bezwaren bestonden. Het resultaat der operatie heeft aan die verwachting beantwoord, de peeshechtingen zijn met succes geschied. Patiënt is thans nog onder behandeling wegens — steeds verbeterende — bewegingsbeperking van den middelvinger, door het diepe litteeken in de handpalm veroorzaakt.

Den 14den Juni jl. is een sergeant uit het garnizoen te Naarpen in zeer zenuwachtigen toestand opgenomen in het militair hospitaal te Amsterdam. Spoedig tot kalmte gekomen, wordt als oorzaak van den toestand, waarin hij verkeerde, door hem opgegeven: „moeilijkheden met zijn kapitein”. Voor alle zekerheid werd deze sergeant nog in observatie gehouden, maar toen zich geen afwijkingen van eenig belang vertoonden, op 13 Juli als hersteld naar zijn korps te Naarden teruggezonden.

Omtrent den gezondheidstoestand van dezen sergeant, die intusschen naar Amsterdam werd overgeplaatst, is na 'smans ontslag uit het hospitaal niets ongunstigs bekend.

Het uitpakken van den ransel geschiedt nu en dan op het terrein tijdens eene oefening en is te beschouwen als eene inspectie. Bij het houden van inspectien nu is het niet mogelijk de onderofficiëren en korporaals steeds gescheiden te houden van de manschappen. Het is den ondergeteekende nimmer gebleken, dat de tucht (gezagsverhouding) hieronder heeft geleden.

Van de geneeskundige behandeling, die in den avond van 2 September j.l. een milicien-sergeant van het regiment grenadiers en jagers zou hebben ondergaan, is nòch bij het betrokken korps, nòch bij den geneeskundigen dienst iets bekend, zoodat zonder verdere aanwijzingen hieromtrent geene mededeeling kan worden gedaan.

Omtrent hetgeen de dagbladen hebben vermeld aangaande de beweerde uitlatingen van den luitenant NOLTHENIUS tegenover Roomsche Katholieke miliciens, zij het navolgende vermeld.

Onder dagteekening van 20 Augustus 1910, werd van den milicien H. G. P. C. DE GROOF van het 6e regiment infanterie, met groot verlof te Eindhoven, rechtstreeks bij het Departement van Oorlog ontvangen een request, houdende o. a. verzoek om die maatregelen te willen treffen, welke voorkomen zullen, dat van den kant van genoemden officier (den tweede-luitenant NOLTHENIUS), de Roomsche-Katholieke geloofsleer en overtuiging in het vervolg worden aangetast.

Dit verzoekschrift werd in handen gesteld van den betrokken korpscommandant, met verzoek nopens den inhoud daarvan te dienen van bericht en raad.

Door dien commandant werd eene commissie benoemd, om het in het verzoekschrift vermelde te onderzoeken. Ter voldoening aan deze opdracht werden door de commissie, bestaande uit drie officieren, waarvan de voor-

zitter den rang van hoofdofficier bekleedde, behalve de luitenant NOLTHENIUS, een tweetal officieren, een sergeant-majoor-instructeur en een 16-tal miliciens gehoord, allen van dezelfde compagnie, als waartoe voornoemde officier behoorde.

De commissie kwam na haar onderzoek tot den navolgenden uitslag:

10. dat de tweede-luitenant NOLTHENIUS eene zekere neiging of voorliefde bezit tot het voeren van gesprekken met minderen over godsdienstige onderwerpen, en daarbij enkele malen opmerkingen heeft gemaakt, die andersdenkenden zouden kunnen kwetsen, zonder dat aan opzet zijnerzijds gedacht mag worden;

20. dat de tweede-luitenant NOLTHENIUS ook buiten bepaalde gesprekken, enkele malen, na zijne minderen vragen te hebben gesteld op godsdienstig terrein, ongepaste opmerkingen heeft gemaakt, die aanstoot hebben gegeven;

30. dat de beschuldigingen, in het request genoemd, grootendeels onwaar en voor het overige schromelijk overdreven zijn;

40. dat de feiten, genoemd door den milicien-verlofganger DE GROOF en weerlegd door den tweede-luitenant NOLTHENIUS, grootendeels onjuist en in hooge mate overdreven zijn;

50. dat vijf met namen genoemde miliciens op roekelooze wijze hunne handteekening hebben geplaatst op eene verklaring, door den milicien DE GROOF aan de commissie vertoond, zonder dat zij zich hebben rekenschap gegeven van den inhoud van het request, waardoor zij den tweede-luitenant NOLTHENIUS valschelijk hebben beschuldigd;

60. dat de milicien-verlofganger DE GROOF zeer lichtvaardig met beschuldigingen omspringt, eveneens blijkende uit een particulieren brief aan een sergeant-majoor, welke brief algemeene beschuldigingen bevatte, waaromtrent DE GROOF bij zijn verschijnen voor de commissie wel toegaf te veel te hebben gezegd, maar wat hij blijkbaar in een particulier schrijven niet zoo erg vond.

De betrokken korpscommandant vereenigde zich met de conclusiën der commissie en vond in de resultaten van het onderzoek aanleiding, om den meergenoemden officier, zoomede de miliciens bedoeld onder 50. hiervoren, krijgstuchtelijk te straffen.

Vermits ook de ondergeteekende geheel instemde met de wijze, waarop deze zaak is afgedaan, heeft hij daarvan den korpscommandant mededeeling gedaan en dezen opgedragen, den tweede-luitenant NOLTHENIUS, voornoemd, namens hem eene bemerking te doen toekomen.

Ten slotte werd voornoemden korpscommandant opgedragen overeenkomstig zijn advies den milicien DE GROOF, namens den ondergeteekende, als antwoord op zijn request te doen kennen, dat het gehouden onderzoek onweerlegbaar heeft aangetoond, dat zijne klacht overdreven is in eene mate die de grenzen van onjuistheid en onwaarheid nadert, zoo niet overschrijdt, onder opmerking, dat, voor zoover ten deze voor eene klacht aanleiding heeft bestaan, door den Minister van Oorlog aan het gebeurde de noodige aandacht is geschonken.

Daarna is van meergenoemden milicien de mededeeling ontvangen, dat hij ten eerste verwonderd was over de resultaten van het op last van den Minister ingestelde onderzoek en hij (DE GROOF) zich het recht voorbehield hierop te zijner tijd en plaats terug te komen, aan den inhoud van welk schrijven dezerzijds geen verder gevolg is gegeven.

Ter zake van de hem opgelegde straf heeft de betrokken officier zich tot het Hoog Militair Gerechtshof gewend; de beslissing van dit rechtscollege in deze zaak is echter nog niet bekend, zoodat daaromtrent voor het tegenwoordige geen verdere mededeelingen kunnen worden gedaan.

Bij onderzoek is dezerzijds gebleken, dat het bericht omtrent het door een kapitein der 2de afdeling van het 1ste regiment veldartillerie te Amersfoort collectief onthouden van gunsten, naar aanleiding van beschadiging van vuurmonden gedurende de oefeningen in het Lek-access, juist is.

Een dergelijke maatregel kan in sommige, zeer ernstige, gevallen beslist noodig zijn, ten einde op die wijze, als laatste middel, te trachten de daders van of medeplichtigen aan een strafbaar feit te ontdekken. En hier betrof het inderdaad een zeer ernstig feit, aangezien gedurende de genoemde manoeuvres in twee vuurmonden der bedoelde batterij in de vuurpauzen harde voorwerpen waren gelegd en daaruit zijn verschoten, waardoor een der vuurmonden inwendig beschadigd is geworden. Van een der vuurmonden is de geheele bediening daarop onmiddellijk gestraft geworden.

Daar evenwel meerdere bedieningen in de zaak betrokken waren, welke hardnekkig ontkenden er iets van af te weten, meende de batterij-commandant aan de stukscommandanten en aan de miliciens der lichte 1910, die de bediening der stukken hadden, gegeven permissiën en andere gunsten te moeten onthouden, totdat de daders ontdekt zouden zijn. Deze wijze van handelen, die den ondergeteekende alleszins juist voorkomt, heeft, in verband met enkele aanwijzingen, er dan ook toe geleid, dat de schuldigen ontdekt zijn kunnen worden.

Wat betreft de verwaarloozing van eene klacht, door den wachtmeester HELLENDORP van bedoelde afdeeling ingediend, ter zake van mishandeling door den wachtmeester eerste klasse KROES, is bij onderzoek gebleken, dat verwaarloozing dezer klacht niet heeft plaats gehad.

De klacht is onderzocht door den batterijcommandant en door den afdeelscommandant, die beiden geen aanleiding hebben gevonden voor eene vervolging, terwijl de wachtmeester eerste klasse KROES over het feit is onderhouden.

Dat het den genoemden chefs niet noodig voorkwam anders te handelen, vindt zijn grond in het volgende:

Onder de onderofficieren toch heerschte het onjuiste begrip, hetwelk slechts langzaam is verdwenen, dat een sergeant of wachtmeester 1ste klasse niet de meerdere is van een sergeant of wachtmeester.

Die opvatting werd ook gehuldigd door de onderofficieren van de betrokken batterij, zoodat de twist tusschen den wachtmeester HELLENDORP en den wachtmeester eerste klasse KROES niet anders werd beschouwd dan als een twist tusschen twee onderofficieren die elkander als gelijke beschouwden.

Het zal geen bevreemding wekken, dat de ondergeteekende zich volkomen aansluit bij de leden, die zich zeer goed konden vereenigen met de onlangs door hem vastgestelde bepalingen omtrent het huwen van militairen beneden den rang van officier.

Volgens die bepalingen kunnen van tien onderofficieren per compagnie er zelfs zeven gehuwd zijn.

Bij zijne erkentelijkheid voor de instemming van bedoelde leden voegt hij de opmerking, dat voor hunnen twijfel, of met verkregen rechten wel *genoegzaam* rekening is gehouden, naar zijne meening, geen voldoende reden aanwezig is. Indien men de oude bepalingen gelden liet, totdat alle vrijwilligers, vóór de afkondiging der nieuwe voorschriften in dienst getreden, desgewenscht gelegenheid zouden hebben gehad, om die oude bepalingen op zich te zien toegepast, dan zou daarmede aan het goede doel der nieuwe voorschriften zeer worden te kort gedaan. Het stellen van dergelijke eischen legt hinderpalen in den weg aan elken nieuwen maatregel, die noodig of nuttig is te achten. Wat het hierbesproken voorschrift betreft, het bevat voor geen enkel onderofficier een beletsel, om er te goeder tijd gebruik van te maken, en de ondergeteekende is er op bedacht geweest, door eene overgangsbepaling te zorgen, dat uit de invoering van de nieuwe bepalingen geen bedenkelijke gevolgen kunnen voortkomen voor hen die, bij invoering ongehuwd zijnde, volgens de oude bepalingen aanspraak hadden op vergunning tot het aangaan van een huwelijk of wel die aanspraak binnen een jaar na de invoering der nieuwe bepalingen zouden hebben verkregen.

Tot het treffen van bepalingen, ten doel hebbende om eenige meerdere bewegingsvrijheid te geven aan de onderofficieren, meer in het bijzonder met betrekking tot het op zekere uren van den nacht aanwezig zijn in de kazernes, kan de ondergeteekende geen aanleiding vinden, aangezien de te dien opzichte bestaande bepalingen (in de reglementen op den inwendigen dienst) alleszins voldoende te achten zijn. Niet uit het oog verloren dient te worden, dat het korps onderofficieren tegenwoordig voor een groot gedeelte bestaat uit personen, wier jeugdige leeftijd het zeer gewenscht doet zijn dat zij op een behoorlijk avonduur in de kazerne zijn teruggekeerd. Met genoegen werd daarom gezien, dat tegenspraak ten deze niet was uitgebleven.

Van eenige pressie, welke van de zijde van het Departement van Oorlog zou worden uitgeoefend op de besturen van gevangenen, om aan miliciens, die in voorarrest zitten, niet toe te staan, de hun toegezonden couranten te ontvangen, is den ondergeteekende niets bekend. Zulks zou door den ondergeteekende, evenmin als door de leden die hier aan het woord zijn, worden goedgekeurd, en hij zou niet nalaten, indien een geval, waarin dit geschied was, te zijner kennis kwam, maatregelen te nemen, ten einde dit voor het vervolg te voorkomen.

De mogelijkheid echter, dat eene zoodanige pressie zou zijn uitgeoefend, komt den ondergeteekende al zeer gering voor, als men let op de bepalingen van den algemeenen maatregel van bestuur, bedoeld in art. 22 van het Wetboek van Strafrecht, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 31 Augustus 1885 (*Staatsblad* no. 159), zooals deze thans, na wijzigingen luidt.

Hierbij toch is dengene, die in eene gevangenis of huis van bewaring verblijf houdt het lezen van couranten ontzegd; aan den onveroordeelde kan echter het lezen van godsdienstige en vakbladen worden toegestaan, zulks geheel ter beoordeeling van het college van regenten van het gesticht en op het daartoe door den onveroordeelde gedane schriftelijk verzoek.

Ten aanzien van den in het Voorloopig Verslag bedoelden sergeant-majoor (*Handelingen* 17 December 1909, blad. 1110), kan worden medegedeeld, dat deze, blijkens bericht van zijnen regimentscommandant op den 27sten September jl. geschikt is verklaard voor den rang van adjudant-onderofficier, hem op dien datum het radicaal van geschiktheid is toegekend en hij als zoodanig op de candidatenlijst is geplaatst, een en ander overeenkomstig punt 1 der algemeene bepalingen van het „Voorschrift eischen geschiktheid”. Van schadelijke gevolgen kon daarbij voor dien sergeant-majoor geen sprake zijn, aangezien hij vóór 27 September 1910 de geschiktheid voor den hooger rang niet bezat.

Door den ondergeteekende kan niet worden ingestemd met de meening van enkele leden, dat het billijk zou zijn, aan militairen die met verlof het garnizoen verlaten, om naar de ouderlijke woning te gaan, eene vergoeding voor reiskosten toe te kennen of wel hun vrij vervoer te verzekeren.

De militairen beneden den rang van officier worden, door het verleen van z.g. permissie, veelvuldig in de gelegenheid gesteld de ouderlijke woning te bezoeken. Verder kan in deze niet worden gegaan, daar het aan rechtmatigen twijfel onderhevig is, of de Regeering wel bevoegd zou zijn, 's Rijks gelden voor het beoogde doel aan te wenden, waar het een maatregel geldt, waarbij het belang van den dienst, dus het Rijksbelang, niet is betrokken. Doch ook al kan over dit bezwaar worden heengestapt, dan nog zou de ondergeteekende zich, om der kosten wille, van het doen van een voorstel moeten onthouden. Blijkens ontvangen opgaven van de korpsen van het leger, zou een bedrag van meer dan f 220.000 noodig zijn geweest, om de miliciens, die in het tijdvak van 1 November 1909 tot 1 November 1910 onder de wapenen waren éénmaal per maand in de gelegenheid te stellen voor Rijksrekening reizen te verrichten om de ouderlijke woning te bezoeken. Wanneer men daarbij in het oog houdt, dat aan een groot aantal miliciens,

niet slechts éénmaal per maand, doch welhaast voor elken Zon- en Christelijken feestdag, z.g. permissie wordt verleend, dan wordt het duidelijk, dat de maatregel — vooral wanneer hij ook voor de vrijwillig dienende militairen zou gelden — tot zeer hooge uitgaven zou leiden.

Het laat zich aanzien, dat, wanneer op andere wijze aan bedoelde militairen vrij vervoer werd verleend, de kosten niet minder zouden bedragen.

Door den ondergeteekende kan niet worden toegegeven, dat de aanwezigheid van Nederlandsche soldaten op de tentoonstelling te Brussel, ter bewaking van het Nederlandsch paviljoen, in strijd zou zijn met het wezen van het leger en den dienstplicht. Het is bovendien een gebruik, dat niet alleen hier, maar ook in het buitenland herhaalde malen wordt toegepast.

Daar waar men op eene dergelijke tentoonstelling alle krachten inspannt om den goeden naam van Nederland in het buitenland te handhaven en te bevorderen, acht de ondergeteekende het alleszins betamelijk, dat ook het leger daartoe zooveel mogelijk medewerkt.

De uitgezonden soldaten waren alle vrijwilligers.

In den aanvang ontvingen de manschappen eene voeding die afweek van de voeding welke zij gewoon waren hier te lande te ontvangen. Hierin is door den commissaris-generaal evenwel onmiddellijk na het vernemen eener klacht voorzien, zoodat de verpleging van het detachement sedert niets te wenschen heeft overgelaten.

Het in de slotlinea van dit punt bedoeld geval heeft zich volgenderwijze toegedragen.

De bedoelde tijdelijk gepensioneerde grenadier vertoonde zich na zijne pensionering in uniform in het openbaar en weigerde het militaire eerbewijs te brengen, bewerende daartoe, als zijnde geen militair meer verplicht te zijn. Een officier die hem over het nalaten van het eerbewijs onderhield, gaf hij ten antwoord niet in staat te zijn zich burgerkleederen aan te schaffen. Bedoelde officier is toen met hem naar het politie-bureau gegaan, alwaar hij van het feit kennis gaf.

Op last van den plaatselijke commandant der residentie is de bedoelde gewezen grenadier door de hoofdwacht afgehaald en zijn bij het regiment grenadiers en jagers aan zijne uniform alle militaire attributen ontnomen en is hem een burgerhoofddekseel verstrekt, ten einde te voorkomen, dat verder door hem misbruik zou worden gemaakt van de uniform en door zijn optreden in het openbaar tegen meerderen aan de krijgstucht afbreuk zou worden gedaan.

Hieraan moge nog worden toegevoegd, dat dit geval niet op zich zelf staat en dat daarom door den ondergeteekende overleg wordt gepleegd met zijnen ambtgenoot van justitie, omtrent te treffen maatregelen, ten einde in den vervolge dergelijke, voor de krijgstucht zeer schadelijke, voorvallen te voorkomen.

§ 14. *Reorganisatie der bereden artillerie.*

Uit de opmerkingen, gemaakt naar aanleiding van de door den ondergeteekende voorgenomen reorganisatie der bereden artillerie meent hij te mogen afleiden, dat de beteekenis daarvan nog niet geheel op hare juiste waarde wordt geschat en dat hij derhalve goed zal doen, dit vraagstuk nog eens uitvoeriger en, kan het zijn, duidelijker uiteen te zetten, dan in de Memorie van Toelichting is geschied.

Het zal aan vele leden niet onbekend zijn, dat het aantal vuurmonden, waarover eene Nederlandsche divisie beschikt, aanmerkelijk geringer is dan die van een gelijksoortige eenheid in andere legers.

Zoo kent men op een bataljon infanterie van ongeveer 1000 man in:

Duitschland tot ongeveer 5½ vuurmond

Frankrijk „ „ 4 „

Nederland „ slechts 2,4 „

Nu zou men het eene gelukkige omstandigheid kunnen noemen, dat na de invoering van het snelvuurgeschut de artilleriekracht niet meer in zoo hooge mate afhankelijk is van het aantal kanonnen, maar dat zoowel de beschikbare munitie als een doelmatige organisatie verhoogde beteekenis hebben gekregen.

Door combinatie van veel munitie en eene doelmatige organisatie kan de kracht, die van een zeker aantal kanonnen uitgaat, aanmerkelijk worden opgevoerd.

Omgekeerd zal eene minder goed gekozen organisatie, zelfs al beschikt men over veel munitie, oorzaak zijn dat het uitmuntende, moderne snelvuurkanon, dat wij ten koste van groote financieele offers thans bezitten, niet geeft, wat men in billijkheid daarvan kan verwachten, en wij dus bij een eventueelen tegenstander in nog meerdere mate zouden achterstaan.

Het zou, naar de meening van den ondergeteekende, getuigen van weinig oordeel, wanneer men, na 7 millioen te hebben uitgegeven voor eene uitmuntende bewapening, zich daarbij tevreden bleef stellen met eene minder goede organisatie, alleen om een luttel bedrag uit te sparen.

Zooals reeds in de Memorie van Toelichting werd gezegd, is onze tegenwoordige zesstukkenbatterij een te log lichaam. Het aantal voertuigen en paarden is te groot en de in te nemen gevechtsbreedte te aanzienlijk om onder omstandigheden, zooals die zich in onze terreinen meestal zullen voordoen — men denke aan ons polderterrein — een doelmatig optreden der artillerie te waarborgen.

Voor al eene snelle vuurregeling, nauw samenhangende met het karakteristieke van het snelvuurkanon, is in eene zoo groote batterij onder één commandant niet behoorlijk verzekerd.

Zoo wel de ondervindingen, opgedaan in den oorlog in Oost-Azië, als de proeven en oefeningen in ons land, hebben geleerd, dat de moeilijkheden, verbonden aan de waarneming der schoten bij het voortgezet vuur grenzen stellen aan de snelheid van dat vuur, ten gevolge waarvan het niet wel mogelijk is, om, bij een groot aantal vuurmonden, welke onder ééne leiding staan, alle zoo nuttig mogelijk aan te wenden.

Door de gebrekkige organisatie zou het er feitelijk op neerkomen, dat men van elk kanon op zich zelf niet haalt wat mogelijk is, of — deed men dit wel — men eenige kanonnen ongebruikt zou moeten laten staan.

Langzamerhand is men tot de overtuiging gekomen, door veelvuldige proeven met de oefeningsbatterij, dat eene samenvoeging van drie kanonnen in ééne hand, onder ééne leiding, veroorlooft, om, bij voldoende munitievoorziening, de vuurkracht om zoo te zeggen tot de uiterste grens uit te buiten.

Die ééne hand moet dan echter beschikken over dezelfde bevelsmiddelen, die thans voor de groote batterij beschikbaar zijn.

Reeds in vredetijd moeten de oefeningen er geheel op zijn gericht, om met de kleine batterij te werken. Daarom is het niet voldoende om eventueel te splitsen op het gevechtveld, maar moet reeds de organisatie met het verbeterd gebruik rekening houden.

De ondergeteekende heeft er ernstig naar gestreefd, om de vermindering van het aantal vuurmonden per batterij te verkrijgen in eene organisatie, die zoo weinig mogelijk financieele offers zou eischen. Hij meent dat de driestukkenbatterij eene uiterst gelukkige oplossing is, waardoor een zeer aanzienlijke vermeerdering van de vuurkracht wordt verkregen zonder te vervallen in eene dure organisatie.

Zeker zou het van groot belang zijn te achten, om de driestukkenbatterijen alle door een kapitein te laten aanvoeren, maar dit zou eene uitbreiding eischen voor de geheele veldartillerie met 24 kapiteins en de ondergeteekende meende zich niet verantwoord dit aan te vragen, wanneer hij het, hoezeer wenschelijk, niet dringend noodig oordeelt.

Dat ééne batterij wordt aangevoerd door een luitenant en de andere door een kapitein, is geen overwegend bezwaar, vooral omdat in het bijzonder bij de bereden artillerie over een groot aantal oudere luitenants wordt beschikt.

Bij mobilisatie formeert elke vredesbatterij (dubbelbatterij) twee driestukkenbatterijen. Daardoor zou elke afdeeling komen te bestaan uit 6 batterijen, wat beslist veel te veel zou zijn voor eene goede hogere artilleristische bevelvoering.

Wanneer men door verkleining der batterijen de vuurkracht opvoert, moet ook worden gezorgd, dat het tactisch gebruik dezer vuureenheden niet door eene te onhandelbare organisatie in den weg wordt gestaan. Logisch zou zijn, om bij verdubbeling van het aantal batterijen, ook dat der afdeelingsstaven te verdubbelen, en alzoo te blijven vasthouden aan afdeelingen van drie stukken, dus van 4 per regiment veldartillerie.

Intusschen zou dit weder eene organisatie geven, die duurder was dan door den ondergeteekende noodig wordt geacht.

De Nederlandsche divisie telt drie regimenten infanterie, en het zal vooral in onze polderterreinen zeer vaak voorkomen, dat deze elk zelfstandig optreden; om nu bij mogelijke splitsing van de divisie ook de artilleriekracht zoo voordeelig mogelijk over de onderdeelen te kunnen verdeelen, is eene driedeeling ook voor de artillerie als het ware vanzelf aangewezen. Ja zelfs al was er geen sprake van het vormen van kleinere batterijen, dan nog zou voor onze toestanden eene verdeling van het regiment veldartillerie in die afdeelingen slechts voorzien in eene reeds lang gevoelde behoefte.

Resumeerende komt dus de voorgestelde reorganisatie hierop neer, dat per regiment veldartillerie de 36 kanonnen, nu ingedeeld in 2 afdeelingen, à 3 batterijen à 6 kanonnen, worden ingedeeld in 3 afdeelingen, à 4 batterijen à 3 kanonnen.

De kleine batterij laat toe, om den munitievoorraad hooger op te voeren, want er kunnen nu in elke batterij per kanon meer caissons worden ingedeeld zonder in een overdreven getal voertuigen te vervallen.

De ontworpen organisatie rekent in de batterij per 3 kanonnen 7 caissons; de bestaande per 6 caissons.

Hierdoor voert men het getal schoten per kanon (met inbegrip der munitie-colonnes) op tot plm. 500.

De organisatie der munitie-colonnes denkt de ondergeteekende zich als volgt:

De lichte munitie-colonne, die thans tot de afdeeling behoort, vervalt, doch de divisie artillerie-munitietrein zal bestaan uit 3 colonnes, en wel ééne van 12 gepantserde caissons, eene van 12 ongepantserde caissons en eene van 9 ongepantserde caissons met 3 reserve-vuurmonden.

Eindelijk zal, bij mobilisatie, na het samenstellen van de driestukkenbatterijen, nog eene reservebatterij per divisie worden geformeerd van 3 kanonnen met 6 gepantserde caissons.

Vermeld dient hierbij nog te worden, dat ook in de batterijen alle caissons gepantserd zullen zijn.

Meerdere gepantserde of ongepantserde caissons zullen hiervoor echter niet behoeven te worden aangeschaft, daar die aanwezig zijn.

Wel zal geleidelijk nog eene hoeveelheid munitie moeten worden aangeemaakt, omdat het wenschelijk is, te komen tot een totaal beschikbaren voorraad van 1000 schoten per kanon.

Zooals boven werd betoogd, zal per kanon in de divisie worden beschikt over 500 schoten. Deze moeten na verbruik in een gevecht kunnen worden aangevuld. De ondergeteekende stelt zich voor, dat die aanvoer zal kunnen geschieden door middel van automobielen. Het ligt in zijn voornemen, om binnen niet te langen tijd proeven te doen nemen met het vervoer van munitie op gevorderde automobielen.

De ondergeteekende vleit zich, dat door bovenstaande uiteenzetting inder-

daad de beteekenis en daarmee de urgentie van de voorgenomen reorganisatie beter zal worden begrepen.

Wanneer hij nu komt tot de beantwoording van eenige in het Voorloopig Verslag gemaakte opmerkingen, dan wil hij in de eerste plaats behandelen de bedenking, als zou de verdubbeling van het aantal batterijen bij mobilisatie tot groote moeilijkheden leiden.

Vrees, dat het verkeerd zou zijn, eerst bij mobilisatie het kader voor de nieuw te vormen batterijen uit andere onderdeelen of uit anderen werkkring over te plaatsen, behoeft niet te bestaan.

Immers al het personeel is reeds in vredestand bij de batterij ingedeeld en de splitsing geeft niet de minste moeilijkheid, daar de twee driestukkenbatterijen aan personeel even sterk zijn als één zesstukkenbatterij.

Het stelsel brengt niet mede, dat in vredestand een talrijker kader wordt onderhouden, waarvoor niet altijd een voldoende werkkring te vinden is.

Ook bij de tegenwoordige organisatie moet de oorlogsterkte worden bereikt door invoegen van verlofspersoneel en gevorderde paarden, en tot hetzelfde aantal als bij de nieuwe organisatie.

Redenen om in de toekomst verwarring te verwachten, zijn dan ook niet aanwezig.

Het ligt in de bedoeling, om de splitsing van de zesstukkenbatterij ook door te voeren voor administratie en verpleging, want dit zou aanleiding geven tot eene groote en, naar de meening van den ondergeteekende, onnoodige uitbreiding van administratief personeel. Voorts zou de administratieve splitsing bij mobilisatie inderdaad aanleiding kunnen geven tot de bezwaren, die sommige leden meenden te moeten duchten.

Hij geeft er dan ook de voorkeur aan, om de administratieve en verplegingsaangelegenheden voor de beide batterijen te laten behandelen door den kapitein, omdat die in vredestand met dergelijk werk vertrouwd is geraakt. Dit neemt niet weg, dat beide eenheden ook tijdelijk geheel gescheiden kunnen optreden in denzelfden geest als splitsing van eene compagnie infanterie of van een eskadron cavalerie niet op administratieve bezwaren behoeft te stuiten.

De ondergeteekende meent zich er van te mogen onthouden om nader in te gaan op de quaestie der reserveformatiën bij de infanterie zoomede op de aangehaalde voorstellen van den Minister VAN RAPPART, omdat deze niet geacht kunnen worden rechtstreeks verband te houden met het hier behandelde vraagstuk.

Uitbreiding van het officierskader is alleen noodig voor zoover betreft den nieuw op te richten afdeelingstaf per regiment veldartillerie en ook deze leidt slechts tot een luitenant meer, doordien voor oorlogstijd op meer verlofsofficieren kan worden gerekend.

De ondergeteekende kan niet medegaan met die leden, die de derde afdeelingstaf eerst bij mobilisatie willen vormen. Dit zou juist aanleiding kunnen geven tot verwarring in de bevelvoering.

Een goede samenwerking tusschen den afdeelingscommandant en de hem onderhoorige batterijcommandanten is voor een goed gebruik en daardoor voor eene goede uitwerking onontbeerlijk te achten, en deze samenwerking moet worden verkregen door veelvuldige oefeningen in vredestand. Er behoeft geen vrees te bestaan, dat voor den derden afdeelingscommandant geen nuttige vredeswerkkring zal zijn weggelegd.

De kosten van den nieuwen afdeelingstaf zullen iets minder zijn dan van den bestaanden, omdat het niet in de bedoeling ligt, daaraan in vredestand een paardenarts toe te voegen.

Behalve de kosten, vallende op de uitbreiding met één afdeelingstaf — die de ondergeteekende zeer beslist wenscht te handhaven — is noodig een bedrag van f 36,800 voor het verkrijgen van bevelmiddelen, waaronder te

verstaan de noodige batterijkijkers, richttoestellen, waarnemingsladders en telefoonmaterieel voor het dubbel aantal batterijen.

De ondergeteekende vestigt er echter de aandacht op, dat, ook wanneer men de organisatie van de zesstukkenbatterij behoudt, eene aanschaffing van bovenstaande bevelmiddelen niet te ontgaan zal zijn, om een eenigszins behoorlijk rendement van de artilleriekracht te verkrijgen.

Voor de nieuw op te richten afdeelingsstaven zijn noodig 4 bagagekarren en 4 verbandkarren, samen kostende f 4800, terwijl voor de behoefte aan paardentuig bij mobilisatie een bedrag van f 34,540 wordt geraamd, gevende dus, zonder de noodige uitbreiding van de bevelmiddelen, een totaal bedrag, voor eens, van f 39,340.

Met dit laatste bedrag zal rekening worden gehouden bij het opmaken van de ontwerp-begrooting voor het jaar 1912.

§ 15. *Administratie.*

Het was den ondergeteekende aangenaam te ontwaren, dat, voor zoover dienaangaande bespreking heeft plaats gevonden, vrij algemeen werd ingestemd met het voornemen tot opheffing van de hoofdadministratiën en van de raden van administratie van de korpsen en korpsgedeelten. Aannemende, dat daarmede tevens de wenschelijkheid van den maatregel als vaststaande wordt aangevoerd, vermeent hij zich te dien aanzien van verdere toelichting te kunnen onthouden. Slechts zij hier nog aangeteekend — en zulks ter verbetering van het medegedeelde in de tweede alinea van § 8 in de Memorie van Toelichting — dat in tijd van oorlog niet wederom ongeveer 240, doch ongeveer 340 hoofd- en subalterne officieren zouden moeten worden belast met functiën van voorzitter en commissaris.

Uit het Voorloopig Verslag blijkt, dat ten eerste in twijfel wordt getrokken of het nemen van bedoelden maatregel wel gepaard zou moeten gaan met uitbreiding van het personeel der kwartiermeesters. Die uitbreiding bestaat in de oprichting van een vierde contrôle-bureau. Tot nadere toelichting van de noodzakelijkheid van die uitbreiding moge het volgende dienen.

Zooals uit de Memorie van Toelichting blijkt, bestaan de functiën van voorzitters en commissarissen der op te heffen administratieve lichamen o. a. in het houden van toezicht over:

a. de administratie der korpsen;

b. de goederen, bij de korpsen in gebruik.

Het toezicht bedoeld onder a zal dan het best tot zijn recht komen, wanneer het wordt uitgeoefend door deskundige officieren, terwijl dat bedoeld onder b onbevanger zal kunnen geschieden door officieren, staande buiten het korpsverband. Hierdoor zijn de controleurs van de inwendige administratie der korpsen, die reeds nu met eenig toezicht, als bedoeld onder a, belast zijn, als vanzelf de aangewezen personen om de functiën van voorzitters en commissarissen over te nemen.

Het door de controleurs uit te oefenen toezicht bestaat hoofdzakelijk in het, op hunne standplaats, onderzoeken van hun toegezonden bescheiden. Voorts worden door hunne zorg de korpskassen van gelden voorzien; terwijl de verstrekking van gelden aan de secretarissen van hoofdadministratiën en raden van administratie geschiedt naar door hen goedgekeurde berekeningen, waardoor zij toezicht uitoefenen op de juistheid van de te verstrekken kasmiddelen. Bovendien worden door hen, tenminste tweemaal per jaar, op onverwachte tijdstippen, de kassen der secretarissen opgenomen. Het door hen uit te oefenen plaatselijk toezicht bepaalt zich derhalve tot deze kasopnamen. Dit nu is reeds thans niet voldoende, en wordt bepaald onvoldoende geacht wanneer met de opheffing van de hoofdadministratiën en van de raden van administratie, tevens het plaatselijk toezicht der troepenofficieren vervalt.

Ook al mocht worden beweerd, dat aan dit toezicht, uitgeoefend door

officiëren, wier taak op een ander gebied dan dat der administratie ligt, geen al te groote beteekenis mag worden gehecht, dan nog kan het niet vervallen, zonder op anderen te worden overgedragen, omdat door het intrekken der bepalingen, waarbij dat toezicht is geregeld, tevens de mogelijkheid vervalt, om, indien zulks in bijzondere omstandigheden noodig mocht blijken, dat toezicht streng toe te passen. Ook de gunstige omstandigheid, dat sedert vele jaren geene ernstige voorvallen de wenschelijkheid van de uitbreiding van het plaatselijk toezicht zijn komen bevestigen, mag geen reden zijn, dat toezicht thans te verminderen.

Het Rijk is verplicht een alleszins afdoend toezicht te doen uitoefenen op de administratiën, welke, zooals de onderwerpelijke, belast zijn met het beheer van Rijksgelden en goederen. Wil dat toezicht doel treffen, dan moet het goed zijn, want even zeker, als eene doelmatige contrôle een richtig beheer bevordert, even zeker kan een onvoelbaar toezicht tot wanbeheer eiden.

Dit op den voorgrond stellende, acht de ondergeteekende het noodig, het plaatselijk toezicht op de administratie uit te breiden. Die uitbreiding zal in hoofdzaak bestaan in:

1e. plaatselijk toezicht op het geheele beheer der korps-administratiën;

2e. het ter plaatse nagaan van compagniesadministratiën.

Bovendien acht de ondergeteekende het wenschelijk, het toezicht, als bedoeld onder 1 hiervoren, aan de controleurs op te dragen. Wanneer men in aanmerking neemt, dat de commandeerende officieren van korpsen en korps-gedeelten verantwoordelijk zijn voor vele aanschaffingen en herstellingen, welke bij de korpsen, enz. plaats hebben, en wanneer men dan tevens bedenkt, dat diezelfde commandeerende officieren ook optreden als voorzitters van hoofdadministratiën en raden van administratie, dan wordt het duidelijk, dat, met het overbrengen van het toezicht op de goederen bij de korpsen in gebruik, op de controleurs, eene regeling ontstaat, die meer dan de bestaande aan de eischen van een goed toezicht zal voldoen. Te gelijker tijd wordt daardoor een einde gemaakt aan den eigenaardigen toestand, welke zich thans voordoet, dat de voorzitters feitelijk toezicht moeten uitoefenen op handelingen, door hen in eene andere hoedanigheid verricht, en de commissarissen op hunne handelingen van hunne onmiddellijke chefs.

Wanneer men aanneemt, dat een doelmatig toezicht op Rijksgelden en goederen tot zuinigheid en tot besparing zal leiden, dan blijkt uit het vorenstaande, dat en het militair, en 's Rijks geldelijk belang door het nemen van den voorgestelden maatregel zullen worden gebaat.

De ondergeteekende gaat te eerder over tot het aanbevelen van den maatregel, waar hem gebleken is, dat ook de Staats-commissie, genoemd in § 11 hiervoren, de z.g. veertienton-commissie, in haar verslag melding maakt van de wenschelijkheid, om het tweeledig toezicht, als meermalen bedoeld, aan de controleurs op te dragen. Bedoelde Staatscommissie, in dat verslag de taak der controleurs besprekende, geeft toch als hare meening te kennen, dat de controleurs zouden kunnen worden belast „met plaatselijk toezicht, niet alleen, gelijk thans, op den stand der kas, maar tevens op het geheele beheer van de korpsen en korpsgedeelten, ook van andere geldelijke administratiën, waarvoor zulk toezicht — periodiek of in bijzondere gevallen — wordt noodig geacht. Hun toezicht op de compagniesadministratie, dat zich thans bepaalt tot het op hunne standplaats nagaan van een of twee compagnien van een korps, zal plaatselijk beter kunnen worden uitgeoefend en zich zonder bezwaar tot meerdere compagnien kunnen uitstreken. Zij kunnen bij het bureau van het Departement van Oorlog, waar de verantwoordingen onderzocht worden, kennis nemen van alle nota's van bemerkingen op die verantwoordingen, en alle noodige gegevens verzamelen of doen verzamelen, die voor hun plaatselijk onderzoek dienstig kunnen zijn. Bepaaldelijk kunnen zij omtrent sommige onderwerpen vergelijkende overzichten van uitgaven

doen samenstellen, met behulp waarvan zij plaatselijk kunnen nagaan of de noodige zuinigheid betracht wordt en, waar verschillende wijzen van behandeling bestaan, aan welke daarvan in 's lands belang de voorkeur is te geven.

„Tevens zullen zij plaatselijk de kwartiermeesters in hun werk kunnen gadeslaan en daardoor omtrent de administratieve bekwaamheid dezer officieren vertrouwbare inlichtingen kunnen geven.

„Door hun hogere rang en hunne zelfstandige positie, zullen zij omtrent een en ander en omtrent alle zaken, die hun verder worden opgedragen, met autoriteiten plaatselijk in overleg kunnen treden over mogelijke verbeteringen, die thans of aan de aandacht ontsnappen, of eerst na uitgebreide correspondentie en dan nog niet altijd op de meest practische wijze, tot stand komen. De dan noodige regelingen kunnen door hen ontworpen worden”.

Het ligt in de bedoeling, bij aanneming van de voorstellen, de taak van de controleurs in vorenstaanden zin te regelen. Het is dan echter niet mogelijk, de uitgebreide werkzaamheden slechts aan een drietal hunner op te dragen, wil althans het uit te oefenen toezicht goed zijn.

Door vorenstaande uiteenzetting zal het duidelijk zijn, dat, zonder instelling van een vierde contrôle-bureau, waardoor een voldoende aantal personen voor de uitoefening van het onontbeerlijk toezicht beschikbaar zou komen, de opheffing der hoofdadministratiën en van de raden van administratie niet raadzaam zou zijn en hiertoe dus niet zou mogen worden overgegaan.

Hoewel de ondergeteekende het noodig blijft achten, het dienstvak der militaire administratie met een kapitein voor speciale diensten uit te breiden, ziet hij, zij het dan ook noode, met het oog op den huidige stand van 's lands financiën thans van die uitbreiding af. In verband daarmee wordt, bij de Nota van Wijzigingen, artikel 14 der ontwerp-begroting met een bedrag van f 2.608 verminderd.

Tot nadere toelichting van het in het Verslag genoemde bedrag, ad f 12.562.50 moge de navolgende specificatie dienen:

1e. Instelling van een vierde contrôlebureau:

Trakte- menten en jaarwedde voor :	{	1 majoor kwartiermeester.	f 3.000.—
		1 kapitein "	2.000.—
		1 luitenant " (1).	<i>Memorie</i>
		1 schrijver " (2).	<i>id.</i>
		Wegens de voorgestelde verhooging van de bezoldiging van de officieren. . .	1.100.—
Vergoeding voor		bureelkosten voor den vierden con- troleur	450.—
Reis- en verblijfkosten voor de vier controleurs wegens het doen van meerdere reizen tot het houden van plaatselijk toezicht			1.900.—
			f 8.450.—

2e. Het zelfstandig maken der administratie van de bataljons infanterie:

Vergoeding voor bureelkosten voor:

24 luitnants-kwartiermeester à f 250	f 6.000.—
8 " " à 100	800.—
(3)	f 6.800.—

1) Voor dezen officier behoeften in de ontwerp-begroting geen gelden te worden aangevraagd, omdat hij zal worden betrokken uit de in 1911 overcomplete luitnants-kwartiermeester.

2) Door het nemen van den maatregel, als bedoeld onder 2e. hiervoren, kan de organisatie der schrijvers met een 12-tal worden verminderd. Een der vrijkomende schrijvers zal worden bestemd voor het bureel van den vierden controleur.

3) Thans zijn 32 bataljons infanterie in administratie bij de hoofdadministratiën van de betrokken korpsen. Bij 24 van deze bataljons zullen de daarbij ingedeelde luitnants-kwartiermeester de administratie voeren, terwijl 8 dezer officieren tevens belast zullen worden met het voeren der administratie bij de overige bataljons.

Af: Vermindering van de vergoeding voor bureelkosten van de majoors- en kapiteins-kwartiermeester bij de regimenten infanterie, door het zelfstandig worden van de administratie der bataljons f 1,100,—
f 5,700,—

30. Uitbreiding der organisatie met een kapitein-kwartiermeester voor speciale diensten:

Traktement f 2,000,—

Wegens de voorgestelde verhooging van de bezoldiging van de officieren 600,—
2,600.—

Totaal voor een geheel jaar f 16,750,—

„ „ $\frac{3}{4}$ jaar 12,562,50

Zooals in de laatste alinea van § 8 van de Memorie van Toelichting is medegedeeld, is het, om de daarbij aangegeven reden, mogelijk het organiek aantal schrijvers met een 12-tal te verminderen. Vermits het grootst aantal schrijvers, werkzaam bij de hoofdadministratiën der infanterie, den rang van adjudant-onderofficier of sergeant-majoor bekleedt, kan worden aangenomen, dat door bedoelde vermindering ten minste 12 maal de bezoldiging van een sergeant-majoor-schrijver zal vrij komen, hetwelk een bedrag van meer dan f 10,000 vertegenwoordigt. Die vermindering zal uit den aard der zaak slechts geleidelijk zijn toe te passen. Zooals hiervoren reeds is aangegeven, kan een der schrijvers reeds dadelijk werkzaam worden gesteld op het in te stellen vierde contrôle-bureau. De overigen zullen openvallende plaatsen innemen. Bij voorkomende gelegenheden kunnen zij worden gedetacheerd op bureelen, waar tijdelijke versterking van het schrijverspersoneel noodig is, waardoor alsdan de gelden bespaard worden, welke thans als loonen aan de tijdelijke schrijvers moeten worden betaald.

Tot heden heeft zich de noodzakelijkheid om aan elken bataljonscommandant een schrijver toe te voegen, niet doen gevoelen. Door den ondergeteekende wordt niet gevreesd, dat zulks eenmaal het geval zal zijn, vooral niet wanneer de bemoeienis van de troepen-officieren met betrekking tot de administratie zooveel mogelijk zal zijn opgeheven.

De administratie wordt compagnies- (eskadrons-, batterijs-) gewijze gevoerd. Zij wordt bovendien reeds ten deele, en zal in het vervolg ook geheel bataljonsgewijze worden gevoerd. Hetzij men nu de compagnie (eskadron, batterij), dan wel het bataljon als tactische eenheid beschouwt, bestaat dus reeds thans het stelsel van administratie per tactische eenheid.

Ten slotte vestigt de ondergeteekende er de aandacht op, dat, om dezelfde reden als hiervoren in § 11 is aangegeven met betrekking tot de invoering van het nieuwe bezoldigingsstelsel, de indiening bij afzonderlijk wetsontwerp van de administratievoorstellen de invoering van de gedachte verbeteringen in het jaar 1911 onmogelijk zou kunnen maken.

§ 16. Landweer.

Hoewel de ondergeteekende ten vorige jare voornemens was spoedig bij suppletoire aanvraag op zijne voorstellen betreffende de landweer-encadreering terug te komen, is dit niet kunnen geschieden, dewijl de behandeling dezer aangelegenheid veel meer tijd in beslag heeft genomen, dan hij zich aanvankelijk had voorgesteld. Mede naar aanleiding van de bezwaren in het betrekkelijk Voorloopig Verslag ontwikkeld, is de geheele zaak opnieuw in studie genomen, en daarbij heeft vooral het onderzoek van het vraagstuk, of strenge localiseering van officieren en kader mogelijk zou zijn, veel oponthoud veroorzaakt. Uit bedoeld onderzoek bleek, dat die strenge localiseering niet mogelijk is, althans

niet zonder hooge geldelijke offers, die, in verhouding tot het te verkrijgen voordeel, onevenredig groot zouden zijn. Het was nog niet geëindigd, toen het ontwerp van wet tot wijziging en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1910 (Zitting 1909—1910, no. 286), dat met het oog op andere belangen niet langer kon worden opgehouden, moest worden ingediend.

Indien de vorenbedoelde hernieuwde bestudeering van het onderwerp had geleid tot het doen van voorstellen, die min of meer belangrijke offers van de schatkist zouden eischen, dan zou er voorzeker aanleiding zijn geweest die voorstellen bij afzonderlijke kredietaanvraag in te dienen. Waar dit echter niet het geval is, en de ondergeteekende slechts voor enkele, zeer weinig kostbare, maatregelen de medewerking der Kamer behoeft te vragen, komt het hem voor, dat er geen voldoende aanleiding is, om den altijd tijdroovenden en omslachtigen weg der behandeling bij afzonderlijk wetsontwerp te kiezen. Zooals blijkt uit art. 20 der ontwerp-begroting en uit de bij de Memorie van Toelichting gevoegde Nota, betreffende de landweer, wenscht de ondergeteekende voorts nog niet over te gaan tot doorvoering van het door zijnen ambtsvoorganger ontworpen en door hem in de ontwerp-begroting voor 1910 aanvankelijk overgenomen stelsel. Dit stelsel leidt in beginsel tot scheiding tusschen de administratieve bevelvoering in de districten en het commando over de bataljons landweerinfanterie. Thans wil hij slechts eene proef in die richting doen door — zonder wijziging te brengen in de districtsgrenzen — in enkele districten, waar de districtscommandant ontbreekt, naast den waarnemenden districtscommandant een bataljonscommandant aan te stellen. Dat vorenbedoeld stelsel, gelijk verscheidene leden meenen, in strijd zou zijn, zoo al niet met de letter, dan toch met den geest der Landweernet, kan hij niet toegeven; uit de wijziging van het oorspronkelijke art. 3 der Landweernet en uit hetgeen ter toelichting van die wijziging door den toenmaligen Minister van Oorlog is gezegd (Zitting 1900—1901, II, blz. 1549), blijkt zijns inziens ten duidelijkste, dat de Regeering zich ter zake van de verdeling van het Rijk in landweerdistricten en van de geheele verdere organisatie der landweer volledige vrijheid meende te moeten voorbehouden, zulks om te kunnen handelen, gelijk in de practijk zou blijken het beste te zijn.

Waarom sommige leden bezwaar hebben tegen de aanstelling van gepensioneerde Indische officieren bij de landweer is den ondergeteekende niet duidelijk.

Door uitsluiting van deze categorie van officieren zou men eene zeer belangrijke, ja zelfs ten eenenmale onmisbare bron voor de landweer-encadreeing onbenut laten.

Ten opzichte van de rangschikking zijn regelen gesteld in art. 12 van de „Wet voor het reserve-personeel der landmacht 1905”, zoodat daarbij niet willekeurig kan worden te werk gegaan.

Daar uit het ter zake gestelde niet blijkt, op welke gronden de vier territoriale commandanten en de hoofdofficier, bestemd om in oorlogstijd de functie van bevelhebber in eene militaire afdeeling te vervullen, „niet onontbeerlijk” worden geacht, kan de ondergeteekende hier niet anders doen dan nog eens de redenen samenvatten, die hem aanleiding gaven, de voor de aanstelling van de vijf vorenbedoelde autoriteiten benoodigde gelden aan te vragen, daarbij trachtende deze redenen nog zooveel mogelijk te verduidelijken. Vooropgesteld zij, dat men de territoriale commandanten thans niet meer alleen en zelfs niet in de eerste plaats moet beschouwen als de „autoriteiten, belast met de uitoefening van het militair gezag, als bedoeld in de wet van 23 Mei 1899 (Staatsblad no. 128)”, doch tevens en voornamelijk als commandanten over vrij belangrijke strijdkrachten, aan wie eene zeer gewichtige taak zal zijn opgedragen. Voor de richtige vervulling dier taak is het

noodig, dat de persoon, die in oorlogstijd daarmede zal worden belast, reeds in vreedestijd geheel op de hoogte komt en medewerkt aan het tot stand brengen van de instructies voor de onderbevelhebbers, aan het ontwerpen der opdrachten voor de verschillende detachementen, enz. Daar nu ten eerste de autoriteiten, thans aangewezen om in oorlogstijd als territoriale commandanten op te treden, dan deels niet zonder groot bezwaar aan hunnen eigenlijken werkkring kunnen worden onttrokken, deels beter voor eene andere taak, waarin ook voorzien moet worden, kunnen worden benut, en daar ten tweede met grond kan worden aangenomen, dat aan die autoriteiten in gewone omstandigheden de tijd ontbreekt, om, naast de werkzaamheden, aan hunne functie verbonden, alles te verrichten wat noodig is voor de goede voorbereiding tot het territoriale commando, dient naar verbetering van den bestaanden toestand te worden gestreefd. Deze verbetering zou kunnen worden verkregen door — gelijk is voorgesteld — reeds in vreedestijd alleszins geschikte gepensioneerde opper- of hoofdofficieren, die daarvoor in aanmerking wenschen te komen, te bestemmen voor de functie van territoriale commandant in oorlogstijd, zulks natuurlijk onder gehoudenheid in gewone tijden alle werkzaamheden te verrichten, die tot eene goede voorbereiding voor hunne oorlogsfunctie noodig zullen zijn. De commandanten in de Stelling van Amsterdam en van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie zijn in vreedestijd tevens belast met het bevel onderscheidenlijk in de Iste en Ilde militaire afdeling; bij mobilisatie zullen zij echter die functie niet verder kunnen vervullen; zij moeten dus als zoodanig vervangen worden, en daar de werkzaamheden van den militairen bevelhebber in de binnen de Waterlinie gelegen deelen des lands zeer belangrijk zullen zijn, — men denke slechts aan de vele maatregelen onmiddellijk na mobilisatie noodig o. a. voor de verplaatsing en onderbrenging van troepen en depots in dat gebied — is het tevens noodig voor die vervanging te kunnen beschikken over één nieuwen functionaris, die geheel op de hoogte is van de hem wachtende taak.

Gelijk uit de reeds genoemde Nota, gevoegd bij de Memorie van Toelichting, moge blijken, is ook de ondergeteekende doordrongen van de noodzakelijkheid, om verbetering te brengen in de encadreering der landweer, en hij zal dan ook al het mogelijke in het werk stellen, om tot dit doel te geraken.

Daar in de eerste plaats behoorlijk in de aanvoering der landweer, grensen kustwacht moest worden voorzien en daar het verder niet rationeel zou zijn, sommige afdeelingen ruim van kader te voorzien en andere bijna geheel zonder aanvoering te laten, zijn door den ondergeteekende bevelen gegeven, die tot eene voldoende aanvoering van de grens- en kustwacht en eene meer gelijkmatige verdeling van het dan nog beschikbare personeel over de afdeelingen leiden. Dientengevolge wonen thans verscheidene officieren der landweer niet in het district, waarbij zij zijn ingedeeld.

Als de ondergeteekende het denkbeeld van enkele leden, die tot oplossing van het vraagstuk der landweer-encadreering zouden willen geraken, door onderofficieren te doen overgaan naar de landweer, goed begrijpt, dan komt het hierop neer, dat zij onderofficieren, behoorende tot het actieve leger, zouden wenschen te zien aangewezen tot het verrichten van dienst bij de landweer — zulks zoowel in vreedestijd als in oorlogstijd — en verder die onderofficieren zouden willen doen wonen in de gemeenten, waaruit de landweerafdelingen, waarbij zij zouden zijn ingedeeld, worden gevormd. Mocht deze opvatting juist zijn, dan kan hij, om verschillende redenen, met het denkbeeld vooralsnog niet instemmen.

Het is den ondergeteekende voorts niet duidelijk, op welke gronden de hier aan het woord zijnde leden meenen, dat langs dezen weg het kazernevraagstuk zou kunnen worden opgelost.

Dat enkele onderofficieren, die bij het aanvragen van hun pensioen rekening hadden gehouden met de waarschijnlijkheid van eene benoeming tot landweer-luitenant, kunnen zijn teleurgesteld, kan niet worden ontkend.

Het treffen van den maatregel was echter noodzakelijk met het oog op de ongunstige verhouding tusschen het aantal reserve-luitenants en het aantal reserve-onderofficieren, in het bijzonder reserve-sergeant-majors, waardoor de goede gang van den dienst niet werd bevorderd.

Op 1 Juli 1910 toch bedroeg het aantal *reserve-luitenants* 221 voor 182 compagnieën landweerinferanterie.

Op dien datum ontbraken 70 sergeant-majors-administrateur en 140 sergeant-majors-instructeur.

Intusschen is van de ingekomen verzoeken aanteekening gehouden, ten einde daarop te kunnen letten, zoodra aanvulling weder noodig mocht blijken.

De hier bedoelde overplaatsing is geschied op voordracht van den chef van den generalen staf, tot wiens werkzaamheid o. a. behoort het doen van voorstellen betrekking hebbende op de aanvulling van het dienstvak onder zijn bevel.

Dat letter en bedoeling der wet van 6 Juni 1905 (*Staatsblad* no. 177) het onmogelijk maken niet-reserve-officieren te benoemen tot reserve-officieren bij den generalen staf, kan niet worden ingezien, vermits het gestelde in art. 1 dier wet onder 10. bij 2, daartoe alleszins de bevoegdheid verleent.

De bedoeling van de hier gestelde vraag, of de ondergeteekende bereid is zijn invloed aan te wenden om te komen tot vrijdom van port voor dienstbrieven de landweer betreffende, is den ondergeteekende niet duidelijk, aangezien reeds vrijdom van briefport bestaat voor de briefwisseling over dienstzaken van den inspecteur der infanterie en de landweerdistrictscommandanten met het personeel der landweer en van evengenoemde commandanten met de vele burgerlijke autoriteiten.

In het algemeen verdient het geen aanbeveling om voor de mobilisatie der militie voor handlangersdiensten gebruik te maken van landweermannen, aangezien deze laatste, in ernstige omstandigheden, in de gelijktijdige oproeping voor mobilisatie van hun eigen korps zullen zijn begrepen en het alleen tot verwarring zal leiden, indien men de mobilisatie van de beide onderdeelen der krijgsmacht niet uit elkander houdt.

Bovendien zouden de op te roepen landweermannen plaatselijk niet bekend wezen en dus in geenerlei opzicht geschikt zijn, om onmiddellijk de mobilisatiewerkzaamheden op wapenkamers, kleedingskamers en rustkamers aan te vangen.

Een aanmerkelijk verlies aan tijd zou dus de hierbedoelde maatregel na zich slepen en bij eene plotseling opkomende mobilisatie, tot groot onheil aanleiding kunnen geven.

Aangezien het tijdperk van spanning, onmiddellijk vóór de mobilisatie, van onbestemden duur kan zijn, zoo is niet juist te bepalen, wanneer men derhalve bedoelde landweermannen onder de wapenen zou moeten roepen. Het gevaar bestaat dus, dat óf deze menschen te laat worden opgeroepen, dan wel dat men hen te vroeg oproept.

In het eerste geval doet men schade aan den goeden gang der mobilisatie, in het laatste geval geeft men aanleiding tot onrust op een wellicht minder geschikt oogenblik.

Uit een en ander blijkt duidelijk, dat de waarde van een man, die onder de wapenen vertoeft, voor het voorbereiden der mobilisatie heel wat hooger mag worden aangeslagen dan van een man, dien men voor het verrichten dier voorbereidingen onder de wapenen moet roepen.

Doch zelfs al zoude op eenigerlei wijze op bevredigende manier ter voorziening in de handlangersdiensten een uitweg worden gevonden, zonder daarvoor een zeker getal miliciens bij het blijvend gedeelte te moeten indeelen, dan is toch eene daarmede gepaard gaande vermindering van het blijvend gedeelte beslist verwerpelijk te achten, omdat eene macht van pl. m. 4000 geoefende infanteristen, ook voor andere doeleinden en onverwachte behoeften, als een uiterst minimum moet worden beschouwd.

Er mag toch niet uit het oog worden verloren, dat het ondoenlijk is alles te voorzien, wat in de dagen, aan eene mobilisatie voorafgaande, en op den eersten mobilisatiedag zelve — hetzij van de zijde van onzen tegenstander, hetzij als gevolg van bijzondere omstandigheden — noodig zal wezen. Na vermindering van het blijvend gedeelte met zooveel manschappen, dat uitsluitend beschikbaar blijven het aantal manschappen, noodig voor de mobilisatiedetachementen, die onder alle omstandigheden moeten worden uitgezet, zou de Regeering volkomen buiten staat zijn, om aan eenige onvoorziene omstandigheden het hoofd te bieden, zij het dan ook, dat onder die omstandigheden, ten aanzien van de inwendige mobilisatie, bijzondere maatregelen zouden moeten worden genomen.

Het denkbeeld om deze taak van het blijvend gedeelte door landweermannen te laten vervullen wordt dan ook door den ondergeteekende met de meeste beslistheid afgewezen.

§ 17. Geweren der landweer.

Dat 61 pct. der geweren en karabijnen uitwendig beroest zijn bevonden en 3 pct. zwaar beroest, is juist; het aantal dat, volgens het oordeel der betrokken werkplaats, verwaarloosd was, bedroeg 14 of wel $\frac{1}{4}$ pct. Dat de repartiekosten aan arbeidsloon ongeveer f 2000 hebben bedragen, is evenzeer juist.

Hieruit mag echter niet de gevolgtrekking worden gemaakt, dat de schietwaarde dier wapenen onvoldoende was; integendeel wordt in het omtrent het onderzoek ingezonden rapport medegedeeld, dat de schietwaarde dier wapenen nog bevredigend is te achten. Inderdaad waren er dan ook onder de $\pm$ 6000 ingeleverde wapenen slechts enkele die zonder herstelling niet voor gebruik geschikt waren.

De herstellingskosten mogen hoog schijnen, hierbij moet echter niet uit het oog worden verloren, dat verschillende herstellingen alleen zijn uitgevoerd, om de wapenen in zoodanigen toestand te brengen, dat ze weer *in alle opzichten* goed waren en de nieuwe gebruikers, aan wie ze worden uitgegeven, dus voor alle beschadigingen, enz., die niet veroorzaakt zijn door het gewone gebruik, verantwoordelijk gesteld kunnen worden. Waren de wapenen in de handen van *dezelfde* gebruikers gebleven, dan zouden vele herstellingen niet zijn uitgevoerd of althans niet op zoodanige wijze, als thans is geschied.

Ten einde te bereiken, dat meerdere zorg aan het onderhoud der medegegeven wapenen wordt besteed, zullen de kosten van herstelling aan wapenen, indien daartoe aanleiding bestaat, op den landweerplichtige worden verhaald, terwijl mede, ingevolge het gestelde in de thans vigeerende Landweeerwet, den landweerplichtige arrest kan worden opgelegd, wanneer de wapenen zijn verwaarloosd. Naar dezerzijds vermeend wordt, zullen daardoor meerdere waarborgen zijn verkregen, dat de wapenen, in bewaring bij de landweerplichtigen, beter dan tot nu toe het geval is geweest, worden onderhouden, ofschoon hierover in het algemeen, zooals uit het bovenstaande blijkt, niet te klagen valt.

Voor de inspectie der geweren en karabijnen hebben de landweerdistrictscommandanten de beschikking over den meester-geweermaker van een der korpsen, terwijl, voor zooveel noodig, hulp aan de werkplaatsen voor draagbare wapenen kan worden gevraagd.

Vervroeging van het tijdstip, waarop de dienstplichtigen, die naar de landweer zijn overgegaan, in het bezit worden gesteld van de geweren, door verschuiving naar voren van het jaarijksch onderzoek, is niet wel doenlijk. Er moet toch tusschen den datum van overgang naar de landweer en dien van den aanvang der periode voor dat onderzoek zekere tijd beschikbaar zijn, o.a. voor het in gereedheid brengen en het uitreiken der nieuwe land-

weerzakboekjes. Overigens zijn maatregelen genomen, welke afdoende verzekeren, dat bij mobilisatie op een tijdstip, waarop de jongste landweertlichting nog niet in het bezit van geweren zou zijn, die lichting hare wapenen vindt ter plaatse van opkomst.

§ 18. *Genie.*

De in de eerste en tweede alinea ter sprake gebrachte klacht over de vermeende kóstbaarheid der uitvoering van werken onder beheer der genie en de daaraan vastgeknoopte beschouwingen zijn in de derde alinea reeds zoo deugdelijk weerlegd, dat de ondergeteekende zich geheel bij de in die alinea aan het woord zijnde leden kan aansluiten en aan het aldaar vermelde slechts weinig heeft toe te voegen.

De mededeeling, dat de inschrijvingssommen de bedragen der ramingen zeer dicht plegen te naderen is volkomen juist en pleit zoowel voor de zorg en nauwgezetheid, waarmede die ramingen worden opgemaakt, als voor de practische kennis van de bewerkers.

Als toelichting zij nog vermeld, dat in het jaar 1909 167 openbare aanbestedingen door de genie zijn gehouden; het totaal bedrag der ramingen bedroeg 2,060,398, dat der aannemingssommen f 2,013,712, zoodat gemiddeld voor 2,3 pct. beneden de raming is aangenomen.

Dat de inkleeding der bestekken niet zeer bevorderlijk zou zijn aan eene opgewekte deelneming van gegadigden aan de inschrijvingen, wordt reeds genoegzaam weersproken door de zeer voldoende mededinging, die bij aanbestedingen der genie pleegt te bestaan.

Bij het samenstellen van de thans van kracht zijnde en in 1906 vastgestelde »Algemeene Voorwaarden voor de uitvoering van werken voor den dienst der genie« zijn deze, voor zoover dit mogelijk werd geacht, in overeenstemming gebracht met de A. V. van het Departement van Waterstaat. De noodzakelijkheid van volkomen overeenstemming wordt niet ingezien, daar de werken van verschillende Departementen geheel onafhankelijk van elkander verloopden.

Bij de bestekken van werken onder beheer der genie uitgevoerd, wordt steeds eene gedetailleerde begrooting als losse bijlage gevoegd. Die begrooting heeft, blijkens § 44 der A. V., geen bindende kracht en strekt enkel tot voorlichting van gegadigden bij de bestudeering van het bestek en het bepalen hunner inschrijvingssom en opent hun de mogelijkheid, om bij eenigszins belangrijke geschillen tusschen de cijfers van die begrooting en van hunne berekeningen ter zake vóór de aanbesteding nog nadere inlichtingen bij den besteder in te winnen.

Deze regeling wordt zeer doelmatig geoordeeld, en ten deele wordt ook daaraan toegeschreven, dat steeds een zoo groot aantal gegadigden bij aanbestedingen der genie pleegt in te schrijven.

De ondergeteekende kan ook geen vrijheid vinden, in deze regeling verandering te brengen.

Nopens de geheele of gedeeltelijke vervanging van het korps genie-officiëren door burgerlijke ingenieurs, staat de ondergeteekende nog steeds op het standpunt, door hem uiteengezet bij de mondelinge gedachtenwisseling met de Kamer over de loopende begrooting. Hij veroorlooft zich dan ook ten deze te verwijzen naar het daaromtrent door hem gesprokene. (*Handelingen 1909/1910, Tweede Kamer, blz. 1310.*)

Wat betreft de opmerking, dat te veel aandacht wordt gewijd aan de doode weermiddelen om werk te hebben voor de genie-officiëren, zoo schaart de ondergeteekende zich geheel aan de zijde van die leden, die deze meening volkomen ongegrond oordeelen. De dienst van de genie-officiëren is trouwens reeds zoo veelomvattend, dat allerminst naar meer werk voor hen behoeft te worden gezocht.

De oefeningen in de legerplaats bij Zeist kunnen voor het Regiment genie-troepen niet gemist worden. De oefeningen in de versterkingskunst op eenigszins uitgebreide schaal, in de toepassing van vernielings- en ontstekings-middelen, in den spoorwegbouw en in het tot stand brengen van hangende en liggende telegraphische en telephonische verbindingen moeten grootendeels in die legerplaats gehouden worden, daar de zeer beperkte terreinen om Utrecht daartoe geen of geen voldoende gelegenheid aanbieden.

Ten aanzien van de kamptoeelagen kan worden medegedeeld, dat daarvoor in 1910 is uitbetaald f 6195,16, waarvan f 3134 aan officieren en f 3061,16 aan onderofficieren en minderen.

Ontkennend moet de vraag beantwoord worden, of de telegraafafdeeling niet uit burgers kan bestaan.

Het personeel toch zoowel van de tot het veldleger behorende veldtelegraafafdeelingen als dat, hetwelk op verdedigingswerken is ingedeeld, kan met den vijand in aanraking komen en moet dus uit den aard der zaak uit militairen bestaan.

Het vorenstaande sluit natuurlijk niet uit, dat in oorlogstijd, voor zooveel noodig en mogelijk, gerekend wordt op de hulp van het burgertelegraafpersoneel op die kantoren, waar de aanraking met eene tegenpartij niet is te verwachten.

De vraag, waarom tot adspirant-vaandrig-telegrafist alleen commiezen der telegraphie benoembaar zijn en de klerken geen rang bij de militaire telegraphie kunnen verkrijgen berust vermoedelijk op een misverstand.

Ingevolge artikel 6 van het Koninklijk besluit van 2 April 1908 n°. 16 (Rec. Mil. 1909, blz. 45) kunnen tot eene verbintenis als vrijwilliger bij het reservepersoneel van den militairen telegraafdienst worden toegelaten militieplichtige ambtenaren van den dienst der posterijen en telegraphie, bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, bij de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij of bij de Nederlandsche Centraal Spoorwegmaatschappij.

Deze ambtenaren — waartoe, ingevolge § 28 der Uitvoeringsbepalingen, vastgesteld bij beschikking van den Minister van Oorlog van 12 Januari 1909, IIde afd., n°. 229 (Rec. Mil. 1909, blz. 45), dus ook ambtenaren bij den dienst der posterijen en telegraphie van lageren rang dan commies, kunnen behooren — kunnen, ingevolge artikel 11 van het Koninklijk besluit van 2 April 1908 n°. 16, na het doorloopen van den rang van reserve-korporaal en reserve-sergeant, tot vaandrig-telegrafist worden benoemd, indien zij voldoen aan de eischen, nader omschreven in § 29 der hiervoren genoemde beschikking.

§ 19. *Schietoefeningen aan de kust.*

Dat de schietoefeningen te den Helder, alzoo bij het 4de regiment vesting-artillerie en bij de 1ste compagnie van het korps pantserfortartillerie, uit een oogpunt van visscherijbelang al te dikwijls zouden plaats hebben, wordt door den ondergeteekende betwijfeld, gelet op de betrekkelijk weinige dagen, dat schietoefeningen worden gehouden.

Dat zij reeds in Maart zouden aanvangen, is minder juist. Bij het 4de regiment vestingartillerie hebben in dit jaar de schietoefeningen met het kustgeschut, waarbij de belangen van de visscherij zijn betrokken, plaats gehad op 27 April, 10 Mei, 28 Juli, 3 tot en met 5 Augustus, terwijl schietoefeningen met vestinggeschut, waarbij de zee slechts tusschen Kaaphoofd en de zandplaat Onrust onveilig wordt gemaakt, gehouden werden in het tijdvak van 22 Juli tot 13 Augustus.

Bij de 1ste compagnie van het korps pantserfortartillerie hebben jaarlijks slechts 5 schietoefeningen plaats, welke gehouden worden in het tijdvak van 1 Mei tot 1 October, terwijl bij uitzondering eene dezer oefeningen ook nog wel in October plaats heeft.

Beperking in bovengenoemde schietoefeningen, zoodanig, dat zij eerst in Juni aanvangen, zou, met het oog op de oefeningen van den troep, zeer ongewenscht zijn.

De plaats, waar de schijf zich bevindt, is steeds duidelijk aangegeven; de schijf is geplaatst op een houten vlot, dat door eene stoomboot wordt gesleept. Des nachts blijven ten behoeve van de schietoefeningen der landmacht nooit schijven liggen.

Daar aan de visschers de gelegenheid wordt gegeven, het onveilige gedeelte der zee te passeeren en zij daarbij nog veelal de hulp kunnen verkrijgen van een stoomvaartuig, behoeft de visscherij van de schietoefeningen weinig belemmering te ondervinden.

De onveiligheid van het strand te Scheveningen, N-waarts van M.P. 98 en van de aangrenzende duinen, bepaalt zich, voor wat betreft de schietproeven der commissie van proefneming, tot in den regel op 3 dagen per week, gedurende normaal niet meer dan 5 uren, en voor wat aangaat de schietoefeningen der mitrailleurafdeeling, tot eenmaal in de week van 9-12 uur v.m. Daarbij wordt het verkeer langs het Wassenaarsche Slag en van daar langs het strand in de richting van Katwijk veelal niet belemmerd.

Blijkens een in vorige jaren ingesteld onderzoek, is het niet gelukt, een ander terrein te vinden, geschikt voor het nemen der bedoelde schietproeven, terwijl eveneens met betrekking tot de oefening van de in 's-Gravenhage in garnizoen zijnde mitrailleurafdeeling het genoemde schietterrein niet kan worden ontbeerd.

§ 20. Schieten enz. op Zondag.

Naar aanleiding van de bezwaren, door sommige leden ontwikkeld tegen het houden van schietoefeningen tot verhooging van 's lands weerkracht op Zon- en algemeen erkende Christelijke feestdagen, zij medegedeeld, dat, hoewel ook voor den ondergeteekende aan het schieten op werkdagen de voorkeur wordt gegeven, hij vermeend heeft de reeds sedert verscheidene jaren bestaande bepaling betreffende het schieten op bedoelde dagen te moeten handhaven, ten einde aan de jongelieden, die niet in de gelegenheid zijn op een der werkdagen te schieten, de mogelijkheid daartoe, overeenkomstig hun verlangen, op Zondag te bieden.

Omtrent de meening, dat jongelieden, die aan de gestelde eischen voor militaire bekwaamheid niet voldoen, en die in hunne gemeente aan de vermelde schietoefeningen hadden kunnen deelnemen, van het eventueel verkrijgen van bedoelde bewijzen *zullen* worden uitgesloten, zij opgemerkt, dat de desbetreffende bepaling slechts spreekt over het *kunnen* uitsluiten.

Luidde toch evenbedoelde bepaling aanvankelijk — refereerde aan het gestelde in de slotzinsnede van de beschikking van 16 Maart 1904, IIde afd., no. 100 (R. M. 1904, bladz. 303) — :

»Jongelieden, die aan de daarvoor gestelde eischen niet voldoen, en die te geschikter plaatse aan vorenbedoelde schietoefeningen hadden kunnen deelnemen, *zal* tekortkoming in het voldoen aan de voor schietvaardigheid gestelde eischen van het eventueel verkrijgen van de hiervorenbedoelde bewijzen uitsluiten,« de corresponderende bepaling — refereerde aan het gestelde onder 120 van de beschikking van 28 Januari 1910, IIde afd., no. 157 (R. M. 1910, bladz. 142) — is in hierbedoeld opzicht verzacht door vóór het woord »uitsluiten« in te lassen het woord »kunnen.«

Deze wijziging van redactie werd door den ondergeteekende aangebracht, ten einde de commissiën, belast met het onderzoek van hen, die in aanmerking wenschen te komen voor een der bewijzen voor militaire bekwaamheid en of voor lichamelijke geoefendheid, de bevoegdheid te verleenen, om die getuigschriften óók uit te reiken aan jongelieden, die aan eenigen eisch niet voldoen, doch daarentegen aan andere gestelde eischen zeer goed

blijken te voldoen; hierdoor is dus tevens de gelegenheid geopend, om met eventueele gemoedsbezwaren rekening te kunnen houden.

Het bericht in de dagbladen waarop door enkele leden werd gedoeld, als zouden de commandant van het veldleger benevens andere hoofdofficieren *in die hoedanigheid* bij een paardensportfeest op Zondag aanwezig zijn geweest, is minder juist.

Hun verschijnen aldaar mag in geen enkel opzicht worden opgevat als eene dienstverrichting, die inbreuk zou kunnen hebben gemaakt op de ook door den ondergeteekende voorgestane Zondagsrust.

Het komt den ondergeteekende niet gewenscht voor, om de officieren, ook al zijn zij militaire autoriteiten, te verkorten in de vrijheid, om hunne Zondagen door te brengen zooals zij dat het meest gewenscht achten.

§ 21. *Kerkbezoek van militairen.*

In antwoord op de hier gestelde vraag zij medegedeeld, dat, onder dagteekening van 28 Januari 1910, aan de commandeerende officieren van de korpsen schriftelijk is te kennen gegeven, dat het de wensch van den ondergeteekende was, te gemoet te komen aan het verlangen van vele ouders met betrekking tot het ter kerke gaan op Zon- en feestdagen van hunne minderjarige zoons, die in militairen dienst zijn. In verband hiermede is in bedoeld schrijven mede bepaald geworden, dat, indien door hen, die de ouderlijke macht of de voogdij uitoefenen, bij het in dienst treden van hunne minderjarige zoons en pupillen, het verlangen wordt te kennen gegeven, dat dezen geregeld de godsdienstoefeningen hunner gezindte op de hiervoren bedoelde dagen bijwonen, die minderjarigen, voor zoover de belangen van den dienst zulks zullen toelaten, onder geleide van den oudste in anciënniteit of rang, daarheen gebracht moeten worden.

§ 22. *Drankgebruik in het leger.*

De hierbedoelde proeven schijnen inderdaad in Zweden te zijn gehouden. Volgens mededeelingen in de Septemberaflevering 1909 van *Streffleur's militärische Zeitschrift* werden met hetzelfde personeel verschillende vergelijkende schietproeven gehouden in het juistheids- en snelvuur en in het uithoudingsvermogen bij het vuren met en zonder gebruik van alcoholhoudende dranken. Bij de proeven in het juistheids- en snelvuur, waarbij gebruik gemaakt werd van genoemde dranken, werd 20—30 minuten vóór den aanvang een glas cognac aan het personeel verstrekt, een gelijke dosis was den vorigen avond uitgereikt. Bij de proef in het uithoudingsvermogen werd een half uur van van te voren $\frac{3}{4}$ liter bier uitgereikt.

De proeven, waarbij het personeel geen alcohol had gebruikt, moeten de gunstigste resultaten hebben opgeleverd.

Waar echter tal van factoren van invloed zijn op het schieten, kunnen de minder goede uitkomsten niet alleen aan alcoholgebruik worden toegeschreven.

De ondergeteekende acht het dan ook minder noodig om proeven in den zin, als hier bedoeld, te doen nemen.

Tegen het gevolg geven aan den wensch, vervat in de slotaline van dit punt, bestaan dezerzijds overwegende bedenkingen, aangezien, zooals bekend, in de militaire kantines, het gebruik van sterke dranken — zij het ook onder zeer beperkende bepalingen — is toegestaan. Op de schadelijke gevolgen van alcoholmisbruik wordt reeds gewezen bij de, met de jonge miliciens, te houden besprekingen van de gezondheidsregelen. Naar de meening van den ondergeteekende kan ten aanzien van de schadelijke gevolgen van drankmisbruik ook nut zijn te verkrijgen door het in de cantines ter lezing doen leggen van geschriften, uitgegeven door vereenigingen of bonden, welke zich het tegengaan van bedoeld misbruik en doel stellen. Tegen eene zoodanige terlezinglegging zullen de korpscommandanten zeer zeker geen bezwaar hebben.

§ 23. *Capitulantenstelsel.*

Omtrent het stadium, waarin thans de zaak van het capitulantenstelsel verkeert, kunnen op dit oogenblik geen nadere mededeelingen worden gedaan. De uitkomsten, waartoe de overweging van het rapport der commissie, welke ter zake eene voorloopige regeling heeft ontworpen, bij de verschillende Departementen van algemeen bestuur heeft geleid, zijn nog niet alle bij het Departement van Oorlog ingekomen.

Wel kan worden medegedeeld, dat, naar het oordeel der Indische regeering, de invoering van het stelsel bij het leger in de koloniën voorloopig nòch noodig nòch gewenscht wordt geacht.

§ 24. *Inkwartieringswet.*

Een voorstel tot wijziging der Inkwartieringswet zal vermoedelijk in 1911 kunnen worden verwacht.

§ 25. *Raad van Defensie.*

Aan de leden, die van oordeel zijn, dat het nut van den Raad van Defensie nog niet is gebleken, zij opgemerkt, dat omtrent de wijze, waarop dit nut blijkt, verschil van opvatting kan bestaan. Zij, die zich hadden voorgesteld, dat de Regeering nu ook de adviezen van dit college steeds zoude volgen, zullen allicht aan het nut gaan twifelen, wanneer dit niet immer het geval is. De ondergeteekende ziet echter wel degelijk groot nut in het advies van een raad, samengesteld als deze, omdat daardoor eene belangrijke aangelegenheid door bekwame mannen grondig wordt onderzocht buiten den invloed der politiek. Is de raad het met een wetsontwerp eens, dan zal dit den betrokken Minister een belangrijke steun verschaffen. Is de raad het niet eens, dan zullen ook zijne argumenten voor het tegendeel eene belangrijke bijdrage vormen voor de juiste beoordeeling van het voorgestelde wetsontwerp, en dat niet alleen voor den Minister, maar ook veelal voor de Kamerleden, die van elke zaak niet altijd eene speciale studie kunnen maken.

Men zal echter nimmer uit het oog mogen verliezen, dat de Minister toch ten slotte de verantwoordelijkheid voor een wetsvoorstel blijft dragen en dat hij nimmer die aansprakelijkheid van zich kan afschuiven door een beroep op 's raads advies.

Intusschen meent de ondergeteekende, dat nog niet voldoende ervaring is verkregen om reeds nu een definitief oordeel uit te spreken over het nut van meergemeld college.

Zeer ongaarne zou hij dan ook thans reeds medegaan, met die leden, die pleiten voor opheffing, doch daartegenover is hij ook nog niet zoodanig overtuigd van de geheel gevestigde positie van dit lichaam in ons Staats-organisme, dat hij zou willen medewerken tot eene regeling bij de wet.

§ 26. *Geschut.*

De in deze paragraaf bedoelde correspondentie is aan het Departement van Oorlog medegedeeld.

Blijkens mededeeling van den Minister van Buitenlandsche Zaken is deze correspondentie niet voor openbaarmaking of overlegging aan de Kamer vatbaar, aangezien de daarin vermelde gegevens op geheel vertrouwelijke wijze zijn verkregen.

§ 27. *Cantines.*

Omtrent hetgeen in deze paragraaf wordt opgemerkt met betrekking tot de wenschelijkheid van het verpachten der cantines, het maken van winst bij het bedrijf en het verkrijgbaar stellen der artikelen tegen den kostenden prijs moge het volgende dienen.

Het denkbeeld om de militaire cantines niet meer in eigen beheer te houden, doch te verpachten is reeds door den ambtsvoorganger van den ondergeteekende in overweging genomen en werd door dezen dienaangaande het oordeel gevraagd van de commandeerende officieren van de korpsen van het leger. Nagenoeg eenparig was hun oordeel, dat verpachten *beslist* moet worden ontraden en dat de tegenwoordige wijze van exploitatie — d. i. in eigen beheer — te achten is het meest te zijn in het belang van de cantinebezoekers. Met die zienswijze is ondergeteekende het geheel eens. Wat toch is het geval? Volgens het van kracht zijnde *Voorschrift betreffende de inrichting van cantines* dienen deze inrichtingen ter veraangenaming van het leven der onderofficiëren, korporaals en militairen beneden dien rang, o. m. hierdoor door voor bovenbedoelde militairen, *tegen econtante betaling*, eet- en drinkwaren van eenvoudigen aard verkrijgbaar te stellen, alsmede artikelen voor dagelijksch gebruik, tegen *zoo laag mogelijk gestelde prijzen*. Wordt op de laatstgenoemde artikelen geen winst gemaakt, daar zij tegen den kostenden prijs (inkoopsprijs) worden verstrekt, zoo is dit daarentegen o. a. wèl het geval — en dit spreekt als het ware vanzelf — bij het verkoopen van sommige niet tot de noodzakelijkste behoorende eet- en drinkwaren. Hoe grooter het catine-bezoek, hoe grooter omzet, hoe grooter winst natuurlijk. Deze winst wordt, mede volgens de bepalingen van het cantinevoorschrift, aangewend:

10. ten behoeve van het bedrijf, het onderhoud van het materieel en voor verzekeringspremiën;
20. tot nut en genoegen van de onderofficiëren, korporaals en manschappen;
30. tot vorming van een reservefonds, bestemd om eventueele tekorten te dekken, ontstaan door tegenspoed in het bedrijf en voorts voor buitengewone aanschaffingen.

De uitkomst heeft geleerd, dat bij het tegenwoordige stelsel van beheer der cantines, deze, ook in de kleine garnizoenen, zonder verlies kunnen werken, zoodat subsidie van het Rijk niet noodig is. Dat het maken van eenige winst alzoo niet toelaatbaar zou zijn, kan dezerzijds dan ook niet worden toegegeven. Die winst toch komt geheel, hetzij indirect, hetzij direct ten bate van den troep.

Waar het tegenwoordige cantinebeheer dus geheel is gesteld ten behoeve van den militair, ongeacht deze al dan niet is voorzien van eene min of meer wel voorziene beurs, daar zal, bij verpachting van het cantinebedrijf in zijnen geheelen omvang, de belangeloosheid van de tegenwoordige beheerders plaats maken voor winstbejag, daar het eigenbelang van den pachter, die in het door hem ondernomen bedrijf een bestaan moet kunnen vinden voor zich zelve, eventueel voor zijn gezin en voor zijne bedienden, zal medebrengen, dat gestreefd wordt naar het maken van zoo groot mogelijke winsten.

Waar nu gebleken is dat de winsten uit het cantinebedrijf voortvloeiende, op verre na onvoldoende zijn om daaruit den evengenoemden persoon eene behoorlijke broodwinning te verschaffen, daar ligt het voor de hand, dat de winst verhoogd, zelfs zeer aanzienlijk verhoogd zal moeten worden. Die verhooging zal noodwendig verkregen moeten worden, of door de prijzen te verhoogen, of door het leveren van artikelen van minder hoedanigheid. De winst verdwijnt in den zak van den pachter, waardoor een van de meest aantrekkelijke zijden aan het tegenwoordig beheer verbonden, verloren gaat, namelijk dat die winst grootendeels den kazernebewoner rechtstreeks ten goede komt door verstrekking van versnaperingen ter gelegenheid van verjaardagen van de leden van het Koninklijk Huis, door extra uitkeeringen in geld of in natura tijdens of na vermoeiende diensten, feestelijkheden in kampen en legerplaatsen, door het gratis ter lezing verstrekken van dagbladen en boeken, enz. Deze baten dragen zeer veel bij tot het onderhouden van een goeden geest. Er is echter meer. Vermits elke cent winst den pachter welkom zal zijn, bestaat er zeer veel kans, dat hij openlijk of in het geheim krediet

aan diegenen zal verleen, van wie verwacht kan worden dat zij hunne schuld te gelegener tijd al dan niet met intrest zullen voldoen, terwijl diezelfde pachter een natuurlijke vijand zal zijn van de, van huis uit, niet tot het maken van verteringen in staat zijnde militairen, die hij slechts noodgedwongen in de door hem voor geld gepachte lokalen zal dulden. Zij, die dus thans in de cantines vinden een kosteloos onderkomen, met gratis vuur, licht, lectuur en gezelschapsspelen, voor wie de cantine met recht is een toevluchtsoord, zullen bij verpachting van het bedrijf ongewenschte gasten worden, welke ten slotte hun heil buiten de kazerne zullen gaan zoeken.

Afdoende middelen tegen een en ander aan te wenden zal zeer bezwaarlijk zijn. Zeer zeker zou het bedrijf van militaire zijde gecontroleerd moeten worden, doch zulk eene contrôle zal afdoende niet naar behooren uit te oefenen zijn, noch op de hoedanigheid van de te leveren artikelen, noch op het verleen van krediet, het geheim verkoopen van sterken drank, enz., enz.

Opgemerkt moge hier worden dat in de kleinere garnizoenen, met het oog op het kleine bedrag van de winst, wel geen pachter voor het bedrijf te vinden zal zijn.

Het vorenstaande samenvattende, is de overtuiging van den ondergeteekende, dat het tegenwoordige stelsel van cantinebeheer, al mogen daaraan ook nadeelen kleven, het beste is en tevens het meest voordeelige voor het Rijk. Want eenmaal tot subsidieeren overgaande, hetgeen bij het stelsel van verkoop zonder winst noodwendig zou moeten geschieden, behoeft het geen nader betoog, dat zulks van de schatkist — met het oog op het ongeveer 140-tal bestaande cantines (voor onderofficieren, korporaals en manschappen samen) — aanzienlijke offers zou eischen.

Wat ten slotte de klacht betreft over lange dienstitijden van het personeel in de cantines, in het bijzonder te Ede, zij medegedeeld, dat volgens het meergenoemde cantinevoorschrift, de tijdstippen van vervanging der geëmployeerde militairen door den commandeerenden officier worden vastgesteld, in verband met het onderhouden van hunne geoefendheid.

Het is den ondergeteekende, uit ter zake verstrekte mededeelingen, overigens niet gebleken, dat te dien aanzien en met betrekking tot de dagelijksche dienstitijden in de cantines te Ede, overdreven eischen worden gesteld. Het personeel is uitsluitend beschikbaar voor den cantinedienst, alzoo vrijgesteld van andere diensten en oefeningen; bij de artillerie is het echter voorgekomen dat een enkel afgericht, doch achterlijk man eene rijles heeft moeten bijwonen. De cantinedienst begint ongeveer met het uur der reveille en eindigt omstreeks het uur van het avondappèl.

In de uren, gedurende welke des daags de cantines gesloten zijn, worden de lokalen gereinigd, worden boodschappen gedaan, enz., waarna echter genoegzaam tijd tot rusten of tot eigen gebruik van het bedienend personeel overblijft.

§ 28. *Toelating Koninklijke Militaire Academie.*

Met betrekking tot het tijdstip van het in werking treden van de wet van 23 Mei 1910 (*Staatsblad* n°. 138), houdende wijziging van de wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126), moge in herinnering worden gebracht, dat het ontwerp van wet tot wijziging van laatstvermelde wet ter overweging aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd aangeboden bij Koninklijke boodschap van 29 October 1908; dat de eindstemming over bedoeld wetsontwerp in de Tweede Kamer heeft plaats gehad op 10 Maart 1910; dat de openbare beraadslaging in de Eerste Kamer der Staten-Generaal heeft plaats gevonden op 19 Mei 1910, op welken datum het wetsontwerp door die Kamer werd aangenomen, en dat het tot wet verheven wetsontwerp in de eerste dagen van Juni 1910 het *Staatsblad* bereikte.

Uit het vorenstaande moge blijken, dat de behandeling van meerbedoeld

wetsontwerp door de Staten-Generaal een zeer groot tijdsverloop heeft gevorderd, door welke vertraging in het tot stand komen der betrokken wet, geheel tegen de bedoeling van den ondergeteekende, de toelating tot de Koninklijke Militaire Academie in 1910 op den tot dusverre bestaanden voet geregeld *moest* blijven.

Immers waar de wet van 23 Mei 1910 (*Staatsblad* n°. 138) aan lichamelijke gesteldheid, bedrevenheid in gymnastiek, gymnastische spelen en paardrijden, invloed toekent bij de toelating tot de Koninklijke Militaire Academie — een invloed tot dusverre bij die toelating onbekend — was de invoering van deze geheel nieuwe factoren op het allerlaatste oogenblik vóór de toelating tot de Koninklijke Militaire Academie in 1910, en mitsdien ook het in werking treden van evenvermelde wet, in dat jaar uitgesloten.

Een ander middel dan wetswijziging, om de hiervoren ter sprake gebrachte vertraging te neutraliseeren, is den ondergeteekende niet bekend.

Volledigheidshalve zij hier nog vermeld, dat bij Koninklijk besluit van 21 October 1910 n°. 54, is bepaald, dat de wet van 23 Mei 1910 (*Staatsblad* n°. 138) op 1 Januari 1911 in werking treedt.

§ 29. Vereenvoudiging van voorschriften.

De ondergeteekende veroorlooft zich met betrekking tot dit onderwerp te verwijzen naar het antwoord van zijn ambtgenoot van Binnenlandsche Zaken op de rubriek »Vereenvoudiging van gemeente-administratie« (Voorloopig Verslag over hoofdstuk V, bladz. 5).

§ 30. Militieplicht van Nederlanders in het buitenland.

Bij de samenstelling van het aangekondigde ontwerp-militiewet is er naar getracht althans ten deele de bezwaren te ondervangen, die er voor in overzeesche landen verblijfhoudende militieplichtigen in gelegen is den dienstplicht hier te lande te komen volbrengen.

§ 31. Vervanging van militairen die zijn afgekeurd.

Wat de hier bedoelde aangelegenheid betreft, moge thans worden volstaan met de mededeeling, dat het thans in uitzicht gestelde ontwerp-militiewet eene geheel nieuwe regeling van de contingentsaanvulling beoogt.

§ 32. Militieplicht en gemeentelijke dienst.

Ook de ondergeteekende heeft met leedwezen ontwaard, dat sommige gemeentebesturen voor het bekleeden van gemeentebetrekkingsen, in beginsel, de jongelieden uitsluiten die nog militairen dienst te vervullen hebben. Hoewel, naar vertrouwd mag worden, dit verschijnsel geleidelijk zal verdwijnen naarmate de dienstplicht meer algemeen wordt, heeft de ondergeteekende niettemin gemeend, met zijn ambtgenoot van Binnenlandsche Zaken in overleg te moeten treden, ten einde te trachten in bovenbedoelden toestand verandering te brengen.

§ 33. Pensioenen.

Ten aanzien van de door enkele leden geuite klacht, dat de pensioenen der militairen in ongunstiger verhouding staan tot de bedragen der tractementen dan zulks bij de burgerlijke ambtenaren het geval is, waartoe nog heeft medegewerkt dat de soldijverhooging niet met pensioenverhooging is gepaard gegaan, en dat de goede verhouding tusschen soldij en pensioen verbroken is, doordat met de verhooging der soldij eene verhooging van pensioen niet is gepaard gegaan, moet de ondergeteekende er op wijzen, dat het minder juist is ten aanzien van militairen te spreken van eene verhouding tusschen hunne inkomsten en het bedrag van hun pensioen, omdat in de militaire pensioenwetten niet, gelijk bij de burgerlijke pensioenwetten, het genoten *loon* den grondslag uitmaakt van het pensioen waarop aanspraak verkregen wordt, doch het

bedrag van het pensioen meer bepaaldelijk beheerscht wordt door den *rang*, welke door de pensioengerechtigden in den militairen dienst bekleed werd.

Intusschen kan worden toegegeven, dat, waar de beteekenis van een rang niet geheel onafhankelijk is van de geldelijke belooning aan dien rang verbonden, en die beteekenis dus door de soldijverhooging eenigszins gestegen is, er uit dien hoofde aanleiding kan zijn, om te gelegener tijd tot eene herziening van de bedragen der militaire pensioenen over te gaan.

Overigens moet niet worden voorbijgezien, dat de traktementen van burgerlijke ambtenaren aan eene korting onderworpen zijn, in verband met het hun later toe te kennen pensioen, terwijl militairen, wanneer ze in het genot van pensioen worden gesteld, dit pensioen geheel uit 's Rijks kas betaald krijgen, zonder dat zij daarvoor te voren eenige korting op traktement of soldij hebben ondergaan.

Wat betreft het denkbeeld van wijziging der Pensioenwet in dien zin, dat pensioen zou worden verleend aan militairen die voor den dienst worden afgekeurd wegens gebreken niet door, maar wel in dienst verkregen, wanneer blijkt, dat het gebreken betreft welke bij het in dienst treden latent bestonden en tijdens den dienst zijn te voorschijn getreden, moet allereerst worden opgemerkt, dat zoodanige militairen volgens de thans bestaande wetsbepalingen, indien zij minstens vijf jaren dienst hebben, voor een tijdelijk, en indien zij minstens tien jaren dienst deden, voor een voortdurend pensioen in aanmerking kunnen komen. Het in leven roepen van eene bepaling, om de zoodanigen, ook bij *minder* dan vijf jaren dienst, voor eenige schadeloosstelling in aanmerking te kunnen brengen, indien vaststaat dat de ongeschiktheid voor den militairen dienst het gevolg is van gebreken welke in dienst zijn tot uiting gekomen of zijn verergerd, maakt reeds eenigen tijd bij den ondergeteekende een punt van overweging uit.

Uit den aard der zaak is in deze aangelegenheid overleg noodig met den Minister van Marine, en moeten ter zake ook de Militaire Pensioenraad en de inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht gehoord worden; bedoeld overleg is echter nog niet zoo ver gevorderd, dat thans reeds voorstellen tot wijziging der wet kunnen worden aangeboden.

Nopens de vraag of het geene aanbeveling zou verdienen, om de gelden van het Weduwen- en weezenfonds voor de landmacht niet uitsluitend te beleggen in inschrijvingen op het Grootboek, maar in verschillende soorten solide schuldbrieven, werd door den ondergeteekende de meening van zijn ambtgenoot van Financiën gevraagd. Deze was — met den ondergeteekende — van oordeel, dat vermoedelijk de hierbedoelde vraag betrekking had op de gelden van de Weduwen- en weezenkas voor de officieren van de landmacht.

Indien dit vermoeden juist is, dan kan worden medegedeeld, dat volgens art. 41 van de statuten van genoemde kas, de beschikbare gelden worden belegd in inschrijvingen op de Grootboeken en in schuldbrieven ten laste der Nederlandsche provinciën en gemeenten, of in obligatiën der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen en der Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij.

Naar het gevoelen van den ondergeteekende is het wenschelijk, nog een stap verder te gaan en het beleggingsveld van de kapitalen der kas uit te breiden zoowel tot solide binnen- en buitenlandsche pandbrieven, b v. die welke worden aangekocht ten behoeve van de Rijkspostspaarbank en het Pensioenfonds voor weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren, als tot leeningen van Europeesche Staten en tot obligatiën van buitenlandsche spoorwegmaatschappijen en van groote steden in Europa en in Noord-Amerika.

Ter beantwoording van de hier gestelde vraag, meent de ondergeteekende te kunnen volstaan met verwijzing naar het antwoord, hetwelk op een vraag van gelijke strekking is gegeven in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag op het ontwerp van wet tot vaststelling van het 1 ste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1911.

ARTIKELLEN.

1ste Afdeling.

Kosten van het Departement.

Vast Personeel.

Art. 2. Een gelijksoortige, afdeelingsgewijs opgemaakte, staat van het personeel bij het Departement van Oorlog, als thans nog verstrekt wordt o. a. ten aanzien van dat bij het Departement van Financiën, kwam vroeger ook voor in den uitgewerkten staat betreffende hoofdstuk VIII. Bij de gewijzigde inrichting van de oorlogsbegroting voor 1904 werd zoodanig overzicht echter achterwege gelaten, omdat de ondervinding had geleerd, dat eene juiste vergelijking van de positie der ambtenaren in verschillende, opvolgende jaren in hooge mate werd bemoeilijkt, door de overplaatsing van personeel van de eene afdeling naar de andere. De ondergeteekende is van oordeel, dat het om die reden geene aanbeveling verdient, bedoeld overzicht voortaan weder in de toelichtende stukken op te nemen, hoewel daartegen overigens geen bezwaar zou bestaan.

Het voornemen, om eenige personen die als tijdelijk schrijver werkzaam zijn, tot schrijver op een jaarloon te benoemen, houdt verband met eene in de maand Juni j.l. genomen beschikking, bepalende dat jongelieden die, krachtens bij Koninklijk besluit van 11 Mei 1908 no. 30 verleende machtiging, als tijdelijk schrijver bij het Departement van Oorlog zijn te werk gesteld, desverlangd op een aanvangstraktement van f 400, tot schrijver, op jaarloon kunnen worden benoemd, indien zij gedurende twee jaren of langer werkzaam zijn gebleven en blijken hebben gegeven boven anderen uit te munten. Het wil den ondergeteekende voorkomen, dat deze benoeming, waardoor de jaarlijksche inkomsten van de belanghebbenden na tweejarigen dienst van f 365 op f 400 worden gebracht, niet langer mag worden uitgesteld.

In hoeverre de noodzakelijkheid zal blijken, om in volgende jaren meerdere personen van deze categorie blijvend aan den dienst van het Departement te verbinden, valt thans nog niet met zekerheid te zeggen.

Ter voldoening aan den wensch van enkele leden, om eene nadere specificatie te ontvangen van de in de Memorie van Toelichting genoemde som van f 1850, kan worden medegedeeld, dat gemeld bedrag is aangevraagd voor:

- bevordering van een commies tot hoofdcommies (f 100);
- idem van een adjunct-commies tot commies (f 100);
- idem van een eerste klerk tot adjunct-commies (f 400);
- traktementsverhooging van een raad-adviseur (f 200);
- idem van tien adjunct-commiezen, elk ad f 100 (f 1000);
- en ten slotte voor de aanstelling van een vaste-knecht tot bode (f 50).

Tijdelijk personeel.

ART. 4. Er zijn thans bij het Departement van Oorlog als tijdelijk schrijver werkzaam:

a. 18 gepensioneerde militairen beneden den rang van officier, op een daggeld van f 1, dat na een of twee jaren dienst wordt verhoogd tot respectievelijk f 1,25 en f 1,50 en met uitzicht op aanstelling tot schrijver op jaarloon op een aanvangstraktement van f 500;

b. 22 jongelieden op een daggeld van f 1 en met geen ander vooruitzicht op eene benoeming tot schrijver op jaarloon dan hiervoren onder *ART. 2* is uiteengezet.

Een gedeelte van de onder *b* bedoelde personen zal nog vóór het einde van dit jaar worden ontslagen.

Voor zooveel noodig zij er nog de aandacht op gevestigd, dat door de werkzaamstelling van dit tijdelijk personeel het aantal vaste ambtenaren bij het Departement in niet geringe mate wordt beperkt.

Bij de beoordeeling van het voor tijdelijke schrijvers uitgetrokken bedrag mag niet uit het oog worden verloren, dat voor dit personeel bij de begroting voor 1910 slechts eene som van f 3 435 werd aangevraagd. Neemt men in aanmerking dat deze som, bij het inmiddels door de Tweede Kamer goedgekeurde ontwerp van wet tot wijziging en verhooging van het XIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1910 met f 3500 werd verhoogd (Gedrukte Stukken 1909—1910, 286, n°. 3, eerste blz., ad artikel 4) en dat het artikel bovendien uit den post voor onvoorziene uitgaven moet worden aangevuld met een bedrag, dat thans nog niet met juistheid is te bepalen, dan zal moeten worden toegegeven, dat voor 1911 inderdaad op eene belangrijke besparing is gerekend.

De voor de jaren 1907, 1908 en 1909 op artikel 4 aangevraagde en toegestane bedragen moesten achtereenvolgens uit »onvoorziene» worden verhoogd met f 3100, f 2100 en f 6005. De onzekerheid in hoeverre, bij den grooten omvang van de werkzaamheden bij het Departement, voor een volgend jaar op het in dienst nemen van tijdelijke werkkrachten moet worden gerekend, maakt eene juiste raming van dit artikel hoogst bezwaarlijk.

II de Afdeling.

Personeel der staven van het leger.

Vermindering van een artikel.

ART. 8. Het hier genoemde bedrag ad f 53 425 kan worden verminderd met f 1000, in verband met de beslissing in de Kamer gevallen ten aanzien van de voorgenomen rangsverhooging van den commandant der Stelling van Amsterdam. (Zie Nota van Wijzigingen).

Commando van het veldleger.

ART. 8bis. Ten opzichte dezer opmerking moet worden medegedeeld, dat het voor 1910 op dit artikel geraamde bedrag ad f 1500 wegens schadeloosstelling voor het aanschaffen van dienstvaarden abusievelijk voor 1911 is gehandhaafd.

In verband daarmee is het artikel bij de hierbij gevoegde Nota van Wijzigingen met genoemd bedrag verminderd.

De hierbedoelde officier, die in den loop van 1910 werd benoemd tot adjudant van een der divisie-commandanten, zou geene toelage wegens het houden van een dienstvaard kunnen ontvangen, indien de daarvoor benodigde gelden niet op dit artikel werden geraamd.

Vóór hij voormelde speciale betrekking bekleedde, waren de benodigde gelden uitgetrokken op art. 17, Cavalerie.

Generale staf.

ART. 9. Het instituut der reserve-officieren van den generalen staf kan niet worden gemist, omdat het aantal in oorlogstijd benodigde staf-officieren belangrijk grooter is dan dat hetwelk volgens de bestaande vredesorganisatie van dat dienstvak beschikbaar is.

Ter nadere toelichting van het hooger geraamde bedrag, ad f 3 355,55 voor traktementen en toelagen van reserve-officieren moge het navolgende dienen:

1°. Blijkens den uitgewerkten staat over 1910 zijn van de op het artikel vermelde 2 reserve-hoofdofficieren en 5 kapiteins slechts berekend voor toelage 1 hoofdofficier en 2 kapiteins, waarvoor zijn uitgetrokken onderscheidenlijk f 500 en f 800 en is wegens tegemoetkoming voor eerste aanschaffing van uniform geraamd f 900. Totaal f 2200.

Hierbij wordt opgemerkt dat voor laatstbedoelde tegemoetkoming aanvankelijk was geraamd f 3000, welk bedrag, bij Nota van Wijzigingen, gevoegd bij de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der begroting 1910, op f 900 is gesteld.

2°. Voor 1911 zijn voor traktementen en toelagen voor reserve-officieren geraamd f 933,33 + f 808,88 + f 1500 + f 1600 = f 4842,21 en voor tegemoetkoming voor eerste aanschaffing van uniform f 600.

Er is alzoo geraamd:

	Voor traktementen en toelagen.	Voor tegemoet- koming voor eerste aanschaffing van uniform.
1910	f 1 300.—	f 900.—
1911	4 842,21	600.—
Meer voor 1911	f 3 542,21	
Minder voor 1911		f 300.—

Onder het bedrag ad f 3542,21 is begrepen eene verhooging ad f 186,66, als gevolg van de voorgestelde traktementsregeling, welke som in het hooger geraamde bedrag van bedoelde regeling reeds is opgenomen, zoodat het verschil bedraagt f 3542,21 — f 186,66 = f 3355,55.

Het minder geraamde bedrag ad f 300 wegens schadeloosstelling voor eerste aanschaffing van uniform komt afzonderlijk in de Memorie van Toelichting voor.

Het geopperde bezwaar tegen de toelagen voor reserve-hoofdofficieren en reserve-kapitein van den generalen staf wegens het houden van dienstpaaarden berust vermoedelijk op een misverstand.

Daarvoor zijn geene gelden geraamd; wel voor hunne toelagen, die zij als reserve-officier van den generalen staf genieten.

De hiervoren bedoelde reserve-hoofd- en andere officieren ontvangen geene schadeloosstelling voor de aanschaffing van dienstpaaarden, en hebben die ook niet ontvangen.

Provinciale staf.

ART. 10. Aan de vereeniging van de functiën van provincialen adjudant en landweerdistrictscommandant staan voor het tegenwoordige ernstige bezwaren in den weg.

Wel was het bij de oprichting van de landweer mogelijk, aan de provinciale adjudanten het commando over verschillende landweerdistricten op te dragen, omdat het personeel der landweer, waarmede deze titularissen bemoeienis hadden, weinig talrijk was.

Toen echter de sterkte van dit personeel toenam, bleek het al ras onmogelijk, de bedoelde functiën vereenigd te houden, omdat een goede uitoefening van den dienst daardoor werd geschaad.

Gelijdelijk werden alzoo de provinciale adjudanten ontheven van het districtscommando en werden afzonderlijke landweer-districtscommandanten aangesteld.

Nadien is ook de taak der provinciale adjudanten niet onbelangrijk verzwaaard, als gevolg van het tweeploegenstelsel, dat indeeling van miliciens op meerdere tijdstippen van het jaar vereischt.

Naar het zich laat aanzien, zullen de functiën van den provincialen adjudant bij totstandkoming van de ontworpen wijziging van de Militiewet nog meer worden uitgebreid, zoodat ook uit dien hoofde, naar het oordeel van den ondergeteekende, de bedoelde vereeniging van functiën in de toekomst niet mogelijk zal blijken.

Plaatselijke staf.

ART. 11. Volgens het gestelde in § 3 onder 5°. der Memorie van Toelichting zullen o.a. alle hoofdofficieren, gerechtigd tot het houden van een

dienstpaard, deswege eene vergoeding genieten van f 200 's jaars, voor elk dienstpaard dat werkelijk werd gehouden.

In verband daarmee zijn voor de plaatselijke-commandanten te Amsterdam en te 's-Gravenhage, die beiden den rang van kolonel bekleeden en één dienstpaard mogen houden, de benoodigde gelden aangevraagd voor $\frac{3}{4}$ jaar.

III de Afdeeling.

Personeel der militaire administratie.

Intendance.

ART. 13. De hierbedoelde gelden zijn aangevraagd, om te voorzien in eene der nog bestaande vacaturen in den rang van kapitein-intendant.

Volgens de bijlage A, behoorende bij het Koninklijk besluit van 30 Maart 1905 n°. 44, bedraagt het organiek aantal der genoemde kapiteins 12, welk getal intusschen nog niet is bereikt.

Tot dusver konden de ontbrekende plaatsen voor intendant niet worden aangevuld, omdat de daarvoor geschikte personen ontbraken, welk bezwaar nu niet meer aanwezig is.

Met de aanvulling der vacaturen te wachten, wordt niet billijk geacht tegenover de officieren die zich de moeite en kosten hebben getroost om de studien voor den intendance dienst bij de Hoogere Krijgsschool te volgen en ook op dien grond voor eene benoeming tot intendant in aanmerking kunnen worden gebracht.

Kwartiermeesters.

ART. 14. Met betrekking tot de aangelegenheid vermeld in de eerste alinea, moge worden verwezen naar het medegedeelde onder § 15 in deze Memorie.

Ten einde eene zuivere raming te verkrijgen van de uitgaven, welke, bij invoering van de voorgestelde traktementsregeling, noodig zullen zijn, moesten de verschillen in de berekening der bedragen voor verhooging van traktement wegens dienstjaren, welke in 1910 en in 1911 volgens de *bestaande regeling* zouden ontstaan, mede afzonderlijk in de Memorie van Toelichting worden vermeld. Aangezien voor deze berekening telken jare andere aantallen gelden, zou — ook bijaldien de gewijzigde traktementsregeling niet tot stand kwam — voor 1911 een bedrag van f 300 meer voor bedoelde verhooging benoodigd zijn dan in 1910. Dit bedrag houdt, mitsdien geen verband met de vorenbedoelde traktementsregeling en behoort inderdaad, gescheiden daarvan, afzonderlijk te worden uitgetrokken.

IV de Afdeeling.

Personeel der verschillende wapens en der landweer.

Infanterie.

ART. 16. Onder instemming met de meening van die leden welke van oordeel zijn, dat de maatregel, om de kapitein-compagnies-commandanten die langer dan zes maanden in een andere dienstbetrekking worden werkzaam gesteld, gedurende den tijd hunner detachering boven de sterkte te voeren, ten goede zal komen aan de aanvoering der compagnieën, wordt de vrees niet gedeeld, dat op die wijze wel eens verscheidene kapiteins gedurende meerdere jaren overcompleet zouden kunnen zijn.

Dergelijke detacheringen zullen vrijwel uitzondering blijven, terwijl bij de aanvulling van den kapiteinsrang rekening kan worden gehouden met eventueel eindigende detacheringen, zoodat de boven de sterkte gevoerde kapitein zoo spoedig mogelijk weder in de formatie is begrepen.

Niet alleen voor de opleiding der compagnieën, doch ook met het oog op mobilisatie wordt de voorgestelde maatregel zeer noodig geacht.

Zoo is b.v. thans aan het Departement van Oorlog werkzaam een kapitein der infanterie, die, hoewel daarbij tijdelijk gedetacheerd, bij mobilisatie niet voor het commando over zijne compagnie beschikbaar zal komen. Het gevolg is, dat die compagnie alsdan door een luitenant moet worden aangevoerd. Het zal geen betoog behoeven, dat dit een ongewenschte toestand is. Ook zal het door andere leden aanbevolen middel om kapiteins voor speciale diensten te doen invallen, hier geene oplossing kunnen bieden, aangezien deze bij oorlogstijd allen eene aangewezen functie hebben.

Bovendien acht de ondergeteekende het niet juist, dat een luitenant ge-ruimen tijd, d.w.z. langer dan 6 maanden, belast wordt met de werkzaamheden en alle verantwoordelijkheid van een kapitein, zonder dat hij tevens de voor-deelen, aan dien rang verbonden, geniet.

Ten slotte staat tegenover dit alles slechts een geringe kostenvermeerdering. Immers het gevolg van den voorgestelden maatregel zou zijn, dat in een dergelijk geval een kapitein meer werd aangesteld, waardoor misschien tevens een tweede-luitenant tot eerste-luitenant bevorderd zou worden. Daar echter het aantal tweede-luitenants niet kan worden aangevuld, zou de meerdere uitgave slechts bedragen het verschil tusschen het minimum-traktement van een kapitein en de bezoldiging van den oudsten eerste-luitenant, benevens het verschil tusschen het minimum-traktement van een eerste-luitenant en dat van een tweede-luitenant, een en ander nog slechts voor den duur der detachering berekend.

Ten aanzien van de nieuw op te richten mitrailleur-afdeelingen zij opge-merkt dat voor de commandanten gelden zijn aangevraagd voor $\frac{3}{4}$ jaar; daarentegen voor het kader voor een vol jaar.

Dit laatste is echter niet noodzakelijk, omdat het in de bedoeling ligt, bij goedkeuring dezer begroting de beide mitrailleur-afdeelingen op 1 April 1911 op te richten. Zoowel voor de commandanten als voor het kader dier afdeelingen kunnen dus gelden worden geraamd voor $\frac{3}{4}$ jaar.

In verband hiermede kunnen de artikelen 22, 27, 28 en 29 onderscheidenlijk met f 2500, f 175, f 350 en f 355 worden verminderd..

Op de begroting voor het dienstjaar 1910 werden voor:

»Tegemoetkoming bij aanstelling voor eerste aanschaffing van uniformen» toegestaan:

37 tweede-luitenants, ad f 200	f	7,400
35 reserve- en militie-luitenants, ad f 150		5,250
Totaal	f	12,650

Voor 1911 wordt voor denzelfden post geraamd:

44 tweede luitenants, ad f 200	f	8,800
98 reserve- en militie-luitenants, ad f 120		11,760
Totaal	f	20,560

Zoodat voor 1911 meer wordt geraamd f 7910.

Hierbij zij vermeld, dat voor 1910 per reserve- en militie-luitenant, in plaats van f 120, abusievelijk f 150 is uitgetrokken.

In 1911 zullen voor zooveel het wapen der infanterie betreft, worden aangesteld:

21 cadetten afkomstig van de Koninklijke Militaire Academie, en 23 onderofficieren, die opgeleid worden aan den Hoofdcursus, alzoo 44 in het geheel.

Voorts is geraamd, dat in vermeld jaar 98 reserve- en militie-luitenants bij het wapen der infanterie zullen worden aangesteld.

Het vertrouwen, door den ondergeteekende gesteld in de sedert 1 October 1909 in werking getreden gecentraliseerde opleiding (te Amersfoort) voor de

adspiranten, dingende naar den rang van verlofsofficier, meer in het bijzonder voor dien van militie-officier is niet beschaamd geworden. Integendeel heeft die centralisatie, in stede van af te schrikken om zich voor de opleiding op te geven, geleid, zooals hieronder nader is aangegeven, tot eene zeer snelle toename van het aantal leerlingen. Voor een niet gering deel is zulks toe te schrijven aan de onvermoeide pogingen van den tegenwoordigen commandant der Militaire Schoolcompagnie, die door het doen plaatsen van artikelen over de Militaire Schoolcompagnie in dagbladen van verschillende politieke richting, door het houden van lezingen buiten zijne standplaats, door het doen verspreiden van propagandaboekjes, ook aan de inrichtingen van hooger en middelbaar onderwijs, door het uitnoodigen tot het brengen van een bezoek, e. d. getracht heeft de inrichting meer algemeen bekend te doen worden en op te wekken tot deelneming aan meergenoemde opleiding. Een woord van lof komt deswege dien commandant alleszins toe. Werden in het eerste jaar van het bestaan van het instituut 19 leerlingen opgeleid (waaronder 10 adspiranten-militie-officier), het tweede cursusjaar is 1 October jl. aangevangen met 66 leerlingen (waaronder 19 adspiranten-militie-officier).

Het vormen in weinige maanden van zulk een groot aantal jongelieden, met zeer weinig militaire begrippen, tot vaandrags, die bruikbaar zijn en zulks ook als verlofsofficieren moeten blijven, brengt groote moeilijkheden met zich, zoowel uit een paedagogisch oogpunt als met betrekking tot de opleiding. Een aantal van 50 leerlingen is hier als uiterste te beschouwen.

Uitbreiding van dit aantal — hetwelk eerder voor vermindering in aanmerking komt — zou de opleiding dan ook ten zeerste schaden. De uitkomsten van die opleiding zijn dit jaar meer dan bevredigend te noemen, daar alle 19 leerlingen voldeden aan het vaandrigsexamen, terwijl van de 10 adspiranten-militie-officier 9 tot officier benoemd zijn kunnen worden.

Waar nu bovendien, ten gevolge van deze zeer belangrijke uitbreiding van het aantal leerlingen, ten behoeve van de Militaire Schoolcompagnie te Amersfoort een steeds grooter druk gelegd wordt op de bataljons van het 5de regiment infanterie, doordien steeds meer lokalen voor ligging, onderwijs, enz. moeten worden aangevraagd en deze niet in voldoende mate kunnen worden beschikbaar gesteld, zoodat de huisvesting der leerlingen *onvoldoende* is te noemen, en waar het waarschijnlijk is te achten, dat de toeloop nog grooter zal worden, daar acht de ondergeteekende thans het tijdstip gekomen, waarop gedoeld wordt onder het opschrift „Kader” in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting van het dienstjaar 1910 (Zitting 1909—1910, Gedrukte Stukken 2, no. 11), n.l. over te gaan tot het vestigen in nog een garnizoen van eene tweede gelijknamige inrichting. Deze zou dan 1 October 1911 in werking moet treden (begin van den nieuwen cursus). In onderzoek is nog, welk garnizoen hiervoor zal worden bestemd. Bij voorkeur ware ditmaal, naar het oordeel van den ondergeteekende, eene keuze te doen uit de garnizoenen in het zuidelijke gedeelte des lands. De beschikbaar te stellen kazerneeringsruimte is hier echter van grooten invloed. In verband met het vermoedelijk aantal leerlingen, aan welke overigens, voor zooveel mogelijk, de keuze zal worden gelaten van het garnizoen (de inrichting), is dezerzijds gerekend op een even groot vast personeel (voor onderwijs en huishoudelijken dienst), als waarmede aanvankelijk de Militaire Schoolcompagnie te Amersfoort in 1909 hare taak is aangevangen.

Een bedrag van f 1350, hetwelk voor 1911 wordt noodig geacht om aan vorenomschreven denkbeeld gevolg te kunnen geven, wordt alsnog op art. 16 aangevraagd. Daar van dit artikel evenwel moet worden afgetrokken een bedrag van f 2100, wegens traktement van den eersten-luitenant-directeur van den postduivendienst, wiens inkomsten behooren te worden gekweten

Zoo is b.v. thans aan het Departement van Oorlog werkzaam een kapitein der infanterie, die, hoewel daarbij tijdelijk gedetacheerd, bij mobilisatie niet voor het commando over zijne compagnie beschikbaar zal komen. Het gevolg is, dat die compagnie alsdan door een luitenant moet worden aangevoerd. Het zal geen betoog behoeven, dat dit een ongewenschte toestand is. Ook zal het door andere leden aanbevolen middel om kapiteins voor speciale diensten te doen invallen, hier geene oplossing kunnen bieden, aangezien deze bij oorlogstijd allen eene aangewezen functie hebben.

Bovendien acht de ondergeteekende het niet juist, dat een luitenant geruimen tijd, d.w.z. langer dan 6 maanden, belast wordt met de werkzaamheden en alle verantwoordelijkheid van een kapitein, zonder dat hij tevens de voordeelen, aan dien rang verbonden, geniet.

Ten slotte staat tegenover dit alles slechts een geringe kostenvermeerdering. Immers het gevolg van den voorgestelden maatregel zou zijn, dat in een dergelijk geval een kapitein meer werd aangesteld, waardoor misschien tevens een tweede-luitenant tot eerste-luitenant bevorderd zou worden. Daar echter het aantal tweede-luitenants niet kan worden aangevuld, zou de meerdere uitgave slechts bedragen het verschil tusschen het minimum-traktement van een kapitein en de bezoldiging van den oudsten eerste-luitenant, benevens het verschil tusschen het minimum-traktement van een eerste-luitenant en dat van een tweede-luitenant, een en ander nog slechts voor den duur der detachering berekend.

Ten aanzien van de nieuw op te richten mitrailleur-afdeelingen zij opgemerkt dat voor de commandanten gelden zijn aangevraagd voor $\frac{3}{4}$ jaar; daarentegen voor het kader voor een vol jaar.

Dit laatste is echter niet noodzakelijk, omdat het in de bedoeling ligt, bij goedkeuring dezer begroting de beide mitrailleur-afdeelingen op 1 April 1911 op te richten. Zoowel voor de commandanten als voor het kader dier afdeelingen kunnen dus gelden worden geraamd voor $\frac{3}{4}$ jaar.

In verband hiermede kunnen de artikelen 22, 27, 28 en 29 onderscheidenlijk met f 2500, f 175, f 350 en f 355 worden verminderd..

Op de begroting voor het dienstjaar 1910 werden voor:

»Tegemoetkoming bij aanstelling voor eerste aanschaffing van uniformen» toegeestaan:

37 tweede-luitenants, ad f 200	f	7,400
35 reserve- en militie-luitenants, ad f 150		5,250
Totaal	f	12,650

Voor 1911 wordt voor denzelfden post geraamd:

44 tweede luitenants, ad f 200	f	8,800
98 reserve- en militie-luitenants, ad f 120		11,760
Totaal	f	20,560

Zoodat voor 1911 meer wordt geraamd f 7910.

Hierbij zij vermeld, dat voor 1910 per reserve- en militie-luitenant, in plaats van f 120, abusievelijk f 150 is uitgetrokken.

In 1911 zullen voor zooveel het wapen der infanterie betreft, worden aangesteld:

21 cadetten afkomstig van de Koninklijke Militaire Academie, en 23 onderofficieren, die opgeleid worden aan den Hoofdcursus, alzoo 44 in het geheel.

Voorts is geraamd, dat in vermeld jaar 98 reserve- en militie-luitenants bij het wapen der infanterie zullen worden aangesteld.

Het vertrouwen, door den ondergeteekende gesteld in de sedert 1 October 1909 in werking getreden gecentraliseerde opleiding (te Amersfoort) voor de

adspiranten, dingende naar den rang van verlofsofficier, meer in het bijzonder voor dien van militie-officier is niet beschaamd geworden. Integendeel heeft die centralisatie, in stede van af te schrikken om zich voor de opleiding op te geven, geleid, zooals hieronder nader is aangegeven, tot eene zeer snelle toename van het aantal leerlingen. Voor een niet gering deel is zulks toe te schrijven aan de onvermoeide pogingen van den tegenwoordigen commandant der Militaire Schoolcompagnie, die door het doen plaatsen van artikelen over de Militaire Schoolcompagnie in dagbladen van verschillende politieke richting, door het houden van lezingen buiten zijne standplaats, door het doen verspreiden van propagandaboekjes, ook aan de inrichtingen van hooger en middelbaar onderwijs, door het uitnoodigen tot het brengen van een bezoek, e. d. getracht heeft de inrichting meer algemeen bekend te doen worden en op te wekken tot deelneming aan meergenoemde opleiding. Een woord van lof komt deswege dien commandant alleszins toe. Werden in het eerste jaar van het bestaan van het instituut 19 leerlingen opgeleid (waaronder 10 adspiranten-militie-officier), het tweede cursusjaar is 1 October jl. aangevangen met 66 leerlingen (waaronder 19 adspiranten-militie-officier).

Het vormen in weinige maanden van zulk een groot aantal jongelieden, met zeer weinig militaire begrippen, tot vaandrags, die bruikbaar zijn en zulks ook als verlofsofficieren moeten blijven, brengt groote moeilijkheden met zich, zoowel uit een paedagogisch oogpunt als met betrekking tot de opleiding. Een aantal van 50 leerlingen is hier als uiterste te beschouwen.

Uitbreiding van dit aantal — hetwelk eerder voor vermindering in aanmerking komt — zou de opleiding dan ook ten zeerste schaden. De uitkomsten van die opleiding zijn dit jaar meer dan bevredigend te noemen, daar alle 19 leerlingen voldeden aan het vaandrigsexamen, terwijl van de 10 adspiranten-militie-officier 9 tot officier benoemd zijn kunnen worden.

Waar nu bovendien, ten gevolge van deze zeer belangrijke uitbreiding van het aantal leerlingen, ten behoeve van de Militaire Schoolcompagnie te Amersfoort een steeds grooter druk gelegd wordt op de bataljons van het 5de regiment infanterie, doordien steeds meer lokalen voor ligging, onderwijs, enz. moeten worden aangevraagd en deze niet in voldoende mate kunnen worden beschikbaar gesteld, zoodat de huisvesting der leerlingen *onvoldoende* is te noemen, en waar het waarschijnlijk is te achten, dat de toeloop nog grooter zal worden, daar acht de ondergeteekende thans het tijdstip gekomen, waarop gedoeld wordt onder het opschrift „Kader” in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting van het dienstjaar 1910 (Zitting 1909—1910, Gedrukte Stukken 2, n°. 11), n.l. over te gaan tot het vestigen in nog een garnizoen van eene tweede gelijknamige inrichting. Deze zou dan 1 October 1911 in werking moet treden (begin van den nieuwen cursus). In onderzoek is nog, welk garnizoen hiervoor zal worden bestemd. Bij voorkeur ware ditmaal, naar het oordeel van den ondergeteekende, eene keuze te doen uit de garnizoenen in het zuidelijke gedeelte des lands. De beschikbaar te stellen kazerneeringsruimte is hier echter van grooten invloed. In verband met het vermoedelijk aantal leerlingen, aan welke overigens, voor zooveel mogelijk, de keuze zal worden gelaten van het garnizoen (de inrichting), is dezerzijds gerekend op een even groot vast personeel (voor onderwijs en huishoudelijken dienst), als waarmede aanvankelijk de Militaire Schoolcompagnie te Amersfoort in 1909 hare taak is aangevangen.

Een bedrag van f 1350, hetwelk voor 1911 wordt noodig geacht om aan vorenomschreven denkbeeld gevolg te kunnen geven, wordt alsnog op art. 16 aangevraagd. Daar van dit artikel evenwel moet worden afgetrokken een bedrag van f 2100, wegens traktement van den eersten-luitenant-directeur van den postduivendienst, wiens inkomsten behooren te worden gekweten

uit art. 58a (vergelijk het aangeteekende bij dat artikel), wordt artikel 16 bij de hiernevensgaande Nota van Wijzingen per resto met f 750 verminderd.

Voorts is noodig een bedrag van f 200, ten einde de op te richten tweede schoolcompagnie de beschikking te kunnen geven over de vereischte burgercorveeërs. In verband hiermede is art. 44 der begroting met dat bedrag verhoogd.

Nadat besloten is, in welk garnizoen die compagnie zal worden gevestigd, zullen op de begroting voor 1912 wellicht nog gelden dienen te worden aangevraagd, ten behoeve van de voorziening in meubilair, c. q. kazerneering dier inrichting.

Cavalerie.

ART. 17. Het is gebleken, dat, als gevolg eener onjuiste berekening de in de Memorie van Toelichting onder „meer” voorkomende bedragen, ad f 24,007,50 en f 13,700, behooren te worden gebracht respectievelijk op f 35,857,50 en f 1850.

Om gelijke reden, als vermeld in het antwoord op de opmerking aan het slot van artikel 14, is laatstvermeld bedrag afzonderlijk in de toelichting vermeld.

Onder verwijzing naar hetgeen omtrent de tijdelijke vervanging van kapitein-compagniescommandanten bij het wapen der infanterie is gezegd, meent de ondergeteekende, dat de daar aangevoerde redenen niet minder pleiten voor het toepassen van een dergelijken maatregel ten behoeve van het wapen der cavalerie, dat steeds gereed moet zijn bij mobilisatie onmiddellijk marschvaardig te zijn.

Artillerie.

ART. 18. De voorgenomen maatregel, om eenige verbetering te brengen in den tragen gang der promotie, voor zooveel de bevordering tot kapitein betreft, waaraan, ter voldoening van het verlangen van de Kamer, in den loop van 1910 reeds een begin van uitvoering werd gegeven, behoeft niet beoordeeld te worden, in verband met de nieuwe traktementsregeling der officieren.

Deze maatregel draagt een tijdelijk karakter, ten einde de bevordering van de luitenants der artillerie eenigszins te bespoedigen.

De reorganisatie der veldartillerie en de daarmede verband houdende uitbreiding van het aantal hoofdofficieren dient beoordeeld te worden, los van promotieverbetering en traktementsregeling. Het geldt hier eene verhooging der strijdwaarde van de bereden-artillerie, welke eene uitbreiding der bevelvoering noodzakelijk maakt. De beschouwingen ter zake werden reeds neergelegd in het antwoord op § 14 van het Voorloopig Verslag.

Met betrekking tot het in de 3de alinea gestelde zij medegedeeld, dat ingevolge de organisatie, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 7 Augustus 1908 no. 51, onder het hoofd der I^{ve} afdeeling een der officieren in den majoorsrang kan werkzaam zijn. De hierbedoelde kapitein, die intusschen tot majoor is bevorderd, zal te gelegener tijd wederom den dienst bij zijn wapen hervatten. Het ligt geenszins in het voornemen, hem alsdan door een referendaris te doen vervangen.

Genie.

ART. 19. Toen het regiment genietroepen nog als korps bestond, en dus door een hoofdofficier in den rang van luitenant-kolonel of majoor werd gecommandeerd, telde de organisatie van het wapen der genie twee kolonels omdat men het noodig oordeelde, de commandanten der genie te Amsterdam en te Utrecht met dien rang te bekleeden; dit vond zijn grond in de beteekenis van die betrekking, zoowel in vredestand als bij mobilisatie.

Thans is dit echter niet meer mogelijk, indien de commandant van het regiment genietroepen den kolonelsrang bezit en dus een van de beide plaatsen in dien rang inneemt. Strikt genomen had bij de reorganisatie van het korps genietroepen het aantal kolonels met één moeten zijn vermeerderd; nu dit niet is geschied, heeft de ondergeteekende gemeend daartoe thans het voorstel te moeten doen. Hij werd daartoe tevens geleid door den wensch, om in het wapen der genie, waar de gang der promotie in de hoogere rangen zooveel te wenschen overlaat, de gelegenheid tot het behalen van den kolonelsrang eenigszins uit te breiden,

Landweer.

ART. 20. Voor de te nemen proef zijn uitgetrokken:

10 kapiteins, waarnemend districtscommandant ad f 300	f 3 000
10 bataljonscommandanten ad f 500	5 000

Mocht men de proef niet willen nemen, dan zouden vorenvermelde bedragen te zamen f 8000 moeten vervallen, en zou in plaats daarvan moeten worden uitgetrokken:

10 districtscommandanten ad f 750	7 500
---	-------

Het totale verschil bedraagt derhalve slechts 500
waarmede het artikel, zoo de proef niet doorging, zou kunnen worden verminderd.

Soldijen.

ART. 22—25. Voor zoover dit thans kan worden nagegaan, zal vermoedelijk het bedrag, ad $\pm$ f 50 000, voor 1910 meer noodig geoordeeld voor soldijen voor vrijwilligers, ongeveer benoodigd zijn.

Het meerder aangevraagde bedrag voor de op te richten mitrailleur-afdelingen was geraamd voor een vol jaar.

Vermits het echter in de bedoeling ligt eerst op 1 April 1911 tot bedoelde oprichting over te gaan, is thans gerekend op eene behoefte voor $\frac{3}{4}$ jaar. In verband daarmede is artikel 22 bij de Nota van Wijzigingen met f 2500 verminderd. Zie ook de toelichting bij art. 16.

De maatregel om militairen, die als aspirant-onderofficier in dienst zijn getreden, en die aan het examen voor sergeant hebben voldaan, bij gebrek aan vacatures boven de formatie van het korps, waartoe zij behooren, tot sergeant te bevorderen, is van tijdelijken aard, en werd genomen omdat aanstelling tot sergeant-titulaire — waarop zij volgens de voorwaarden hunner indiensttreding hadden mogen rekenen — achterwege moet blijven wegens het vervallen uit de organisatie van de titulaire rangen.

Het in de 4de alinea gestelde vindt zeer waarschijnlijk zijn oorsprong in de omstandigheid, dat het woord »afstandmeter« is opgevat in letterlijke beteekenis van »iemand die afstanden meet«. Dat elke sergeant 1ste klasse de in oorlogstijd vereischte bekwaamheid in afstandmeten moet bezitten — d. w. z., dat hij geheel bedreven moet zijn als richter met een goed geregeld instrument in het batterijstation — is volkomen juist.

Intusschen bestaat er groot verschil tusschen een sergeant, die aan den hiervoren bedoelden eisch voldoet, en een sergeant-»afstandmeter«.

De sergeant-afstandmeter moet niet alleen geheel bedreven zijn als richter in het batterijstation, doch ook geheel op de hoogte zijn van de inrichting en regeling van de meetinstrumenten, en daaraan kleine herstellingen kunnen aanbrengen; bovendien moet hij goed bedreven zijn als telegrafist, kunnen optreden als onderwijzer in het telegraphieeren, en in het werken met meetinstrumenten, als chef in een meetstation bij horizontale basis afstandmeting, practische geschiktheid bezitten voor het aanleggen en herstellen van elec-

trische leidingen en voldoende kennis hebben van electro-techniek, voor zoover deze in toepassing komt bij de afstandmeting en snelheidmeting.

Een sergeant 1ste klasse moet reeds aan hoge eischen als instructeur voldoen; dat hij in staat moet zijn, het in het batterijstation opgestelde afstandmeetinstrument te bedienen, spreekt vanzelf, doch van hem kan niet geëischt worden, ook nog geschikt te zijn voor de meer technische functie van afstandmeter, aan wien, zooals uit het vorenstaande blijkt, bijzondere praktische eischen moeten worden gesteld.

De nadere specificatie nopens het bedrag van f 40,024,93 aan soldijen, ten behoeve van de herhalingsoefeningen voor 1911 meer geraamd dan voor 1910, gelieve de Kamer aan te treffen in bijlage B (1) dezer Memorie.

Dat voor 1911 ten behoeve van die oefeningen f 7794,80 minder werd uitgetrokken dan voor 1909, vindt zijne verklaring hierin, dat het gezamenlijk aantal dagen, waarop in 1909 manschappen, voor herhalingsoefeningen onder de wapenen waren, belangrijk grooter was dan in 1910. Hierbij wordt opgemerkt, dat dit verschil een veel grooter bedrag zou hebben aangewezen, indien de oudste lichte, die in 1909 onder de wapenen is geweest, namelijk de lichte van 1902, reeds de sterkte gehad had van de sedert 1902 ingelijfde lichten.

De hooger geraamde bedragen, voorkomende onder de punten 7°, 8°, 9°, 12° en 13° der Memorie van Toelichting, betreffende de artt. 22—25, behooren over de verschillende wapens te worden gespecificeerd als volgt:

	Punt 7 ^o . (Verhooging van soldij wegens dienstjaren.)		Punt 8 ^o . (Verhooging van soldij wegens geschiktheid voor hooger rang.)		Punt 9 ^o . (Voor schadeloosstelling wegens achteruitgang in inkomsten als gevolg van de opheffing der fouriersrang.)	Punt 12 ^o . (Wegens de voorgestelde wijziging van de bezoldiging der onderofficiëren enz.)	Punt 13 ^o . (Wegens positieverbetering van verschillende categorieën van militairen en wegens verhooging van enkele dier categorieën.)
	Meer.	Minder.	Meer.	Minder.	Meer.	Meer.	Meer.
Infanterie .	f 6 860,—	—	f 15 275,25	—	f 25 163,10	f 353 980,—	f 15 488,06
Cavalerie .	—	f 310,25	2 080,50	—	705,13	55 636,72½	3 068,42½
Artillerie .	7 520,—	—	4 672,—	—	3 222,98	170 350,61½	11 953,12½
Genie . .	—	419,75	—	f 1 660,75	503,70	23 357,01	211,89
	f 14 380,—	f 730,—	f 22 027,75	f 1 660,75			
Meer . .	f 13 650,—		f 20 367,—		f 29 594,96	f 603 324,35	f 30 721,50

Het bedrag der vermindering, vermeld onder punt 14°. behoort over de verschillende wapens te worden gespecificeerd als volgt:

1°. als gevolg van het voornemen tot afschaffing van den fouriersrang minder geraamd:

infanterie	f 24,083,43
cavalerie	705,18
artillerie	3,106,15
genie	503,70
	f 28,398,46

(1) Dit stuk s ter griffie nedergelegd ter inzage van de leden.

20. wegens eene gewijzigde raming van het aantal vrijwilligers en van het vermoedelijke getal militairen in verschillende rangen is *meer* geraamd:

cavalerie	f	1,430,51
artillerie		4,468,82
genie		8,393,16

	f	14,292,49
en <i>minder</i> voor de infanterie		12,651,—

1,641,49

Totaal minder . . . f 26,756,97

Ten aanzien van de in het Voorloopig Verslag in herinnering gebrachte toezegging, welke de ondergeteekende met betrekking tot de soldijen van de adjudant-onderofficiers-pikeur gegeven heeft in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 19 October 1909, moge het hem vergund zijn te verwijzen naar de uitvoerige uiteenzetting zijner bezwaren ter zake, in de op 23 December daaraanvolgende gehouden vergadering der Kamer (bladz. 1307 der *Handelingen*).

Militaire school te Amersfoort.

De kosten van de militaire school te Amersfoort, over het geheele jaar 1910, zijn de volgende:

traktement van den directeur	f	2000,—
toelage van den directeur		300,—
traktement van 2 luitenants (vol jaar)		2400,—
toelage van 2 luitenants (vol jaar)		400,—
traktement van 1 luitenant ($\frac{1}{2}$ jaar)		600,—
toelage van 1 luitenant ($\frac{1}{2}$ jaar)		100,—
traktement van 1 luitenant ($\frac{1}{4}$ jaar)		300,—
toelage van 1 luitenant ($\frac{1}{4}$ jaar)		50,—

Soldijen, enz.:

1 adjudant-onderofficier	1288,80
1 sergeant-majoor-administrateur	970,55
1 sergeant 1ste klasse dd. fourier	600,42 ⁵
4 sergeanten 1ste klasse	2844,82 ⁵
daggelden aan burgercorveeërs	987,—
onderwijs	525,—
militaire feesten	10,—
prijzen bij het schijfschieten	60,—
traan	10,—
brandstoffen	30,—
slappewas	5,—
drukinkt	4,—
tafelgereedschap	40,—
pionieroefeningen	100,—
kleine geriefelijkheden	50,—
bureelkosten	85,—
aanschaffing, enz. van kachels	25,—
aanschaffing, enz. van meubilair en van servies	470,—

Totaal . . . f 14255,60

Hierbij wordt aangeteekend, dat de traktementen van de officieren en de soldijen van de onderofficiëren voor den geheelen duur van het verblijf aan de inrichting zijn uitgetrokken, hoewel het personeel eerst ingevolge het Koninklijk besluit van 9 Juli 1910 n°. 45, boven de formatie is gevoerd.

Voorts zijn geene bedragen vermeld wegens soldij, voeding, enz. van de leerlingen, omdat deze niet boven de formatie worden gevoerd en de kosten deswege derhalve niet, uitsluitend voor rekening van de inrichting komen.

V de Afdeeling.

Voeding van onderofficieren en soldaten.

Aanschaffing van graan, enz.

ART. 26. De in het Voorloopig Verslag genoemde bedragen, ad f 31,046,60, f 6904,95, f 113,201,50 en f 35,715,25, uitgetrokken wegens grootere sterkte en vermindering van den aftrek wegens aan het compleet ontbrekende, behooren te worden gesplitst als volgt:

	art. 26,	.27,	28	en	29.
wegens grootere sterkte	f 8,415,22 ⁵ ,	f 1403,41 ⁵ ,	f 31,662,25,	f 9,058,25	
wegens mindere aftrek	22,631,37 ⁵ ,	5501,53 ⁵ ,	81,539,25,	26,657,—	

Totalen . . . f 31,046,60, f 6904,95, f 113,201,50, f 35,715,25

Voor de landweer was, voor 1910, op de hiervoren genoemde artikelen onderscheidenlijk uitgetrokken:

f 11,791,44, nihil, f 42,385,50 en f 5,525,05.

De reden die er toe heeft geleid om den aftrek wegens aan het compleet ontbrekenden van 16 op 12 ten honderd terug te brengen, is gelegen in de omstandigheid, dat de uitkomsten over 1909 — waarmede wordt bedoeld eene vergelijking van de voor dat dienstjaar bekende gedane uitgaven en de raming — een tekort op deze artikelen hebben opgeleverd van $\pm$ f 140,000. Dit bedrag vertegenwoordigt ongeveer 4% pCt. van de totale raming.

Ten einde het ontstaan van dergelijke tekorten, waartoe uit den aard der zaak talrijke factoren medewerken, te voorkomen, wordt het dezerzijds raadzaam geoordeeld, den aftrek, waarvan hier sprake is, vier ten honderd lager te stellen.

Aanschaffing van vee, enz.

ART. 28. Voor 1910 is het personeel bij den Hoofdcursus, voor 730 dagen »toelage wegens gemis van voeding« méér berekend dan voor 1911; ditzelfde getal is in deze begroting overgebracht naar de kolom »voeding van Rijkswege«, zoodat daarvoor thans ten laste van art. 28 een bedrag, ad f 182,50, zijnde de waarde van 730 rations ad f 0,25, meer is geraamd.

Dit bedrag houdt geen verband met het aantal leerlingen bij den Hoofdcursus.

Vermits op artikel 28 o. m. worden gebracht de kosten wegens te verstrekken rations levensmiddelen en de onderofficieren en de gehuwde minderen bijna *uitsluitena* vergoeding wegens gemis van levensmiddelen genieten, behoort dit artikel geene verandering te ondergaan ten gevolge van de wijziging in de bezoldiging der onderofficieren en minderen.

Vermindering van artikelen.

Om redenen hiervoren vermeld ad art. 16, worden de artikelen 27, 28 en 29 bij de Nota van Wijzigingen verminderd, respectievelijk met f 175, f 350 en f 355.

V I de Afdeeling.

Kleeding en uitrusting voor onderofficieren en soldaten.

Personeel der kleedermakerijen.

ART. 31. Met betrekking tot de hier gestelde vraag omtrent den stand der werkzaamheden van de Staatscommissie voor de arbeidsvoorwaarden der Rijkswerklieden moge worden verwezen naar hetgeen dienaangaande wordt medegedeeld in den staat van bestaande Staatscommissiën, welke gevoegd

was bij de Memorie van Antwoord betreffende het 1ste hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1911.

Om nu ter wille van de positieverbetering van enkele categorieën van werklieden, belangrijke wijziging te brengen in de arbeidsvoorwaarden, acht de ondergeteekende niet aanbevelenswaardig, wordende daardoor op de voorstellen der bedoelde commissie vooruitgelopen.

Aan de bepaling, dat het verrichten van kleine herstellingen aan kleding per compagnie wordt opgedragen aan een milicien of vrijwilliger, die daarvoor eene vergoeding ontvangt over de dagen waarop hij soldij geniet, is, bij gebrek aan de noodige militairen die het vak van kleermaker verstaan, slechts bij ongeveer een-vierde van het aantal compagnieën uitvoering kunnen worden gegeven.

In verband daarmee, en gelet op de omstandigheid, dat de hierbedoelde militairen — wier onttrekking aan den dienst zich slechts tot het strikt noodzakelijke beperkt — uitsluitend zijn belast met het verrichten van kleine reparaties, waaronder die welke tot dusver door den man zelf geschieden, kon de onderwerpelijke maatregel slechts in geringe mate op het aan de burger-kleermakers opgedragen werk van invloed zijn.

Op deze aangelegenheid blijft echter de aandacht gevestigd, in verband waarmee zij verwezen naar het gestelde in de voorlaatste alinea onder „Kledingbeheer” (bldz. 40) in de Memorie van Antwoord betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1910.

De toelage waarvan hiervoren sprake is, wordt niet bestreden uit dit artikel doch uit artikel 33.

Aanschaffing van kleding.

ART. 32. Naar aanleiding van de hier gemaakte opmerking, wordt het verschil met het voor 1910 geraamde bedrag opnieuw aangegeven en, voor zooveel noodig, toegelicht.

Minder :

Ten gevolge van den voorgenomen maatregel, om de onderofficieren van af 1 Juli 1911 geen kleding meer op rekening te vertrekken . . . f 60.000

De kleding en uitrustingsstukken, welke door de onderofficieren van af gemelden datum uit de magazijnen worden ontvangen, worden door hen betaald, zoodat de geraamde waarde daarvan in mindering kan komen van het voor kleding- en uitrusting benoodigde bedrag.

Ten gevolge van het dragen van eigen ondergoed en schoeisel . . . 6.000

Het is niet noodig, om voor de miliciens, die eigen ondergoed en schoeisel dragen, van Rijkswege soortgelijke kledingstukken aan te schaffen.

Bezuiniging door het nieuwe stelsel van kledingsbeheer, geraamd op . . . 25.000

Het is te verwachten, dat door bedoeld stelsel bezuiniging op de verstrekking van kleding en uitrusting zal worden verkregen. In afwachting, dat te dien aanzien over gegevens kan worden beschikt, is evenbedoeld bedrag bereids in mindering gebracht.

Wegens meerderen aftrek voor de door de werkbazen uit de magazijnen ontvangen stoffen . . . 13.000

Rekening houdende met het bedrag van de waarde van de stoffen, welke tot het doen van herstellingen door de werkbazen in het jaar 1909 uit de magazijnen zijn ontvangen — welk bedrag hooger was dan voor het jaar 1910 was geraamd — kan voor het jaar 1911 de benoodigde som voor aanschaffing van kleding en uitrusting worden verminderd met f 143.000. Voor het jaar 1910 bedroeg deze vermindering f 130.000, alzoo voor het jaar 1911 een meerderen aftrek van f 13.000.

Minder noodig aan kleding van de onderofficieren en soldaten bij de Koninklijke Militaire Academie	300
Als voren bij de Normaal Schietschool	60
Minder noodig aan grondstoffen ten behoeve van de cadetten bij de Cadettenschool	480
	f 104.844

Meer:

Wegens aanschaffing van schoenen	f 27.000
Als voren van ondergoed	19.080
Voor het jaar 1910 is art. 32 verminderd met een bedrag van f 60.000 en van f 90.000 wegens het beschikbaar komen, onderscheidenlijk, van goederen, welke door de invoering van het nieuwe stelsel van kledingbeheer op de deponeerkamers waren opgelegd, en van schoenen, welke voor mobilisatie in de magazijnen waren opgelegd (bladz. 32 van de Memorie van Toelichting op art. 32 van de ontwerp-begroting van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het jaar 1910). Voor het jaar 1911 kan nog, om dezelfde redenen, worden beschikt over gelijksoortige voorwerpen tot een bedrag van f 40.920 en van f 63.000. (Deze bedragen zijn die, vermeld onder „Minder” in de betrokken Memorie van Toelichting blz. 32.) Alzoo moet in laatstgemeld jaar voor een grooter bedrag aan ondergoed en aan schoenen worden aangeschaft dan in het jaar 1910 is geschied, en wel voor ondergoed tot een bedrag van f 60.000 — f 40.920 = f 19.080 en voor schoenen tot een bedrag van f 90.000 — f 63.000 = f 27.000. Wegens meerdere verstrekking van kleding aan miliciens voor herhalingsoefeningen onder de wapenen 13.000	
Aangezien het aantal verblijfdagen onder de wapenen van bedoelde miliciens hooger is dan in 1910 het geval was, is voor kleding en uitrusting evenbedoeld bedrag hooger geraamd.	

f 56 080

Het verschil bedraagt dus . . . f 45.764

Reinigen en herstellen van lijfgoederen.

ART. 34. Er is gerekend, dat voor het jaar 1911 gemiddeld ongeveer 20.000 man gedurende 14 dagen meer voor herhalingsoefeningen onder de wapenen zullen komen dan in 1910. De kosten voor het wasschen van lijfgoederen (1 maal per week) en voor werkgoederen (1 maal in 14 dagen) bedragen gemiddeld per man in dat tijdvak 25 cent, waardoor derhalve eene hoogere uitgaaf ontstaat van $20.000 \times f 0.25 = f 5000$.

Mede als een gevolg van de toename van het aantal vrijwilligers — waarop de uitdrukking „uitbreiding van het leger” doelt — is een bedrag van f 5000 meer voor het onderwerpelijke doel geraamd.

Het artikel zou derhalve met f 5500 vermeerderd moeten worden, ware het niet, dat dit bedrag f 2500 lager kan worden gesteld, omdat kon worden voorzien, dat de uitgaven voor het jaar 1910 vermoedelijk een overschot op het artikel tot laatstgenoemde som zullen doen ontstaan.

Aangezien de onderofficieren zelf in de kosten van het reinigen en herstellen van hunne onderkleding voorzien, kan dit artikel geen invloed onder vinden van de voorgestelde wijziging in het stelsel van bezoldiging dier categorie van militairen.

Toelagen voor uitrusting.

ART. 35. Voor wat de toelagen voor eerste uitrusting betreft, wordt voor

het dienstjaar 1911 gerekend op de aanstelling van pl. m. 110 vaandrigen en kornetten.

Verhooging van een artikel.

ART. 36. Bij art. 107 is voor aanschaffing van knipbuigtangen aangevraagd een bedrag van f 1500.

Vermits deze voorwerpen behooren tot het pioniergereedschap, behoort vorenbedoeld bedrag te worden vermeld bij dit artikel.

In verband daarmee wordt het artikel bij de bij deze Memorie gevoegde Nota van Wijzigingen met f 1500 verhoogd. Art. 107 kan met een gelijk bedrag worden verminderd.

Herstelling en onderhoud van legergoed.

ART. 37. Met de gebezigde woorden „uitbreiding van het leger” was bedoeld de toeloop van vrijwilligers in 1909, als gevolg waarvan in dat jaar een tekort op het artikel is ontstaan.

Nu echter de uitgaven voor 1910 beter kunnen worden overzien dan bij het opmaken van de begroting het geval was, zal waarschijnlijk met het voor 1910 geraamde bedrag ook thans kunnen worden volstaan, in verband waarmee het artikel bij de Nota van Wijzigingen met f 1000 is verminderd.

VIIde Afdeeling.

Huisvesting, stalling, nachtligging en reiniging.

Huisvesting bij de ingezetenen.

ART. 40. Op dit artikel is over 1909 ruim f 1900 te weinig geraamd. In verband daarmee is voor 1911 meer aangevraagd f 2000; daarentegen kon met f 5000 minder worden volstaan wegens het niet opkomen van de landweer voor oefening.

Wijziging in de omschrijving van een artikel.

ART. 42. Bij de hiernevens gevoegde Nota van Wijzigingen wordt voorgesteld de laatste alinea te lezen als volgt:

„kleine uitgaven ten behoeve van het jaarlijksch onderzoek, bedoeld bij artikel 29 en ten behoeve van de jaarlijksche inlevering van wapenen, kleding, enz. bedoeld bij artikel 31 der Landweerwet”.

Het is in ééne gemeente noodig gebleken, bij de dit jaar — voor de eerste maal — gehouden inlevering van wapenen, enz. van de lichte der landweer, welke gepasporteerd is, om aan personeel in dienst van de gemeente, wegens buiten hunne gewone ambtsbezigheden verrichte werkzaamheden, verband houdende met bedoelde inlevering, deswege kleine belooningen en vergoedingen toe te kennen.

Ten einde zoodanige uitgaven op regelmatige wijze aan het Rijk in rekening te kunnen brengen, heeft de ondergeteekende het noodig geacht de laatste alinea van het artikel aan te vullen.

Het bedrag van meerbedoelde uitgaven is zóó weinig, dat verhooging van het artikel niet noodig voorkomt.

Aanschaffing van werkkleding, enz

ART. 44ter. Hoewel de ondergeteekende het onder dit artikel voorgestelde nog steeds wenschelijk blijft achten, is de noodzakelijkheid van verstrekking van werkkleding aan de burgercorveeërs niet zóó dringend, of er kan daarmee nog wel gewacht worden tot, met het oog op den toestand van 's lands financiën, de doorvoering van den maatregel minder bezwaar zal ontmoeten.

Mitsdien wordt het daarvoor uitgetrokken bedrag bij deze teruggenomen.

Aanecaffing van slaapfournituren.

ART. 45. De vermindering op dit artikel wordt nader toegelicht als volgt:

<i>Minder</i> is aangevraagd voor reiniging en onderhoud van nachtleger voor de landweer	f	10 200	
voor aanschaffing van nachtleger voor de korpsen wegens wijziging in de bezoldiging der onder-officiëren, enz.		2 900	
			8 340
<i>Meer</i> wordt noodig geacht voor onderhoud van nachtleger bij de korpsen, in verband met de grootere sterkte ,	—	f	1 700
en voor vergoeding wegens gemis van slaapfournituren, wegens uitbreiding van het aantal gehuwden, die daarop aanspraak kunnen maken	—		2 600
	f	21 440	f 4 600

blijft minder. f 16 840

Reinigen van het lichaam.

ART. 46. In 1906 is ruim f 31 800 uitgegeven; een bedrag van f 1200 is meer noodig geoordeeld in verband met het langer verblijf onder de wapenen van de miliciens voor herhalingsoefeningen.

VIIIste Afdeeling.

Aanschaffing, voeding en verzorging van paarden.

Ten aanzien van het bereden zijn van de hoofdofficiëren der vestingartillerie en der genie zij medegedeeld, dat van de hoofdofficiëren der genie alleen zij die bij het regiment genietroepen zijn ingedeeld, verplicht zijn tot het houden van een dienstpaard; vooral nu het streven op den voorgrond komt, om de vestingartillerie, meer dan tot nu toe het geval was, mobiel te maken, wordt het niet gewenscht geacht, thans over te gaan tot den maatregel, om de hoofdofficiëren van dat wapen hun dienstpaard te ontnemen.

Voor de officieren van den generalen staf worden twee dienstpaarden besteld noodig geacht. Zulks niet alleen, omdat zij bij oefeningen steeds over twee geschikte dienstpaarden moeten beschikken, doch vooral omdat het voor deze officieren van het hoogste belang is, dat zij zekerheid hebben bij mobilisatie dadelijk goed bereden te zijn. Zij moeten dan geene beslommingen hebben met het zoeken naar goede dienstpaarden.

Bezuiniging op dit onderdeel is dan ook niet mogelijk, terwijl het gebruik van automobielen en rijwielen toch nooit het gebruik van paarden voor de stafofficiëren kan vervangen. Buiten de wegen zal men zich alleen te paard snel kunnen bewegen en dat zal zeer dikwijls voor deze noodig zijn.

Reis- en verblijfskosten, enz.

ART. 48. Het bedrag ad f 19 540, kan worden gespecificeerd als volgt:
 f 500 voor stalling en voeding der paarden,
 f 5000 voor belooningen aan commissonnairs;
 f 14000 voor het vervoer tot Rotterdam van de in Engeland en Ierland aangekochte paarden, en
 f 40 voor porto's en telegrammen, enz.

Bewaring van tuigen, enz.

ART. 49c. Hoewel na de aanschaffing in 1910 van het paardetuig en de verdere behoeften ten dienste van eene eventuele paardenvordering, geen zoodanige voorwerpen meer benoodigd zijn, heeft de ondergeteekende gemeend

nog te moeten rekening houden met eventueele kosten, welke aan de *bewaring* van die voorwerpen verbonden kunnen zijn.

Vermits die kosten moeilijk geraamd kunnen worden, doch indien ze mochten voorkomen, gering zullen zijn, is het artikel voor *memorie* uitgetrokken.

Fourage.

ART. 50. Tot toelichting van het bedrag, ad f 462,02, minder geraamd voor fourage voor het reservekader, diene het navolgende:

Gebleken is, dat het aantal dagen in 1910 uitgetrokken voor fourage voor het reservekader der cavalerie, n.l. 3505, onjuist is. Genoemd getal dagen, hetwelk overeenkomt met het aantal dagen waarvoor bedoeld personeel op art. 23 is uitgetrokken voor soldij, had moeten zijn 2821 (1020 + 724 + 417 + 660), omdat daaronder mede begrepen waren 684 (30 + 126 + 93 + 84 + 120 + 231) dagen soldij voor het reservepersoneel der 2de categorie, welk personeel echter niet van een eigen dienstpaard is voorzien.

Voor 1910 is mitsdien voor fourage te veel aangevraagd $684 \times f 0,71 = f 485,64$.

De raming had voor dat dienstjaar derhalve moeten zijn: . . . f 2,033,15

Voor 1911 is geraamd: 2,056,77

Meer voor 1911 f 23,62

Rekening houdende met het hooger genoemde bedrag, ad f 485,64, waarmede deze begrooting, als gevolg van de in 1910 gemaakte vergissing, kan worden verminderd, geeft een verschil ten voordeele van 1911 van f 485,64 — f 23,62 = f 462,02.

Nog wordt opgemerkt, dat het aangevraagde bedrag voor fourage van het reservepersoneel der bereden wapens niet uitsluitend besteed wordt voor voeding van paarden van de kornetten, doch dat ook de voeding van paarden van al het reservepersoneel der 1ste categorie hieruit behoort te worden bestreden.

Voor het jaar 1910 waren gelden uitgetrokken voor 2,205,325 rations fourage tegen een prijs, welke 5 cents per ration hooger was dan die welke thans daarvoor is geraamd.

Onder vorenvermeld aantal rations is echter *mede* begrepen een aantal van 2190 rations fourage voor 6 officierspaarden der mitrailleur-afdeelingen, voor welke paarden thans voor 1911 fourage is berekend voor een prijs, welke 13 cts. (78—65) minder bedraagt dan in 1910.

Mitsdien moest onder „minder” worden uitgetrokken :

2,205,325 rations, ad 5 cents, en

2,190 „ „ 8 cents.

De gevraagde opgaaf van de aanbestedingsprijzen is, als bijlage C (1) bij deze Memorie gevoegd.

De uitslag van de gehouden aanbesteding voor de levering van fourage gedurende het tijdvak van 1 November 1910 tot en met 31 October 1911 heeft doen zien, dat de vermindering van de rationprijzen, waarvan sprake is op blad. 37 in de Memorie van Toelichting, kan worden gehandhaafd.

Indien de fourage, voor zooveel de artikelen hooi en stroo betreft, ongerationneerd door de aannemers wordt geleverd, zal daarvan, wegens arbeidsbesparing, vermindering van de leveringsprijzen het gevolg kunnen zijn.

Het doen rationneeren van de fourage door de manschappen van de betrokken korpsen zou echter, ook naar het eenparig gevoelen van de inspecteurs der bereden wapens, niet kunnen geschieden zonder de belangen

(1) Dit stuk is ter griffie nedergelegd ter inzage van de leden.

van den dienst ernstig te schaden, zoodat een dergelijke maatregel ten zeerste moet worden ontraden.

Het maakt bij den ondergeteekende intusschen een punt van overweging uit, te doen nagaan, in hoever er bezwaren aan verbonden zijn, de fourage, en wel meer bepaaldelijk het hooi, tot de benoodigde hoeveelheden ongebost aan de troepen te doen uitgeven.

IXde Afdeeling.

Studiën, onderwijs en oefeningen.

Lessen aan de hoogeschoolen.

ART. 52. Het voor 1910 toegestane bedrag was toereikend, om 3 officieren der artillerie, die bij de artillerie-inrichtingen gedetacheerd zijn, de noodige lessen aan de Technische Hoogeschool te laten bijwonen.

In verband met de wenschelijkheid, de te ontstane vacatures bij de artillerie-inrichtingen aan te vullen met technisch opgeleide officieren, werd uitbreiding van het aantal gedetacheerden raadzaam geacht; ten einde in 1911 totaal vijf officieren in de gelegenheid te kunnen stellen, bovenbedoelde lessen bij te wonen, is voor dat jaar f 400 meer aangevraagd dan voor het loopende jaar werd toegestaan.

Cursussen. Onderwijs in verschillende vakken.

ART. 54. Het bedrag, ad f 3325, is meer aangevraagd voor de navolgende onderwijsdoeleinden:

Voor jaarlijks terugkeerende uitgaven:

Het aan de korpsen van het leger verstrekken van bladen behorende tot de goedkoope uitgave van de topographische en militaire kaart des Rijks op de schaal van 1: 50,000	f	694
Leermiddelen voor den opgerichten cursus tot opleiding van aspirant-militie-officieren tot vaandrig bij de vesting-artillerie		400
Voor uitbreiding van het herhalingsonderwijs bij het regiment genietroepen		260
Hoogere uitgaven ten behoeve van de bibliotheek bij laatstgenoemd korps		50
Hoogere uitgaven voor onderwijs bij de rij- en hoefsmidschool		105
Uitbreiding van het onderwijs bij de instructie-batterij		100
Uitbreiding van het onderwijs bij de regimenten vesting-artillerie ad f 150		600
Als voren bij het korps pantserfort-artillerie		50
Als voren bij het korps torpedisten		50
Voor onderwijsdoeleinden ten behoeve van de compagnieën wielrijders		200
Als voren van de mitrailleur-afdeelingen		100
Als voren van de militaire schoolcompagnie		300

Voor ééns:

Voor aanschaffing van gymnastiektoestellen:

Bij het 1ste regiment vesting-artillerie	150
Bij het 2de regiment vesting-artillerie	266

f 3,325

De hierbedoelde besparing van f 550 is mogelijk gemaakt door de opheffing van een parallelklasse bij den cursus van het instructie-bataljon, in verband waarmede het bedrag, uitgetrokken voor toelagen aan officieren-leeraren en vergoeding voor burgerleeraren kon worden verminderd.

De post ad f 47,950 wordt gespecificeerd als volgt:

Cursus-onderwijs	f	4,333
Schoolonderwijs, onderwijs in exercitie- en dienstreglementen, enz.		31,997
Korpsbibliotheken		6,130
Aanschaffing van te verwerken pioniermaterieel		2,540
Militaire feesten op den verjaardag van Hare Majesteit de Koningin		2,650
Wielervedstrijden		300
	f	47,950

Wat aangaat de vraag, of de ondergeteekende bereid is stappen te doen, ten doel hebbende eene krachtige bevordering van de zwemkunst in het leger, zij medegedeeld, dat hij een groot voorstander is van het houden van gezonde lichaams oefeningen, waartoe ook het zwemmen behoort. Het houden van bedoelde oefeningen wordt dan ook door hem, waar mogelijk, bevorderd. Aan het *stelselmatig* doen geven van onderricht in het zwemmen kan evenwel niet worden gedacht, daar de reeds krap toegemeten oefentijd zulks niet veroorlooft, nog daargelaten de kosten, welke daaraan verbonden zouden zijn, terwijl slechts een zeer klein percentage bedoeld onderwijs zou kunnen genieten, daar in slechts enkele garnizoenen openbare zwemplaatsen of zwem-richtingen aanwezig zijn, zoodat dus voor een *stelselmatige* oefening het maken van een groot aantal zwemplaatsen noodig zou zijn.

Zoowel bij de Hoogere Krijgsschool als bij de Koninklijke Militaire Academie wordt de vereischte aandacht gewijd aan het onderricht in eerste hulp bij ongevallen; bij de cursussen en bij den Hoofdcursus moet echter bedoeld onderricht achterwege blijven wegens gebrek aan tijd.

Practische oefeningen.

ART. 55. Voor het huren van paarden bij de oefeningen is in totaal een bedrag geraamd van f 8500.

Op dit artikel zijn geene gelden uitgetrokken voor het huren van automobielen.

Ten aanzien van den cursus in de behandeling van de automobiel wordt opgemerkt, dat het een bepaalde eisch geacht moet worden, om bij de staven van grootere troepeneenheden te kunnen beschikken over eenige officieren die in voldoende mate bekend zijn met de inrichting en vertrouwd met de behandeling en de besturing van automobielen.

In de eerste plaats komen hiervoor in aanmerking officieren van den generalen staf, die in oorlogstijd geroepen zullen zijn veelvuldig van automobielen gebruik te maken. Wanneer hun de kennis dienaangaande ontbreekt — hetgeen thans voor verreweg de meesten hunner het geval is, —, dan zijn zij te velde in alle zaken, de behandeling en het gebruik van bedoelde vervoermiddelen betreffende, geheel afhankelijk van ondergeschikt, in den regel zelfs van niet militair personeel, met de bediening daarvan belast, terwijl in die gevallen waarin dat personeel tijdelijk buiten staat geraakt om dienst te verrichten, ernstige stoornissen en wrijvingen in de functiën der hoogere troepenleiding te verwachten zijn.

Over 1909 was te weinig geraamd voor vaandels, richtvlaggen, enz. ongeveer f 700; het overblijvend bedrag van het tekort, ad f 300 betreft uitgaven voor schieten en richten.

Sedert het tijdstip verlopen tusschen het opmaken van deze begrooting en thans, is echter gebleken, dat het voor 1910 toegestane bedrag vermoedelijk voldoende zal zijn, zoodat het artikel met f 1000 kan worden verminderd.

Reeds geruimen tijd maakt het bij den ondergeteekende een punt van overweging uit, om eene wijze te vinden, waarop de middelen, waarover de Nederlandsche Automobiel-Club en een Nederlandsche Motorwielrijders-Vereeniging beschikken, aan het leger zijn te verbinden.

Waar evenwel de toepassing van het gebruik van automobielen in het leger tot ver strekkende gevolgen zal leiden, en wellicht eene wijziging in de organisatie, o.a. van het treinwezen, zal noodig maken, komt het den ondergeteekende noodzakelijk voor, om, alvorens partieele regelingen te treffen, het geheele vraagstuk te overzien.

Deze aangelegenheid behoort zoowel door vredes- als voor oorlogstijd te worden geregeld, en het ligt in de bedoeling, eene commissie, bestaande uit officieren en burger-personen uit de automobielwereld te benoemen, welke het vraagstuk in zijn geheelen omvang zal hebben te bestudeeren en voorstellen dienaangaande in te dienen.

Reeds zijn stappen gedaan om te komen tot de samenstelling dier commissie.

Tot de aanschaffing van een »Straszengüterzug«, systeem MÜLLER, vermeent de ondergeteekende thans nog niet te moeten overgaan.

Reeds sedert enkele jaren worden in sommige landen, met name Duitschland en Italië, met dergelijke treinen proeven genomen. In theorie heeft zulk een transportmiddel groote voordeelen, doch in de practijk moet het hare bedrijfszekerheid nog bewijzen, daar er nog allerlei technische moeilijkheden op te lossen zijn. Waar dergelijke treinen tevens zeer duur zijn en een economisch gebruik er van slechts mogelijk is bij een veelvuldig vervoer van zeer zware lasten — welke in ons leger in vreedstijd slechts zelden voorkomen — komt het ondergeteekende wenschelijk voor, om, met het oog op den toestand van 's Rijks financiën, eerst den uitslag van de proefnemingen in het buitenland af te wachten, alvorens voor zoodanige treinen in het Nederlandsche leger gelden aan te vragen.

Rijwielen.

ART. 56. Sedert ongeveer 1 October j.l. zijn de tot de organisatie der regimenten infanterie en der compagnieën wielrijders behorende rijwielen compleet. Bij het wapen der artillerie ontbreken 22 rijwielen.

Daarbij dient echter te worden opgemerkt, dat toch aanschaffing van nieuwe rijwielen noodig blijft, ten einde in de vervanging van afgekeurde rijwielen te kunnen voorzien. In dit verband vestigt de ondergeteekende er de aandacht op, dat de compagnieën wielrijders bij de oprichting niet uitsluitend nieuwe of nagenoeg nieuwe rijwielen ontvingen. Ook bij deze compagnieën zullen dus in 1911 en volgende jaren rijwielen behooren vernieuwd te worden, terwijl voorts met het aanbrengen van een aantal voornaafremmen nog zoo noodig zal behooren te worden voortgegaan.

Nieuwe rijwielen worden thans aangekocht met remmen op de voornaven; de vroeger zonder rem aangekochte rijwielen worden, voor zoover dit loonend wordt geacht, gaandeweg van remmen op de voornaven voorzien. Hierbij wordt uitgegaan van het standpunt, dat rijwielen, die in 1911, c. q. ook in 1912 hoogstwaarschijnlijk zullen worden afgekeurd, voor die wijziging niet meer in aanmerking komen, omdat bij het aanbrengen van die vrij kostbare toestellen soms blijkt, dat sommige rijwielen tevens andere noodige reparatiën behoeven, die, met het oog op de min of meer aanstaande afkeuring, niet voldoende gewettigd zijn.

De onderhoudskosten zijn per rijwiel en per jaar gesteld op f 25 voor de compagnieën wielrijders, en op gemiddeld f 15 voor de overige korpsen.

Door den ondergeteekende zal overwogen worden, in hoeverre bijzondere maatregelen gewenscht zijn, ten einde de beschikking over het benodigde aantal rijwielen te allen tijde te verzekeren, gelijk dit door enkele leden wenschelijk wordt geacht.

Motorrijwielen, enz.

Art. 56bis. Zooals reeds werd opgemerkt bij de behandeling van het ontwerp van wet tot wijziging van hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor

het loopende jaar, ligt het niet in de bedoeling, nog meerdere motorrijwielen voor het leger aan te schaffen. De aanmaak van een koetswerk voor vracht-automobiel geschiedt bij wijze van proef.

Wordt het voertuig, bestaande uit een onderstel van een gewone automobiel, waarop geplaatst het aan te maken koetswerk, geschikt geacht om bij eene compagnie wielrijders te dienen, dan ligt het in de bedoeling, voor elk der compagnieën wielrijders een dergelijk koetswerk aan te schaffen.

Kampeeren en manoeuvres.

Art. 57. Dat voor 1911 een hoog bedrag is uitgetrokken voor kampeeren en manoeuvres kan de ondergeteekende niet tegenspreken. Hij is intusschen van oordeel, dat dit bedrag geenszins te hoog moet worden geacht, omdat het rekening houdt met de dringende behoefte van ons leger aan behoorlijke oefening. Wanneer de ondergeteekende op het standpunt stond, door vele leden ingenomen, dat de ontworpen oefeningen slechts „nuttig” mogen worden genoemd, hij zou voorzeker geen vrijheid hebben kunnen vinden om bij den tegenwoordigen stand der schatkist, heen te stappen over de groote daaraanverbonden kosten. Hier past echter de qualificatie „noodig”, ja „hoog noodig”.

Wil het Nederlandsche leger berekend zijn voor de taak, die het in tijd van oorlog zal hebben te vervullen, dan moet het niet slechts bestaan uit geoefende soldaten, maar dan wordt meer geëischt.

Het is een legerbelang van de hoogste orde, dat de officieren en vooral de hogere aanvoerders, vertrouwd zijn met hunne taak. Aanvoering van troepenafdeelingen, samengesteld uit verschillende wapens en samenwerking van deze, moet nu en dan bij groote manoeuvres worden beoefend. Staven van hogere bevelhebbers moeten worden geformeerd en zij moeten gelegenheid hebben te werken met troepen.

Eerst dan leert men de wrijvingen en moeilijkheden kennen, en overwinnen, die de werkelijke oorlog ons in zoo ruime mate zal brengen.

De krijgsgeschiedenis is daar om te bewijzen, dat van eene goede aanvoering het succes grootendeels afhankelijk is. Een goed aanvoerder zal zelfs met middelmatige troepen zijn tegenstander ontzag weten in te boezemen, doch een middelmatig commandant zal met uitmuntende troepen de nederlaag lijden.

Eene Regeering die jaarlijks duizend burgers uit hun werk rukt om geoefend te worden in den militaire dienst, heeft naar de overtuiging van den ondergeteekende, den duren plicht om te zorgen, dat niets wordt verzuimd, om eene goede aanvoering te verzekeren.

Bestudeeren van de krijgsgeschiedenis en oefeningen op de kaart, voorts kaderoefeningen op het terrein, vormen krachtige hulpmiddelen om troepenleiding te leeren en die worden zeker niet verwaarloosd, maar de kroon moet op het werk worden gezet door groote manoeuvres met troepen.

Gevraagd werd, of het niet mogelijk is, de in deze begrooting neergelegde plannen over eenige jaren te verdeelen. Hieromtrent zij opgemerkt, dat dit reeds geschiedt. Sedert eenige jaren wordt de gewoonte gevolgd, om — mede uit een financieel oogpunt — het eene jaar herhalingsoefeningen te houden met de landweer en het andere jaar groote manoeuvres te doen plaats hebben. Neemt men nu in aanmerking, dat aan die groote manoeuvres wordt deelgenomen door twee divisien van de vier, dan volgt daaruit, dat elke troepenafdeeling ééns in de vier jaren die oefeningen bijwoont; dat elke divisiestaf slechts eens in de vier jaren gelegenheid heeft de practische troepenleiding te beoefenen,

Door telkens twee divisien gelijktijdig te laten manoeuvreeren, kan daaraan met weinig meer kosten ook gedurende enkele dagen eene oefening in legerverband worden verbonden, waardoor aan den commandant van het

veldleger met zijn staf gelegenheid wordt gegeven tot practische troepenleiding

Met voldoening nam de ondergeteekende kennis van de instemming der leden met het plan, om de verpleging van de manoeuvreerende troepen zooveel mogelijk te doen overeenkomen met den toestand in oorlogstijd. Hiermede worden in ons land de oefeningen in nieuwe en betere banen geleid en de daartoe vereischte gelden kunnen geacht worden bij uitstek nuttig te zijn besteed, daar zij voorzien in een dringende behoefte,

Ten aanzien van de gevraagde specificatie van kosten, wenscht de ondergeteekende het standpunt te handhaven, dat hij ook innam bij de behandeling der begrooting voor het vorige jaar. In de Memorie van antwoord, behoorende bij de begrooting van 1910, heeft hij uiteengezet, dat de oefeningen wel is waar berusten op een in bijzonderheden uitgewerkt programma, maar dat hij bezwaar moest maken dit over te leggen.

Gedurende de voorbereiding der oefeningen moeten bij herhaling wijzigingen worden aangebracht, waaraan geldelijke gevolgen verbonden zijn. Het is dan ook bepaald noodig, dat de ondergeteekende zich de vrijheid voorbehoudt, om binnen het door de Staten-Generaal goedgekeurde bedrag eene zoodanige verdeling te maken, dat de oefeningen der verschillende onderdeelen van het leger zooveel mogelijk tot haar recht komen.

Op grond van een en ander moet de ondergeteekende ook thans bezwaren maken om eene nadere specificatie der kosten over te leggen.

Dat voor oefeningen in de legerplaats bij Harskamp veel geld onnoodig wordt besteed, kan geenszins worden toegegeven.

De ondergeteekende meent er in dit geval nog eens op te mogen wijzen, dat in vele garnizoenen de schietoefeningen der infanterie slechts zeer onvoldoende tot hun recht komen. Het geweer M. 95 maakt een groot terrein onveilig, waardoor in dicht bevolkte streken of slechts op korte afstanden kan worden geschoten, of zelfs zoodanige veiligheidsinrichtingen moeten worden gemaakt, dat voor een schietoefening, overeenkomende met den oorlogstoestand, niet veel sprake kan zijn. In vele garnizoenen kan ook óf niet, óf slechts op zeer beperkte schaal met afdeelingen worden geschoten, terwijl dit toch een niet te missen onderdeel uitmaakt van de opleiding der manschappen in het schieten en van het kader in de vuurleiding.

Met groote zorg werd nagegaan, of in de omtrek der verschillende garnizoenen op niet te grooten afstand ook gelegenheid zou zijn te vinden om die oefeningen te houden, waarvoor men thans naar Harskamp gaat, maar deze onderzoekingen leiden niet tot het gewenschte resultaat.

Er gaan niet meer troepen naar Harskamp dan noodig is om de geoefendheid in het schieten behoorlijk te verzorgen.

De ondergeteekende kan daarenboven de verzekering geven, dat bij het encadreeren dier troepenafdeelingen de uiterste zuinigheid wordt in acht genomen, zoo zelfs, dat de vraag gewettigd zou zijn, of men ten deze de gelegenheid voor officieren en kader, om zich in de vuurleiding te oefenen, niet wat te veel is gaan beperken.

Op de begrooting voor het dienstjaar 1910 werd bij art. 57 aangevraagd een bedrag van f 305 000. Trekt men hiervan af de kosten der landweeroefeningen, ten bedrage van f 73 000, zoo houdt men over f 232 000. Voegt men hierbij het bedrag van f 42 000, zijnde dat, hetwelk vroeger op art. 39 voorkwam, uitmakende de kosten voor huisvesting, voeding en stalling, zoo geeft dit een totaal bedrag van f 274 000. Thans is aangevraagd f 475 800, hetgeen een verschil maakt van ongeveer f 200 000, zijnde ten naaste bij het bedrag, dat voor groote manoeuvres wordt aangevraagd.

Dat door het niet houden van groote manoeuvres in 1909 slechts f 39 500 werd bespaard, komt, doordat toen wegens choleragevaar alleen werden afgelast de oefeningen in legerverband in de Betuwe, benevens enkele regiments-oefeningen.

De manoeuvres van de 2de en 4de divisie gingen daarentegen wel door, zoodat o.a. op troepenvervoer niet werd bespaard, vermits de legeroefening direct aan de divisie-oefeningen hadden moeten aansluiten.

De ondergeteekende hoopt door vorenstaande uiteenzetting te hebben aangetoond, dat het hooge bedrag, op dit artikel uitgetrokken, inderdaad noodig is, en hij moet dan ook eene vermindering of achterwege laten van de voorgestelde oefeningen ten sterkste ontraden.

Overeenkomstig de toezegging gedaan bij de beantwoording van het Voorloopig Verslag betreffende het ontwerp van wet tot wijziging en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting 1910 (Gedrukte Stukken, Zitting 1910—1911 no. 56, bladz. 4) zijn, bij de hierbijgevoegde Nota van Wijzigingen, de uitgaven voor huisvesting en voeding krachtens de Inkwartieringswet afzonderlijk genaamd, en is art. 2 van het wetsontwerp zoodanig aangevuld, dat zoo noodig, eene overschrijving tusschen de onderdeelen van art. 57 gehandhaafd kan blijven.

In verband met het vorenstaande zijn, in bedoelde Nota, tevens de navolgende wijzigingen opgenomen:

in art. 39, in plaats van »artikel 57a«, te lezen: »artikel 57«, en

in de artikelen 144 en 145, in plaats van »57c«, te lezen: »57d«.

Postduivendienst.

ART. 58. Abusievelijk had de post tractementen, in verband met de nieuwe tractementsregeling voor de officieren, geene verandering ondergaan. Bij de Nota van Wijzigingen is daarmede alsnog rekening gehouden, en is mitsdien een bedrag van f 300 meer op dit artikel uitgetrokken.

Intusschen was het volle traktement van den eerste-luitenant-directeur reeds uitgetrokken op art. 16, zoodat het totaal bedrag van laatstbedoeld artikel daarmede moet worden verminderd.

Alhoewel de draadlooze telegraphie eene groote verbetering in de verkeersmiddelen heeft gebracht en daarvan ook voor 's lands verdediging gebruik wordt gemaakt, zoo kan toch de postduivendienst niet ontbeerd worden. Zoowel als aanvulling, wanneer de telegraphie niet werkt, als op plaatsen waar geen draadlooze noch andere telegraphie beschikbaar is, moet een goed geregelde postduivendienst aanwezig zijn, ten einde ten allen tijde van eene goede berichtoverbrenging verzekerd te wezen.

Landweeroefeningen.

ART. 59. Reeds voordat, door de jongste herziening der Landweerwet, in art. 116is eene gelegenheid werd geopend tot eene gedeeltelijke oproeping van personeel tot de landweer behorende, zoodra omstandigheden, als bedoeld in art. 185 der Grondwet, zich zouden voordoen, was door het legerbestuur eene organisatie gereed gemaakt ten behoeve van het gebruik, hetwelk, ten bate der defensie, van de nieuwe bepaling zoude kunnen worden gemaakt.

De invoering van bedoelde organisatie wachtte slechts op de aanneming van de betreffende wijzigingen der Landweerwet.

In vorenbedoelden zin is — gelijk werd aangeduid in de op drie na laatste zinsnede van de «Nota betreffende de Landweer», welke als bijlage B is gevoegd bij de Memorie van Toelichting — de gelegenheid geopend, om, zoodra daartoe aanleiding ontstaat, een waarschuwings en veiligheidsdienst aan de grenzen en aan de kust in te stellen, terwijl tevens detachementen zullen worden gevormd, welke in het bijzonder bestemd zijn, om, in afwachting van eene wellicht volgende mobilisatie, de zwakke vredesbezettingen van, door hunne ligging blootgestelde duurzame verdedigings-

werken of andere uit een strategisch opzicht bijzonder belangrijke punten, voorloopig te versterken en aldus de veiligheid dier werken of punten te verhoogen.

Het spreekt wel vanzelf, dat het in de vorige alinea bedoelde gebruik van een deel der landweer eerst goed tot zijn recht zal komen, indien op een spoedig, te juister plaatse, beschikbaar zijn van personeel kan worden gerekend.

Hoe doelmatig de te nemen maatregelen ook worden voorbereid, toch zal moeten worden rekening gehouden met de practische uitvoerbaarheid en alzoo, onder meer, met den tijd vereischt met de voor de berichtoverbrenging naar zóóvele plaatsen, als in den bedoelden maatregel betrokken zijn, en met de tijdruimte die — vooral ten platte lande — noodig is tot het bereiken van de opgeroepen; voorts met de, bij een en ander niet te voorziene, maar toch mogelijke, wijving; wijders met de eischen, die door het maatschappelijk leven gesteld worden aan de grootendeels gehuwde landweermannen. Een en ander maakte het noodzakelijk, dat de tijdruimte tusschen het *besluit* tot het uitzetter der bedoelde detachementen en de *indienststelling* daarvan, zoo ruim moet worden gesteld, dat met zekerheid kan worden aangenomen, dat de oproeping de betrokkenen inderdaad *kan* hebben bereikt en zij te gewilder plaatse aanwezig *kunnen* zijn.

Het zoude practisch onuitvoerbaar en ook onredelijk zijn andere, hoogere, eischen aan de landweermannen te stellen, te minder waar het geldt een *voorzorg*, die wordt getroffen wanneer men nog in *vredestoestand* is, al worden ook buitengewone omstandigheden, wellicht zelfs oorlogsgevaar, aanwezig geacht.

Kan de evenbedoelde tijdruimte alzoo niet tot eene zoo korte spanne tijds worden beperkt, dat voldoende waarborgen bestaan voor eene *steeds tijdige* indienststelling op punten waarin het in bepaalde gevallen het meest kan aankomen, en zou daarvan het gevolg kunnen wezen, dat juist voor die — niet altijd dezelfde — punten de zorgvuldig voorbereide maatregelen geen doel zouden treffen, dan ligt het voor de hand, dat wordt omgezien naar andere middelen, om toch tot het gewenschte resultaat te geraken.

Waar nu vervroeging van het, onder eene poenale sanctie, vast te stellen tijdstip van aanmelding practisch niet uitvoerbaar is, stelt de ondergeteekende zich voor, na te gaan, of, in den zin van *vrijwillige* snelle opkomst onder de wapenen, het beoogde doel — zij het dan ook, dat niet alle landweermannen gelijktijdig present zullen zijn — kan worden bereikt. Daartoe zal het noodig wezen nu en dan, op ongeregelde tijdstippen, onverwachts, oefeningen in het snel-opkomen, tegen vergoeding van premien, enz. te doen houden.

Zooals in de »Nota betreffende de Landweer« reeds werd aangevoerd, was het daarbij de gedachte van den ondergeteekende, om te trachten op die wijze eene *gewoonte* van snel-opkomen te doen ontstaan. Indien met de beoogde oefeningen practische resultaten worden verkregen, zal mogen worden verwacht, dat op het oogenblik waarop de oproep door de omstandigheden geboden wordt, op gelijke wijze aan de oproeping zal worden voldaan en dat alsdan de vruchten der vredesvoorbereiding zullen worden geplukt.

Het behoeft wel geen betoog, dat een maatregel als de beoogde, slechts noodzakelijk is voor die punten, welke in het slot van het derde lid van het betreffende artikel gestelde zijn bedoeld in dit verband gezien is, naar dezerzijdsche meening. het aangevraagde bedrag van f 10,000 voldoende te achten. Daargelaten, dat voor de geheele grens- en kustlijn dergelijke maatregel niet noodzakelijk is, zou het aanmoedigen der opkomst voor alle detachementen hoogere eischen aan de schatkist stellen dan de ondergeteekende meent, dat verantwoord zouden zijn.

De bedoelde *vrijwillige* oefeningen in snelle opkomst, waarvan de nood-

zakelijkheid hiervoren werd uiteengezet, dragen een geheel ander karakter dan de gewone, verplichte, oefeningen, welke zijn genoemd in art. 11 der Landweerwet, en die ten doel hebben het onderhouden van de geoefendheid der manschappen en het bevestigen van het verband in de afdeelingen. De hierbedoelde oefeningen kunnen geacht worden geheel te vallen onder art. 14 der Landweerwet.

Voorbereidend militair onderricht.

ART. 60. De werkzaamstelling van reserve-officieren en reserve-onderofficieren bij het voorbereidend militair onderricht zal voor het Rijk vermindering van uitgaven ten gevolge hebben op:

- 1°. reis- en verblijfskosten voor officieren van het actieve leger;
- 2°. reiskosten en dagelden voor onderofficieren van het actieve leger;
- 3°. de soldijen aan reserve-onderofficieren, die werkzaam zijn geweest bij het plaatselijk militair onderricht, aangezien deze gedeeltelijk worden vrijgesteld van opkomst onder de wapenen tot het vervullen van verplichten werkelijken dienst.

Met betrekking tot de opmerking, dat de toelichting tot de verhoogde aanvraag niet wel schijnt overeen te stemmen met de toelichting ad art. 60b van wetsontwerp n°. 149 dezer zitting, zij medegedeeld, dat de hierbedoelde raming van kosten inderdaad niet met grootere nauwkeurigheid is vastgesteld kunnen worden, aangezien eerst in den loop der maand Juli van elk jaar bekend is het aantal gemeenten, waar voorbereidend militair onderricht zal worden gegeven, terwijl de desbetreffende raming reeds in den loop der maand Mei t. v. het Departement van Oorlog moet hebben bereikt.

Nu zekerheid is verkregen nopens den omvang van het voorbereidend militair onderricht in het oefeningstijdperk 1910—1911, blijkt, dat de totale uitgaven ten laste van art. 60 lager zullen zijn dan de oorspronkelijke raming aangeeft, in verband waarmede dit artikel, bij de Nota van Wijzigingen, met f 5000 is verminderd, nl. art. 60a met f 1500 en art. 60b met f 3500.

Wat betreft de toelating tot het voorbereidend militair onderricht zij medegedeeld, dat jongelieden, die wenschen deel te nemen aan het in den aanstaanden winter te houden onderricht, zich vóór 1 Juni moeten aanmelden, hetzij bij den garnizoenscommandant, dan wel bij het gemeentebestuur hunner plaats van inwoning. Deze datum houdt ten nauwste verband met de voorbereidingen, die aan het voorbereidend militair onderricht, dat op 1 October d.a.v. aanvangt, zijn verbonden. Het later stellen van dezen datum is, in verband met den omvang der werkzaamheden aan vorenbedoelde voorbereiding verbonden, niet mogelijk.

Door den inspecteur der infanterie, die met de regeling van het onderricht is belast, moet op 1 Juli met vrij groote nauwkeurigheid kunnen worden nagegaan het aantal jonggelieden, dat in elke gemeente aan het onderricht zal deelnemen.

Rekening houdende met deze aantallen, moeten de noodige maatregelen worden getroffen met betrekking tot het beschikbaar stellen van lokalen voor het onderricht, van onderwijzers, alsmede van de benoodigde wapenen met stellen ledergoed, enz.

Ten einde aan de belangen der jongelieden, die zich niet tijdig tot deelneming hadden aangemeld, zooveel doenlijk te gemoet te komen, zijn door den inspecteur der infanterie alle verzoeken van hen, die vóór 1 Juli hun verlangen tot toelating aan dezen autoriteit kenbaar maakten, alsnog ingewilligd, doch werd de noodzakelijkheid ingezien, om na dezen datum verdere verzoeken af te wijzen, tenzij de belanghebbenden konden aantonen, dat zij door verblijf in het buitenland of andere redenen, buiten hun wil, niet in de gelegenheid waren geweest zich tijdig tot deelneming aan te melden.

Dat door de overige officieren, belast met de leiding van dit onderricht —

meer in het bijzonder door den officier in Drenthe met deze leiding belast — het onderricht zou worden tegengewerkt, door al te streng vast te houden aan de bepaling, dat de deelnemers zich vóór 1 Juni moeten opgeven, hieromtrent moge medegedeeld worden, dat deze officieren zich uitteraard houden en moeten houden aan de ter zake bestaande bepalingen en aan de hun gegeven instructiën, zoodat van tegenwerken geen sprake is.

Hieruit moge blijken, dat van de zijde der militaire autoriteit in deze eerder sprake kan zijn van eene toegeeflijkheid, zoover als deze mogelijk is.

Schietonderricht.

ART. 61a. Ter voldoening aan de in het Voorloopig Verslag gevraagde inlichtingen moge het navolgende dienen.

De inspecteur der infanterie is belast met de uitvoering dezer schietoefeningen; door deze autoriteit zijn aan alle commandeerende officieren in de onderscheidene garnizoensplaatsen opgaven verstrekt van die gemeenten des Rijks, die tot hun ressort gerekend worden te behooren; al deze ressorten samen omvatten het geheele Rijk. In elke gemeente, waar zich ten minste 10 deelnemers aanmelden, kan de gelegenheid tot schieten worden geopend.

De lust tot deelneming aan deze oefeningen bleek evenwel in de laatste jaren zóó groot, dat beschikbare gelden het noodzakelijk maakten de schietoefeningen uitsluitend te doen houden in de garnizoensplaatsen zelve en in de meest nabij deze plaatsen gelegen gemeenten.

Door dezen maatregel moesten in dit jaar de deelnemers in plm. 80 gemeenten worden teleurgesteld.

Waar het hier geldt, het door vrijwillige deelneming aan schietoefeningen, onder deskundige leiding, verhoogen en bevorderen van 's lands weerbaarheid, is het den ondergeteekende noodzakelijk voorgekomen, de deelneming aan deze oefeningen zooveel mogelijk te steunen en heeft hij, ten einde het volgend jaar deze oefeningen op ruimer schaal te doen plaats vinden, niet geschroomd, daarvoor een hooger bedrag op de begroting uit te trekken.

Mocht de lust der Nederlandsche jongelingschap tot het verkrijgen van schietvaardigheid blijven toenemen en mocht het op deze wijze bevorderen van het landsbelang de sympathie van de Volksvertegenwoordiging blijven behouden, dan zal in de toekomst ook het nu uitgetrokken bedrag niet toereikend blijken, om allen, die zulks wenschen, de noodige bedrevenheid bij te brengen en zal dit bedrag alsdan nog verhooging dienen te ondergaan.

Koninklijke Nederlandsche Weerbaarheidsvereeniging.

ART. 61d. Het over het jaar 1910 aan de bovengenoemde vereeniging verleende subsidie is in hoofdzak besteed geworden aan het verleen van geldelijken steun aan de afdeelingen als tegemoetkoming in de kosten voor militaire instructeurs, huur van lokalen, hulpmiddelen bij het onderwijs en bij de oefeningen, alsmede aan het maken van propaganda voor de vereeniging, in het bijzonder voor de deelneming aan het kamp in de legerplaats bij Laren. Nopens de verkregen resultaten kan worden vermeld, dat sedert het vorige jaar het ledental met ruim 100 personen is toegenomen; dat de deelname aan het bovengenoemde kamp aanzienlijker was dan in de vorige jaren, en dat het aantal leden, hetwelk geregeld aan de oefeningen deelneemt, zich uitbreidt. Als gunstig verschijnsel mag mede genoemd worden de lust om tot het reservekader toe te treden en, in het algemeen, om een rang te behalen, ten einde, bij eventueele inlijving bij de militie, binnen korten tijd tot milicien-korporaal en milicien-sergeant te kunnen worden aangesteld.

Reeds dit voordeel — als gevolg van den maatregel, door den vorigen Minister van Oorlog in het leven geroepen — mag als een zeer belangrijk beschouwd worden, en is reeds daarom een ruim subsidie waard, aangezien de leden der

vereeniging in hoofdzaak getrokken worden uit het intellectueel het meest ontwikkelde gedeelte der jongelingschap, n.l. uit jongelieden, die het middelbaar en hooger onderwijs hebben gevolgd of nog volgen.

Tot directe besparing op de uitgaven van het leger leidt de arbeid der vereeniging evenwel niet.

Openluchtspel.

ART. 62*a*. De vereenigenen welke voor de hierbedoelde subsidiën in aanmerking komen, zijn het Nederlandsch Gymnastiekverbond (voor f 5000), en overigens — als regel — die burgervereenigenen, welke het leger tot deelname aan hunne wedstrijden uitnoodigen.

De subsidiën dienen in het laatste geval, als aanmoediging, tot aankoop van prijzen of medailles. Aangeteekend zij, dat het hier geen vaste subsidiën geldt, doch dat elke aanvraag op zich zelf staat en wordt overwogen.

Bond voor lichamelijke opvoeding.

ART. 62*b*. Met den Minister van Binnenlandsche Zaken is de ondergeteekende van meening, dat de Nederlandsche Bond voor lichamelijke opvoeding alleszins voor een aanzienlijken geldelijken steun in aanmerking komt, en zulks uithoofde van het in het belang van beide Departementen beoogde streven van dien bond; het verkrijgen van eene stelselmatige samenwerking tusschen de Regeering en de leidende deskundigen op het gebied van lichaamsoefeningen. Tot voor korten tijd toch ontbrak een *centraal* lichaam, dat, zonder zich in te laten met de organisatie van elken tak van lichaams-oefening in het bijzonder, en zonder ook maar in eenig opzicht te kort te doen aan de zelfstandigheid van de gymnastiek-, scherm-, en sportbonden, zich tot taak stelde, de lichamelijke opvoeding in haar geheel te overzien en die belangen te behartigen, welke tot de zorg van geen der bonden in het bijzonder behooren. Zulk een lichaam is in het leven geroepen door de oprichting van den Nederlandschen Bond voor lichamelijke opvoeding. Aangezien nu het legerbelang nauw betrokken is bij de lichamelijke opvoeding van de Nederlandsche jongelingschap, zoo wordt vermeend, dat eene subsidiëering tot hetzelfde bedrag als het vorige jaar van voornoemden bond door het Departement van Oorlog zeer wel te rechtvaardigen is.

Militaire sportvereeniging.

ART. 62*c*. De ondergeteekende beschouwt de extra subsidie, waarvoor eene som van f 1000, werd uitgetrokken, als een blijk van waardeering voor het nut, dat de Militaire Sportvereeniging te 's Gravenhage ook voor het leger heeft afgeworpen.

Waar het van veel belang moet worden geacht, dat het terrein- en hinderisrijden door de officieren van het Nederlandsche leger zooveel mogelijk beoefend wordt, en de bovengenoemde vereeniging in dit opzicht nuttig werkzaam is, komt den ondergeteekende eene bijdrage in de kosten, welke voor de viering van haar 25-jarig bestaan door middel van wedstrijden noodig zijn, gewettigd voor.

Op welke dagen de viering van bedoeld 25-jarig feest zal plaats hebben, is den ondergeteekende niet bekend.

Luchtvaart.

ART. 64. De vraag, of de Nederlandsche Vereeniging voor luchtvaart werkt op eene wijze, die aan het legerbestuur gelegenheid biedt daarvan partij te trekken voor defensiebelangen, kan bevestigend worden beantwoord.

Immers zijn en worden er door deze vereeniging officieren tot ballon-

commandant opgeleid, terwijl haar ballonmaterieel in oorlogstijd ter beschikking van het legerbestuur wordt gesteld.

Waar van Regeeringswege veel belang wordt gesteld in de ontwikkeling en de practische toepassing der luchtvaart, is zulks vanzelf ook het geval ten aanzien van de aviatiek, die geacht kan worden een onderdeel van de luchtvaart te vormen. Zeer zeker zal er van vliegtuigen gebruik gemaakt kunnen worden voor militaire doeleinden, in de eerste plaats voor de verkenning (naast en in samenwerking met die door de cavalerie, patrouilles, enz.) en voorts voor het overbrengen van berichten, bevelen en enkele personen. Door hunne geringe kwetsbaarheid, groote snelheid en betrekkelijke onafhankelijkheid van het terrein, zullen deze toestellen ongetwijfeld belangrijke diensten kunnen bewijzen. Als direct strijdmiddel zullen zij waarschijnlijk slechts eene geringe waarde bezitten.

Toch zal het gebruik voor militaire doeleinden van de *tegenwoordige* vliegtuigen nog tot velerlei teleurstellingen kunnen leiden.

De voorwaarden toch, waarop het bij hun gebruik vooral aankomt, namelijk de bedrijfszekerheid der motoren en de stabiliteit der vliegtuigen zelve, zijn nog geenszins op voldoende wijze vervuld geworden.

Niettemin meent de ondergeteekende, dat de resultaten, die in het najaar van 1910 bij de Fransche legermanoeuvres in Picardië werden verkregen, en waaromtrent reeds berichten worden verschaft door den hoofdofficier van den generalen staf, die deze manoeuvres bijwoonde, van dien aard zijn geweest, dat bij een mogelijken oorlog met het verkennen door middel van vliegtoestellen moet worden gerekend.

Dat de ondergeteekende ten deze niet werkeloos bleef, moge blijken uit de omstandigheid, dat reeds aan twee officieren op hun verzoek een jaar verlof werd verleend met behoud van traktement, om zich in het vliegen te bekwamen. Mochten meer dergelijke verzoeken inkomen, dan zullen die zeker in gunstige overweging worden genomen.

Vermits evenwel tot dusverre geene kredieten daarvoor zijn geopend, kan de ondergeteekende aan de bedoelde officieren tot zijn leedwezen nog geen geldelijken steun van Rijkswege toezeggen, als tegemoetkoming in de kosten die het les nemen medebrengt.

Dit is zeker te betreuren, omdat zich nu alleen officieren zullen kunnen aanbieden, die over de noodige eigen middelen beschikken.

Intusschen zij nu reeds medegedeeld, dat de ondergeteekende zich voorstelt, om bij eene volgende begroting een bedrag aan te vragen om premien te kunnen toekennen aan officieren, die bij grootere legeroefeningen als militair vlieger resultaten van beteekenis weten te verkrijgen, eventueel ook om daaruit eenige vliegtoestellen te kunnen aanschaffen.

Het verleenen van subsidiën of bijdragen aan zuiver commercieele ondernemingen, als de combinatie, die op de Veluwe een groot vliegerterrein inricht, en die welke in het zuiden des lands reeds werkzaam was, ligt evenwel naar dezerzijdsche meening minder op den weg der Regeering. De ondergeteekende kan dan ook geene termen vinden, daarvoor alsnog gelden aan te vragen.

Xde Afdeling.

Administratiekosten.

Bureel- en administratiekosten.

ART. 66. Van het bedrag, ad f 640, dat méér is aangevraagd ten behoeve van het bureel van den commandant van het veldleger, is f 340 bestemd voor aanschaffing en onderhoud van meubilair, f 140 voor bureelbehoeften, drukwerk, kaarten, enz. ten behoeve van den legerintendant, en f 160 voor een rijwiel voor den ordonnansendienst, met versterkte voorvork, lantaarn en verder toebehooren.

Ten bureele van den commandant der Nieuwe Hollandsche Waterlinie is het aantal officieren met één vermeerderd, hetgeen de aanschaffing van een schrijftafel met stoel noodzakelijk maakt. Hiertoe strekt het aangevraagde bedrag van f 65.

Het bureel van den intendant in de Stelling van Amsterdam is sedert drie jaren gevestigd in het gebouw waarin de bureelen van den stelling-commandant gevestigd zijn. Hierdoor is de zoo noodige wachtkamer in dit gebouw moeten vervallen, terwijl het gebrek aan ruimte zich meer en meer doet gevoelen.

De bedoeling is, in de nabijheid van de bureelen van den stelling-commandant eene ongemeubileerde étage of benedenverdieping, bestaande uit twee kamers met kabinet, te huren, waarvan de huur op hoogstens f 400 's jaars wordt geraamd.

Niet kan worden toegegeven, dat de verplaatsing van het bureel van den inspecteur der cavalerie een gebrek aan zuinigheid zou verraden. Voor dien titularis, met het hem toegevoegde personeel, is in het Departement van Oorlog geen ruimte beschikbaar; gehuurd is het huis Willemstraat n°. 11 alhier, voor f 625 's jaars. Voorheen was het bureel van den inspecteur der cavalerie ondergebracht in het perceel Fluweelen Burgwal 12, waarin ook gevestigd zijn de bureelen van den commandant van het veldleger en van den inspecteur der bereden artillerie.

Ten opzichte van die bureelen deed zich, mede in verband met de paatsing ten bureele van den commandant van het veldleger van een hoofdofficier-intendant, zoo ernstig het gebrek aan ruimte gevoelen, dat men heeft gemeend, de verplaatsing van het bureel van den inspecteur der cavalerie niet langer te mogen uitstellen.

Onder de bedragen, welke voor de bureelen van de inspecteurs der bereden artillerie en der vestingartillerie méér zijn aangevraagd, begrepen resp. f 85 en f 55 voor tijdschriften en boekwerken, terwijl het meerdere ad f 20, resp. f 40, is geraamd voor onderhoud van meubilair en voor het witten van gangen en plafonds.

Niet kunnende deelen in het gevoelen van die leden, die niet overtuigd waren van de noodzakelijkheid der uitgaven voor tijdschriften, enz., is de ondergeteekende van meening, dat het voor de uitoefening van den bureeldienst bevorderlijk moet worden geacht, indien over enkele vaktijdschriften en, zoo noodig, over enkele boekwerken kan worden beschikt, welke met de bureelwerkzaamheden in rechtstreeksch verband staan.

Ten behoeve van het bureel van den hoofdintendant is f 50 meer geraamd voor aanschafing van kleine bureelbehoefden, alsmede voor de verlichting en verwarming der lokalen.

Het hooger bedrag, ad f 450, zoomede f 5700 van het genoemde bedrag, ad f 8700, staan in verband met de administratie-voorstellen, welke onder § 15 hiervoren nader zijn toegelicht. Moge in verband met het vermelde in het slot van genoemde §, zijn deze posten niet teruggenomen.

XI de Afdeeling.

Verschillende uitgaven.

Vergoedingen.

ART. 76. Met betrekking tot de aan enkele leden toegekomen mededeeling omtrent partijdigheid van burgemeester en wethouders van sommige gemeenten bij het uitbrengen van advies op aanvragen om vergoeding, sluit de ondergeteekende zich met al de zekerheid, die uit veelvuldige eigen waarneming kan voortvloeien aan bij de daartegen, blijkens het Voorloopig Verslag, van andere zijden aangevoerde opmerking, dat het advies van den Commissaris der Koningin en het onderzoek aan het Departement van Oorlog

waarborgen zijn tegen partijdigheid in de beslissing op grond van adviezen van burgemeester en wethouders.

Dat voor het dienstjaar 1911, waarin geen landweer onder de wapenen wordt geroepen, slechts f 50.000 minder voor het onderwerp vergoedingen is geraamd dan voor het dienstjaar 1910, waarin wel landweer onder de wapenen is geweest, terwijl toch de landweer-vergoedingen in 1908 een bedrag van f 69.800 hebben gevorderd vindt zijne oorzaak hierin, dat in 1911 voor de militievergoedingen $\pm$ f 20.000 meer zal noodig zijn dan in het loopende dienstjaar, omdat, ingevolge de regeling der opkomst van militielichtingen voor herhalingsoefeningen, in 1911 drie lichtingen voor deze oefeningen opkomen elk voor 26 dagen, tegen in 1910 één voor 26 dagen en twee voor 11 dagen.

Werkkosten.

ART. 77. Ter voldoening aan het te dezer plaatse in het Voorloopig Verslag voorkomend verzoek om inlichtingen ten aanzien van de resultaten der werving, met name omtrent de *soort* der manschappen, die door de werving voor het leger zijn verkregen en omtrent hunne geschiktheid voor de kaderrangen, kan de ondergeteekende het navolgende mededeelen, en zulks onder verwijzing naar hetgeen hiervoren door hem werd aangeteekend ad § 11 van het Voorloopig Verslag.

Over het algemeen komen de manschappen die bij de regimenten als vrijwilliger in militairen dienst treden uit den werkenden en den kleinen burgerstand voort, en hebben zij gewoon lager onderwijs genoten. Wat betreft hunne geschiktheid voor de kaderrangen, hieromtrent loopen de resultaten zeer uiteen, naar gelang de vrijwilligers behooren tot de bereden of tot de onbereden troepen. Bij het wapen der infanterie is de toestand in dit opzicht bij sommige korpsen *zeer gunstig* en over het algemeen *ruim voldoende* te noemen. Ongechiktheid voor kadervorming kwam bij enkele korpsen niet dan *bij uitzondering* voor. Van de korpsen der vesting-artillerie (de instructie-compagnie moet hierbij buiten beschouwing gelaten worden) kon, volgens de tot dusver opgedane ondervinding, $\pm$ 50 pCt. geschikt verklaard worden om het tot korporaal te brengen. Bij de genietroepen was ongeveer 76 pCt. der aangenomenen geschikt voor kadervorming. De toestand is daar, zoo wat de soort der manschappen als wat hunne geschiktheid voor kaderrangen betreft *gunstig* te noemen.

Bij de bereden korpsen is de toeloop wel vermeerderd, doch daar wordt, méér dan bij de onbereden wapens, gebruik gemaakt van de gelegenheid om bij het einde van het eerste dienstjaar den troep te verlaten. Dit gevoegd bij de omstandigheid, dat het peil van ontwikkeling over het algemeen lager is dan bij de onbereden korpsen, is oorzaak, dat bij de bereden troepen de stof tot kadervorming in veel mindere mate voorhanden is. Ook moet hierbij in het oog gehouden worden, dat velen van hen, die zich bij de bereden troepen verbinden, speciaal is dit niet het geval met de betere elementen, voor kaderopleiding niet in aanmerking willen komen, omdat zij in dienst kwamen met de bedoeling om bij het wapen der Koninklijke marechaussee over te gaan, of wel om tot hoefsmid of eenig militair ambacht te worden opgeleid.

De gevraagde specificatie van de besteding van de wervingsgelden, waarvan de totalen zijn vermeld in de opgave, welke aan de Kamer zijn verstrekt naar aanleiding van het Voorloopig Verslag van wetsontwerp no. 56 dezer zitting is samengevat in den navolgenden staat:

KORPSSEN.	Premiën aan militairen, we- gens vrijwillige verbintenissen, volgens de nieuwe instruc- tie op de werving.	Premiën aan miliciens we- gens vrijwillig verblijf onder de wapenen.	Premiën aan dienende mili- tairèn bij het aangaan van nieuwe verbins- tenissen volgens de vroegere, voor hen nog van kracht zijnde bepalingen; en kleine uitgaven (advertentiën enz.)	Totaal.
Regiment grenadiers en jagers .	f 2 070,-	—	f 1 352,50	f 3 422,50
1ste regiment infanterie . . .	560,-	—	45,-	605,-
2de idem . . .	825,-	—	601,52	1 426,52
3de idem . . .	560,-	—	1 010,-	1 570,-
4de idem . . .	730,-	—	360,-	1 090,-
5de idem . . .	1 060,-	—	397 50	1 457,50
6de idem . . .	710,-	—	430,-	1 140,-
7de idem . . .	750,-	—	700,-	1 450,-
8ste idem . . .	970,-	—	490,-	1 460,-
9de idem . . .	760,-	—	325,-	1 085,-
10de idem . . .	570,-	—	380,-	950,-
11de idem . . .	750,-	—	675,-	1 425,-
Totalen voor de infanterie .	f 10 315,-	—	f 6 766,52	f 17 081,52
1ste regiment huzaren . . .	f 2 505,-	f 255,-	f 3 405,-	f 6 165,-
2de idem . . .	1 120,-	315,-	1 240,-	2 675,-
3de idem . . .	3 860,-	285,-	4 553,38	8 698,38
4de idem . . .	2 552,50	225,-	90,-	2 867,50
Totalen voor de cavalerie .	f 10 037,50	f 1 080,-	f 9 288,38	f 20 405,88
1ste regiment veld-artillerie .	f 670,-	f 405,-	f 910,-	f 1 985,-
2de idem . . .	690,-	135,-	1 177,50	2 002,50
3de idem . . .	320,-	465,-	470,-	1 255,-
4de idem . . .	416,-	435,-	452,50	1 302,50
Korps rijdende artillerie . . .	1 290,-	90,-	1 647,91	3 027,91
„ pontonniers . . .	60,-	—	5,-	65,-
1ste regiment vesting-artillerie.	430,-	—	535,-	965,-
2de idem . . .	230,-	—	252,50	482,50
3de idem . . .	570,-	—	495,-	1 065,-
4de idem . . .	410,-	—	135,-	545,-
Korps pantserfort-artillerie . .	140,-	—	270,-	410,-
„ torpediëten . . .	65,-	—	90,-	155,-
Totalen voor de artillerie . .	f 5 290,-	f 1 530,-	f 6 440,41	f 13 260,41
Regiment genietroepen . . .	f 4 327,50	f 400,-	f 5 107,08	f 9 834,58
Totaal-generaal . . .	f 29 970,-	f 3 010,-	f 27 602,39	f 60 582,32

Het totaal der schuld in de uitrusting- en reserverekening van die militairen, die na het verstrijken van het eerste dienstjaar de gelederen weder hebben verlaten, bedraagt $\pm$ f 10,500.

XIIde AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Van ruw optreden van officieren van gezondheid tegenover patiënten van minderen rang, is bij de betrokken autoriteiten niets bekend. Integendeel kan in deze op eene zeer humane en zorgvolle behandeling door die officieren

worden gewezen, zooals ook, tot voldoening van den ondergeteekende, van andere zijde te recht werd opgemerkt.

Het was den ondergeteekende aangenaam te ontwaren, dat de proef, welke sedert 1 October j.l. bij het militair hospitaal te Utrecht wordt genomen, om bij de verpleging van zieke militairen gebruik te maken van de hulp van verpleegsters, bij meerdere leden waardeering heeft gevonden. Wanneer die proef eenigen tijd in werking is, zal echter eerst kunnen worden overwogen, of bedoelde maatregel kan worden bestendigd en voor uitbreiding vatbaar is.

Wanneer de omstandigheden daartoe aanleiding geven, wordt in de militaire hospitalen in stede van tarwebrood, wittebrood verstrekt.

Er bestaan geen bezwaren tegen, om de gehuwde militairen of de leden van hun gezin in de door hen gewenschte burgerziekeninrichting ter verpleging te doen opnemen, althans indien daaraan geen meerdere kosten voor het Rijk verbonden zijn.

Volgens eenige leden zouden de verwachtingen, vóór eenige jaren bij velen opgewekt, dat de gedeeltelijke opheffing der militaire hospitalen tot besparing zou leiden, zich niet hebben verwezenlijkt.

Het tegenovergestelde kan blijken uit onderstaand overzicht van de achtereenvolgens voor 1906, 1907, 1908, 1909 en 1910 aangevraagde en toegestane gelden — waarmede naar behooren in den dienst is kunnen worden voorzien — op de artt. 86 (personeel) en 87 (kosten van voeding en verpleging).

Toegestaan bij de begrooting voor:

	1906	1907	1908	1909	1910
art. 86	f 139,850	f 130,929	f 124,751	f 32,495	f 138,650
» 87	214,275	208,540	187,520	180,510	178,737

Met betrekking tot de ramingen voor art. 86 (personeel) zij hierbij aangegeekend, dat de verhoogingen na 1908 ingetreden, hare verklaring vinden in omstandigheden, in hoofdzaak buiten den maatregel van opheffing gelegen.

Zoo moesten in 1909, wegens incompleet aan kader bij de compagnieën hospitaalsoldaten, een aantal onderofficieren en korporaals van die compagnieën, die de functie van geëmployeerde bij de militaire hospitalen vervulden en wier inkomsten niet uit dit artikel werden gekweten, van die functie worden ontheven en, te hunner vervanging, een aantal ziekenopzichters 1ste en 2de klasse in dienst worden gesteld, waardoor een bedrag van f 6989 meer ten laste van dezen begrotingspost werd gebracht; voorts werd op de begrooting van 1910 een bedrag van f 7996 meer aangevraagd voor de oprichting van het militair hospitaal te Harderwijk en de uitbreiding van het *vaste* hospitaalpersoneel bij sommige militaire hospitalen, waar het aantal te verplegen militairen dermate was gestegen, dat met het in dienst zijnde personeel de dienst niet langer naar behooren kon worden verricht.

Dat bedoelde maatregel ook niet geleid heeft tot oprijving van de kosten der verpleging van zieken *buiten* de militaire ziekeninrichtingen, kan blijken uit de hierna vermelde bedragen, die voor dit onderwerp achtereenvolgens in de jaren 1906 tot en met 1910 bij art. 88 werden aangevraagd en toegestaan:

1906	1907	1908	1909	1910
f 53,363	f 53,657	f 56,042	f 51,402	f 50,770

In de behoefte aan geneesmiddelen, verbandstoffen en verdere benodigdheden van dien aard is voor de 4de divisie voorzien.

Voor de landweer is in deze behoefte reeds gedeeltelijk voorzien en wordt voor de aanschaffing van het nog ontbrekende het noodige verricht.

Voor het betrekken van verbandmiddelen, voor zoover deze niet voor

openbare aanbesteding vatbaar zijn, wordt gelet zoowel op de inrichting als op de capaciteit der hier te lande bestaande verbandstofabrieken.

De levering geschiedt onder strenge contrôle tegen te voren overeengekomen prijzen.

De prijsbepaling van goederen, die uit 's Rijks magazijn van geneesmiddelen aan het Indisch legerbestuur worden verstrekt, geschiedt in dier voege, dat het Indisch legerbestuur den accijns, die op die goederen hier te lande valt, ook betaalt.

Apothekers en apothekersbedienden.

ART. 82. Naar aanleiding van een request van de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van de Pharmacie, houdende verzoek dat aan den naar hare meening onwettigen toestand van den militairen pharmaceutischen dienst een einde zou worden gemaakt, is deze aangelegenheid — en daarbij de door genoemde Maatschappij uiteengezette bezwaren — in ernstige overweging genomen, als resultaat waarvan aan meergenoemde Maatschappij, in antwoord op haar request, is medegedeeld, dat aan hare bezwaren bijzondere aandacht is gewijd, en het in het voornemen ligt, maatregelen te nemen, die tot geleidelijke opheffing dier bezwaren zullen kunnen leiden.

Aan bedoelde maatregelen is, in een tweetal garnizoenen, waar tot dusver de officier van gezondheid zelf met de bereiding en aflevering van de geneesmiddelen is belast, bereids een begin van uitvoering gegeven, bestaande in het sluiten van contracten met burgerlijke apothekers.

Niet zonder eenige bevreemding werd vernomen, dat thans vele leden de voorgestelde positieverbetering der militaire apothekersbedienden geheel onnoodig achten, terwijl juist op het tot stand komen van zoodanigen maatregel bij de behandeling van de begrooïing over het loopende dienstjaar van verschillende zijden werd aangedrongen.

Al mogen de financieele omstandigheden dezer functionarissen in het algemeen beter zijn dan die van hunne burgerlijke collega's, zoo kan toch niet worden ontkend, dat, waar in den laatsten tijd algemeen wordt gestreefd naar lotsverbetering, er aan de thans sedert 30 jaar onveranderd van kracht zijnde traktementsregeling grove fouten kleven, en de thans bestaande toestand dringend verbetering eischt, zooals in § 4 der Memorie van Toelichting reeds werd uiteengezet.

Waar sedert 1880 de levensomstandigheden aanzienlijk zijn gewijzigd en bij de jongste herziening van de soldijen deze laatste aanzienlijk zijn verhoogd, ook van hen die een gelijken rang als de apothekersbedienden bekleeden, wordt de voorgestelde lotsverbetering dringend noodig geacht.

Op die gronden kan de ondergeteekende geen vrijheid vinden de thans voorgestelde verhooging terug te nemen.

De gelijkstelling van militaire apothekerbedienden met opzichters van fortificatiën, zoomede de verandering van hun titel, zal worden overwogen zoodra de wet van 2 Augustus 1880 (*Staatsblad* n° 144) ook uit anderen hoofde wijziging en aanvulling behoeft.

Inspecteur.

ART. 83. Dat het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst te weelderig zou zijn ingericht, kan de ondergeteekende geenszins toegeven.

De wekzaamheden op genoemd bureau toch zijn in de laatste jaren, hoofdzakelijk ten gevolge van de verhooging van de militiecontingent, de instelling van de landweer en de uitbreiding der korpsen zeer toegenomen. Het in dienst stellen van een tijdelijk schrijver is daardoor noodig, terwijl eene bevordering tot hoofdcommies van den commies, bij meergemeld bureau werkzaam, die bijna 9 jaren in zijn tegenwoordigen rang dient, een 32-jarigen

diensttijd als ambtenaar kan doen gelden, en bedoelde bevordering ten volle verdient, alleszins billijk wordt geacht.

Magazijn van geneesmiddelen.

ART. 84. De werkzaamheden bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen zijn in de laatste jaren toegenomen. Ten einde te verkrijgen dat de verschepingen van geneeskundige behoeften naar Oost- en West-Indië, ondanks de steeds toenemende eischen, geregeld en op tijd geschieden, was het in de laatste jaren noodig door de werklieden gedurende eenige maanden van het jaar overwerk te doen verrichten; zulk eene arbeidsregeling kan zeker niet de meest gewenschte heeten, vooral waar de spankracht niet hooger kan worden opgevoerd, en de arbeidspraestatie om die reden niet geëvenredigd is aan het daarvoor uit te keeren verhoogde loon.

De comprimeermachine en de zwachtelmaschine, welke achtereenvolgens in het magazijn zijn geplaatst, vereischen beide geregeld bediening.

Voorts geeft de gunstige bepaling, waarbij het aantal verlofdagen voor de werklieden van 4 op 8 werd gebracht bij genoemd magazijn een verlies van 720 arbeidsuren.

Wegens vorenstaande reden is ter verzekering van een geregelden gang van zaken bij het magazijn, uitbreiding van het personeel met twee werklieden, waarvan een voor het laboratorium en de tweede voor de expeditieafdeeling bestemd is, noodig.

Voor de aanstelling van die werklieden is, abusievelijk, uitgetrokken een bedrag van f 1845.

Voor bedoelde werklieden is noodig f 1323

Voorts uit hoofde van loonsverhooging behoefte van de thans in dienst zijnde werklieden overeenkomstig de voorschriften tot uitvoering van het werkliedenreglement eene vermeerdering van 126

f 1449

zijnde totaal een bedrag van f 396 minder dan is aangevraagd.

In verband daarmee is, bij de Nota van Wijzigingen, het artikel verminderd met laatstvermeld bedrag.

Traktementen van administrateurs.

ART. 86. Ten aanzien van de opmerking in zake de voorgenomen uitbreiding van het verplegingspersoneel bij het militair hospitaal te Leiden, zij aangeteekend, dat eene goede verpleging aldaar niet verzekerd is, wanneer met het vaste personeel van de tegenwoordige sterkte moeten worden volstaan.

De indienststelling van tijdelijke ziekenoppassers kan hier niet in aanmerking komen, vermits dergelijke oppassers nimmer vaste ziekeoppassers kunnen vervangen wegens niet genoegzame vakkennis en routine om met zieken om te gaan.

Aan den wensch van sommige leden, om de inkomsten van de administrateurs en geëmployeerden bij de militaire hospitalen in overeenstemming te brengen met die bij de korpsen der landmacht, meent de ondergeteekende niet te kunnen voldoen.

Die wensch zegt trouwens op zich zelf niet genoeg. Het is toch lang niet hetzelfde, met welke categorie van militairen men bedoeld personeel ten opzichte van zijne inkomsten zou willen doen overeenstemmen. Zoo blijkt uit een bij het Departement van Oorlog ingekomen verzoekschrift van de administrateurs, dat het er dezen onder meer om te doen is, in rang gelijkgesteld te worden met de hoofdopzichters en opzichters van fortificatiën, eene gelijkstelling welke is ten deel gevallen aan de vaandeldragers bij de regimenten infanterie, alzoo aan de hoogst in rang zijnde onderofficieren in den troepen-dienst. Voor eene zoodanige gelijkstelling nu acht de ondergeteekende ten

aanzien van de hospitaaladministrateurs allerminst termen aanwezig te zijn. Meer logisch schijnt het, de inkomsten van het *schrijvers*-personeel bij de korpsen tot grondslag te nemen voor eene vergelijking der inkomsten, omdat ook dat personeel eene zoogenaamde sedentaire betrekking vervult. Eene zoodanige vergelijking nu doet zien, dat, in meer dan één opzicht, de administrateurs en de geëmployeerden bij de militairen hospitalen tegenover hunne ranggenooten bij het schrijverspersoneel niet onbelangrijk in het voordeel zijn, zelfs al laat men daarbij buiten rekening, dat voor eerstbedoelden de kans bestaat, om langer aan den dienst verbonden te kunnen blijven dan de andere onderofficieren en minderen.

Verhooging van een artikel.

ART. 86. Bij wijze van proef zijn sedert 1 October l.l. bij het militair hospitaal te Utrecht tijdelijk in dienst gesteld één hoofdverpleegster en twee verpleegsters, welke maatregel meerdere leden met ingenomendheid hadden gezien.

De kosten tot voortzetting van deze proef gedurende het jaar 1911 kunnen echter niet geheel uit het op het artikel aangevraagde bedrag worden bestreden.

In verband daarmede wordt het artikel, bij de bij deze Memorie gevoegde Nota van Wijziging, met f 2000 verhoogd.

Bij de raming van dat bedrag is aangenomen, dat het aantal ziekenoppassers bij genoemd hospitaal twee minder zal zijn dan waarop voor het jaar 1911 was gerekend.

Aanvulling en omschrijving van enkele artikelen.

Bij de Nota van Wijzigingen wordt de omschrijving van de artikelen 86, 108, 109 en 110 voor zooveel noodig alsnog aangevuld met het woord „tegemoetkomingen”; ten einde aan gehuwde onderofficieren, mindere militairen en burger-geëmployeerden, werkzaam bij de militaire hospitalen, de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en de verplegingsinrichtingen, die in het belang van den dienst van woonplaats moeten veranderen, eene tegemoetkoming in de daaraan verbonden kosten te kunnen verleenen en zulks op het voetspoor van hetgeen ten aanzien van personeel bij de korpsen en bij andere inrichtingen is geschied bij het bereids door de Tweede Kamer aangenomen ontwerp van wet tot wijziging en verhooging van het VIIIste hoofdstuk voor 1910 (Gedrukte Stukken 1910—1911, 286, n°. 3, eerste bladz. ad artikelen 21, 22 enz.)

Verpleging buiten de hospitalen.

ART. 88. Dezen zomer zijn herstellende zieken in verpleging genomen in het militair hospitaal te Harderwijk en daar in de gelegenheid gesteld dagelijks in de omstreken van Harderwijk te vertoeven.

De voorloopige resultaten van dezen maatregel zijn van dien aard, dat er alle aanleiding is de genomen proef een volgend jaar voort te zetten.

Voor de oprichting van een zeer bescheiden sanatorium in de legerplaats te Harskamp bestaat, in afwachting van deze proef vooralsnog geene aanleiding.

Vermindering van een artikel.

ART. 89. Van de benodigdheden voor den geneeskundigen dienst, voor de aanschaffing waarvan op dit artikel gelden zijn aangevraagd, kunnen er nog tot een bedrag van f 2000 worden aangekocht van de gelden welke zijn toegestaan voor het jaar 1910.

In verband daarmede is, bij de bij deze Memorie gevoegde Nota van Wijziging, het artikel met gemeld bedrag verminderd.

Geneeskundige behandeling van paarden.

ART. 90. Aangezien thans de uitgaven voor het jaar 1910 in zooverre beter kunnen worden overzien, zoodat vermoedelijk een meerder benoodigd bedrag, als waarvoor f 500 uitgetrokken was niet benoodigd zal zijn, wordt het artikel bij de Nota van Wijzigingen met f 500 verminderd en alzoo van f 6050 gebracht op f 5550.

XIII de Afdeeling.

Onderwijsinrichting.*Hoogere Krijgsschool.*

ART. 95. De verhooging van het traktement van een burgerleeraar met f 200 houdt verband met de voor dien titularis van kracht zijnde traktements-regeling, waarbij is bepaald, dat om de 3 jaren f 200 verhooging wordt toegekend tot het maximum-traktement van f 3600 is bereikt. Waar deze burgerleeraar sedert 1 Januari 1908 in het genot is van zijn tegenwoordig traktement, ad f 3000, verkrijgt hij op 1 Januari 1911 aanspraak op eene verhooging tot het hiervoren vermelde bedrag.

De concierge is sedert 1 Augustus 1909 in het genot van zijn tegenwoordig traktement ad f 500 's jaars, en verkrijgt, ingevolge de voor hem van kracht zijnde traktementsregeling, na 2 jaren, d. i. mitsdien op 1 Augustus 1911, aanspraak op eene verhooging van f 100 's jaars; het bedrag, ad f 41,68, houdt hiermede verband. Het maximum-traktement van den concierge bedraagt f 800, welk maximum intusschen eerst na zes jaren dienst als zoodanig kan worden bereikt.

Tegenover het meerder uitgetrokken bedrag ad f 240, voor belooningen aan leeraren der Rijks- hogere land-, tuin- en boschbouwschool en aan geëmployeerden bij die inrichting, staat eene vermindering van f 300 voor belooningen aan het personeel van het Rijksproefstation voor zaadconstrôle, zoodat voor het hierbedoeld onderwijs eene besparing van f 60 wordt verkregen.

Een en ander houdt verband men eene voorgenomen gewijzigde regeling van het landbouwkundig onderwijs, waarbij aan de officieren-leerlingen der Hoogere Krijgsschool geen onderricht meer zal worden gegeven door personeel van het Rijksproefstation voor zaadconstrôle in het onderzoek van graan en peulvruchten. Ten gevolge van de vele werkzaamheden aan deze instelling, kan bedoeld personeel niet meer voor het geven van het onderricht beschikbaar worden gesteld, hetwelk alsdan zal worden gegeven door leeraren der Rijks- hogere land-, tuin- en boschbouwschool.

Koninklijke Militaire Academie.

Met betrekking tot de regeling van de geheele of gedeeltelijke vrijstelling van het betalen der bijdrage in de kosten van de Cadettenschool en van de Koninklijke Militaire Academie zij het volgende medegedeeld.

Ingevolge artikel 10 van de wet tot regeling van het militair onderwijs bij de landmacht, wordt, ter gemoetkoming in de kosten van de Cadettenschool en van de Koninklijke Militaire Academie, voor iederen leerling eene — bij Koninklijk besluit vast te stellen som — het bedrag van *vierhonderd gulden* niet te boven gaande — bijgedragen, welke in 's Rijks kas wordt gestort. Van het betalen dier bijdrage kan bij Koninklijk besluit, geheele of gedeeltelijke vrijstelling worden verleend, volgens bij algemeenen maatregel van bestuur vast te stellen regelen.

Van het betalen der bijdrage bedoeld bij art. 10 der wet, wordt verleend:

a. geheele vrijstelling, ten behoeve van:

10. den cadet, bestemd voor den dienst in Nederlandsch-Indie;

20. den cadet bestemd voor den dienst hier te lande, wiens vader in dienst

van den Staat gesneuveld of binnen één jaar ten gevolge van in dezen diens voor den vijand bekomen wonden overleden is;

b. gedeeltelijke vrijstelling, ten behoeve van een cadet, zoon van:

10. een officier, een eervol ontslagen of een gepensionéerd officier, hetzij in leven of reeds overleden;

20. een verdienstelijk onderofficier of gepensionneerd onderofficier, hetzij in leven of reeds overleden;

en zulks voor zooveel men tot het betalen van de geheele bijdrage voor den cadet niet in staat is;

c. geheele of gedeeltelijke vrijstelling ten behoeve van den cadet, die tijdens zijn verblijf aan de Cadettenschool of aan de Koninklijke Militaire Academie zijne ouders of een hunner verliest en voor wien de bijdrage diensengevolge verder niet meer of slechts gedeeltelijk kan worden betaald.

Uit het vorenstaande moge blijken, dat hiervoren bedoelde geheele of gedeeltelijke vrijstelling niet geheel beperkt is tot zoons van militairen of oud-militairen.

Huisvesting enz. Koninklijke Militaire Academie,

ART. 98. Met betrekking tot de in het Voorloopig Verslag gevraagde toelichtingen zij het volgende medegedeeld.

Het bedrag van f 100 meer voor drinkwater houdt verband met het in uitzicht gesteld meerder verbruik daarvan, door het in gebruik nemen van eene nieuwe waschgelegenheid, waar de cadetten, na het deelnemen aan lichaamsoefeningen, zich kunnen verfrischen.

De f 500 meer voor reiskosten werden aangevraagd, omdat gebleken is, dat het in vorige jaren geraamde bedrag te gering was.

De f 400 meer voor vernieuwing van ledergoed enz. zijn noodig, eendeels wegens de verhooging van de tarieven voor herstellingen aan ledergoed, anderdeels omdat in 1909 belangrijk meer noodig bleek dan geraamd was en het, den toestand van het paardentuig in aanmerking genomen, niet te voorzien is, dat in 1911 minder noodig zal zijn; hierbij zij aangeteekend, dat over het loopende dienstjaar nog niet over de volledige gegevens ter zake wordt beschikt.

Naar aanleiding van de opmerking, gemaakt in de 2de alinea van het hier behandelende punt, wordt de aandacht er op gevestigd, dat, blijkens het gestelde in de Memorie van Toelichting, voor huisvesting, enz., f 1175 minder wordt aangevraagd dan ten vorigen jare, van welken post, blijkens den toelichtenden staat, die voor herstelling en vernieuwing van gebouwen een onderdeel is. Voor dit onderdeel is dan ook $f\ 3585 - f\ 2385 = f\ 1200$ minder uitgetrokken dan voor 1910.

Cadettenschool.

ART. 99. Aangezien bij Koninklijk besluit van 2 Juni 1910, no. 135 eene Staatscommissie is ingesteld tot het voorbereiden van voorstellen aan de Regeering in zake eene algeheele reorganisatie van het militair onderwijs bij de landmacht, behoort het mede tot de taak dier commissie zich over eene eventueele opheffing der Cadettenschool uit te spreken. In verband hiermede is het den ondergeteekende niet wel mogelijk reeds thans eene mededeeling te doen met de betrekking tot zijne voornemens betreffende evengoemde inrichting van onderwijs.

Hoofdcursus.

ART. 101. Het voor 1911 meer gevraagde bedrag, ad f 60, vond zijne oorzaak in de omstandigheid, dat de bepaalde noodzakelijkheid zich deed gevoelen, om meerdere aandacht te schenken aan het onderwijs in de gymnastiek en het schermen van de leerlingen van den Hoofdcursus.

In verband hiermede werd op het diensttableau een belangrijk grooter aantal lesuren voor gymnastiek en schermen uitgetrokken; eene voorziening welke ook voor het dienstjaar 1910 behoort te worden getroffen, zoodat voor het onderwijs in gymnastiek, schermen, enz. niet met een minder bedrag zal kunnen worden volstaan.

Huisvesting enz. Hoofdcursus.

ART. 102. Met betrekking tot het schulden maken door de leerlingen van den Hoofdcursus kan worden medegedeeld, dat, hoewel in het studiejaar 1909—1910 de directeur aan eenige leerlingen nog straffen heeft moeten opleggen voor het maken van verteringen die niet onmiddellijk waren betaald, toch mag worden aangenomen, dat dit eene uitzondering betreft, waar geen enkele klacht over het maken van schulden bij dien directeur is ingekomen.

Het geringer aantal leerlingen is een gevolg van het minder aantal plaatsen dat in de laatste jaren voor de opleiding in Nederlandsch-Indië is opengesteld.

Het meerder bedrag van f50, uitgetrokken voor onderhoud der gebouwen, heeft betrekking op het te huren gebouw tot onderbrenging der ethnographische verzameling, terwijl onder het op de begrooting voor 1910 meer uitgetrokken bedrag, ad f850, voor aanschaffing en onderhoud van huisraad en schoolmeubelen, is begrepen f150 voor de meubelen, bestemd voor het bedoelde gebouw, en f700 voor aanschaffing en onderhoud van voorwerpen, de voeding betreffende.

De uitbreiding van het personeel met één sergeant houdt verband met de meerdere werkzaamheden van het vaste personeel, als een gevolg van de verstrekking van voeding en kleeding van Rijkswege aan de leerlingen.

Normaal Schietschool.

ART. 103. Aan die leden, welke bezwaar meenden te moeten maken tegen de vervanging van een eerste-luitenant door een kapitein, zij opgemerkt, dat deze vervanging slechts eene tijdelijke is. Op het tijdstip n.l., waarop de hierbedoelde officier, die onderwijzer en leider was der gymnastiek-, schermen en zwemoefeningen, in aanmerking kwam om tot kapitein te worden bevorderd, was het den directeur der Normaal-Schietschool niet mogen gelukken een geschikten opvolger te vinden.

Daarom werd dezerzijds bewilligd in het voorstel, om den betrokken officier voorloopig aan de inrichting werkzaam te laten. Aan dien directeur is echter opgedragen, om zoo spoedig doenlijk een geschikten opvolger te vormen.

Wat aangaat de opmerking, dat die vervanging eene wijziging in de organisatie beteekenen zou, kan worden medegedeeld, dat volgens bijlage D van het Koninklijk besluit van 16 Maart 1909 no. 30, bij welk besluit de samenstelling van de Normaal-Schietschool opnieuw werd vastgesteld, tot het vaste personeel van het leger hier te lande kunnen behooren 2 of 3 kapiteins en 4 of 3 luitenanten.

De hier bedoelde post onder „meer” voor kampeeren en manoeuvres, ad f813,86, kan met f770 worden verminderd.

De aanvankelijke hoogere raming vloeide voort uit de omstandigheid, dat het voornemen bestond, om in 1911 het *geheele* personeel der Normaal-Schietschool gedurende 16 dagen in de legerplaats bij Harskamp te oefenen, in stede van gedurende 10 dagen, waarop bij de begrooting voor het jaar 1910 was gerekend.

Thans wordt voorgesteld, om slechts een *gedeelte* van het personeel gedurende den vollen termijn van 16 dagen in de legerplaats te doen verblijven, en het overige deel (de officieren) in twee ploegen te verdeelen en elk dezer ploegen gedurende 8 dagen aan de oefeningen te doen deelnemen, ten gevolge

waarvan de bedragen, ad f 318, f 1080 en f 672, voorkomende op bladz. 204 en het bedrag ad f 66,56, voorkomende op bladz. 206 van den uitgewerkten en toelichtenden staat, behoorende bij de ontwerp-begrooting voor 1910, kunnen worden verminderd met respectievelijk f 47, f 450, f 256 f 18,24 zoodat eene totale besparing van f 771,24 of rond f 770 wordt verkregen.

Met deze vermindering van het artikel is bij nevensgaande Nota van Wijzigingen rekening gehouden.

Huisvesting enz. Normaal-Schietschool.

ART. 104. Met het oog op de ruimte, waarover ten behoeve van de Normaal-Schietschool moet worden beschikt, is het niet mogelijk, haar in een der militaire gebouwen te 's Gravenhage te huisvesten.

Het bedrag hetwelk voor huur van een nieuw perceel is uitgetrokken, — in de Memorie van Toelichting abusievelijk op f 1200 gesteld in stede van op f 1100, zooals in den uitgewerkten en toelichtenden staat is vermeld — kan evenwel worden teruggebracht tot f 900. Het perceel Jan van Nassaustraat no. 46, waarin thans de inrichting is gevestigd, is namelijk opnieuw gehuurd kunnen worden voor den tijd van drie jaren, tegen een huurprijs van f 900 voor het eerste jaar en van f 950 voor de beide volgende jaren.

In verband hiermede kan ook het bedrag ad f 200, voor aanschaffing van meubelen, hetwelk, als gevolg van de verplaatsing van de Normaal-Schietschool, voor „aankoop en onderhoud van meubelen, enz.” méér is uitgetrokken, vervallen.

Alzoo kan de framing van het artikel met eene som van f 400 worden verminderd, met welke vermindering bij de Nota van Wijzigingen rekening is gehouden.

Het verleggen van de schietbanen op een der schietterreinen in de legerplaats bij Harskamp is noodzakelijk, omdat bij den aanleg van het schietkamp geen rekening kon worden gehouden met de latere ontginning van de nabijgelegen terreinen.

Waar ieder belendend eigenaar mag vorderen, dat de veiligheid op zijn terrein verzekerd zij, kan het feit, dat de aangrenzende terreinen onder het beheer staan van het Departement van Landbouw Nijverheid en Handel, naar de meening van den ondergeteekende, bezwaarlijk als motief gelden, om de kosten van het werk der verlegging van de schietbanen geheel of gedeeltelijk ten laste van dit Departement te brengen.

De specificatie van het werk is als volgt:

voor het effenen van het terrein, waartoe belangrijke vergraving wordt vereischt, omdat de schietbanen zooveel mogelijk in vlak terrein moet worden aangelegd	f	3,760
voor het vastleggen van de zandgronden		550
voor het verplaatsen van waarnemingsposten.		690
Totaal	f	5,000

XIVde Afdeling

Centraal magazijn van kleeding enz.

Eene commissie is belast geweest met het ontwerpen van eene regeling, strekkende om o.a. voor de burgerlijke ambtenaren bij de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting te Delft, Woerden en Amsterdam de bezoldiging en titulatuur zooveel mogelijk in overeenstemming te brengen met de te dien opzichte voor de artillerie-inrichtingen geldende bepalingen.

Ten aanzien van de door vermelde commissie gedane voorstellen is nog geene beslissing genomen, in verband met de omstandigheid, dat nog wordt overwogen in hoeverre, door het brengen van wijziging in de thans geldende

voorschriften in zake de periodieke verhoogingen, positieverbetering der administratieve ambtenaren bij de inrichtingen, behorende tot de landmacht, practisch uitvoerbaar is.

¶ Aangezien de Staatscommissie in zake de arbeidersvoorwaarden der Rijkswerklieden o. a. de vraag behandelt, welke categorieën van werklieden, ambtenaren behooren te zijn, zal eerst na het verschijnen van het verslag van bedoelde commissie ten aanzien van eene eventueele vaste aanstelling van de hulpschrijvers kunnen worden beslist.

Het oordeel van sommige leden, dat het werkliedenreglement op meer dan één punt onvoldoende uitgevoerd blijft, moet beslist worden tegengesproken.

Dat van de groepsvertegenwoordiging weinig terecht komt, wordt ook door den ondergeteekende betreurd: intusschen moet dit niet, en zeker niet in de eerste plaats, aan de chefs geweten worden, doch veeleer aan de weinige medewerking van de zijde der werklieden.

Zoo houdt b.v. bij de constructie-werkplaatsen en bij de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting de groepsvertegenwoordiging hare vergaderingen en besprekingen in een daarvoor beschikbaar gesteld lokaal en wordt aan de vertegenwoordigers gelegenheid gegeven, om, zoowel afzonderlijk als gezamenlijk, wenschen, verzoeken, bezwaren e. d., die bepaalde groepen van werklieden of het geheele personeel betreffen, aan de hoofden der inrichtingen kenbaar te maken. Na onderzoek worden de daarvoor vatbare wenschen en verzoeken ingewilligd en de eventueele bezwaren zoo mogelijk uit den weg geruimd.

Vermits bij de hoofden de overtuiging bestaat, dat langs den weg der vertegenwoordiging de daarvoor in aanmerking komende verzoeken, klachten en grieven van de werklieden op regelmatige wijze ter kennis worden gebracht ter plaatse waar dat behoort, wordt de werkzaamheid der vertegenwoordiging eerder door hen bevorderd, dan dat zij deze instelling niet genoegzaam ter wille zijn.

Echter bestaat bij de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug feitelijk geen vertegenwoordiging meer, sinds de vertegenwoordigers in 1908 hun ontslag indienden en nieuw gehouden verkiezingen geen resultaat opleverden.

De vermindering der belangstelling van de werklieden wordt dezerzijds toegeschreven aan het feit, dat de werklieden in hunne te hoog gespannen verwachtingen omtrent den werkkring van dat lichaam zich teleurgesteld zagen en hunne wenschen daarna steeds meer langs anderen weg trachtten kenbaar te maken.

Wat betreft de opmerking in verband met art. 61 hoofdstuk III van de Verordening voor de Rijkswerven, moge zijn medegedeeld, dat tot nu toe geen verzoek van vertegenwoordigers, om in het genot van eene toelage te worden gesteld, den ondergeteekende bereikt heeft.

Mocht een dergelijk verzoek worden aanhangig gemaakt, dan is in beginsel tegen de inwilliging geen bezwaar. Uit de toelage zouden dan tevens de uitgaven voor schrijfbehoeften kunnen worden gekweten. Tot op heden werden die behoeften op aanvraag kosteloos afgegeven.

Eene wijziging te brengen in de bepalingen nopens uitkeering van ziekengeld, wil den ondergeteekende niet aanbevelenswaardig voorkomen, waar verwacht mag worden, dat ook omtrent deze aangelegenheid de Staatscommissie voor de arbeidsvoorwaarden der Rijkswerklieden voorstellen zal indienen.

Kampementsgoederen enz.

ART. 107. De post voor de aanschaffing van veldflesschen ten behoeve van de bereden troepen is op de begroting gebracht in verband met de door den ondergeteekende gedeelde meening van den commandant van het veldleger, dat de veldflesch als onderdeel van de uitrusting van den cavalerist en van den bereden artillerist behoort te worden opgenomen. Reeds in 1908

hebben proeven plaats gehad met het medevoeren van de veldflesch door beredenen, aan het bezit van welk uitrustingsstuk zich meermalen de behoefte had doen gevoelen, doordat de manschappen bij warm weder, tijdens manoeuvres in uitgestrekte heidestreken, dorst leden, daar er in den omtrek geen goed water te verkrijgen was.

De prijs, waarvoor de veldflesschen kunnen worden aangeschaft, zal vermoedelijk f 0,80 à f 0,90 per stuk bedragen, daaronder begrepen een veldfleschdrager van tuigleder en een veldfleschzakje, dienende om de zichtbaarheid van de flesch te verminderen.

Aangezien blijkens de ervaring in de jongste oorlogen opgedaan, het noodig is, dat bij het wapen der infanterie minstens over één knipbuigtang per groep kan worden beschikt, zou het uitstellen van de uitbreiding van het aantal knipbuigtangen ten nadeele komen van de gevechtswaarde van genoemd wapen.

Vermindering van een artikel.

ART. 107. Dit artikel is, bij de bij deze Memorie gevoegde Nota van Wijziging, verminderd met een bedrag van f 1500. Voor de toelichting wordt verwezen naar art. 36 van deze Memorie.

Traktementen enz. bij de magazijnen van levensmiddelen.

ART. 109. De opheffing van de militaire slachterij te Middelburg is een gevolg van de omstandigheid, dat het mogelijk is gebleken. de verstrekking van vleesch ten behoeve van de garnizoenen te Bergen op Zoom, Middelburg en Vlissingen te kunnen doen geschieden uit de militaire slachterij te Breda.

Hoewel het zich niet laat aanzien, dat zich spoedig omstandigheden zullen voordoen, waardoor tot opheffing van andere, gelijknamige inrichtingen, zal kunnen worden overgegaan, zal bij voorkomende gelegenheid zeker worden overwogen, in hoeverre de bedoelde maatregel ook voor andere plaatsen toepassing kan vinden.

Traktementen enz. bij de kleedingmagazijnen.

ART. 110. In verband met het te dezer plaatse in het Voorloopig Verslag kenbaar gemaakt verlangen, kan de ondergeteekende er op wijzen, dat hij er zelf reeds op bedacht geweest is, het beheer van een kleedingmagazijn, in stede van aan een officier, aan een gewezen onderofficier op te dragen. In den lateren tijd toch werd reeds bij een tweetal dergelijke inrichtingen — nl. te Amsterdam en te Utrecht — ter vervulling van eene vacature, ontstaan door het ontslag van een officier of een gewezen officier, een gewezen adjudant-onderofficier tot administrateur benoemd. Echter komt het den ondergeteekende niet gewenscht voor, officieren van eene benoeming tot administrateur bepaaldelijk uit te sluiten, omdat zich omstandigheden kunnen voordoen, waarin het de voorkeur verdient een gewezen of dienend officier voor plaatsing te doen in aanmerking komen.

XVde Afdeling.

Artillerie-inrichtingen.

Afschaffing van den arbeid op stukloon bij de werkplaatsen voor draagbare wapenen kan niet geacht worden in het geldelijk belang van het Rijk te zijn. Er zijn geen omstandigheden, die er op wijzen, dat een nadeelige invloed wordt ondervonden van bedoelde regeling; de tarieven zijn zoodanig gesteld, dat van gejaagd en zenuwspannend werken geen sprake behoeft te zijn. Aangeteekend zij hierbij, dat bij de munitiefabriek op 1 Juli 1907 de arbeid op stukloon is afgeschaft; het aantal ziektegevallen is bij die inrichting na die afschaffing niet verminderd.

Bij eerstgenoemde werkplaatsen wordt geen arbeid verricht die voor normaal gezonde menschen behoefte aan kalmeerende medicijn zou doen gevoelen. Het gebruik van zoodanige middelen komt niet meer voor dan onder een gelijk getal werklieden in andere werkplaatsen zou zijn te verwachten. Er is slechts één geval bekend, dat een zeer zenuwachtig werkmán verzocht heeft, met het oog op zijne zenuwen, gedurende eenigen tijd geen stukwerk te verrichten. Waar het hier een abnormaal geval betrof, werd het verzoek toegestaan.

In de laatste drie jaren wordt gedurende de wintermaanden op ethische gronden, bij wijze van tijdelijken maatregel, gedurende 8 uren per dag gearbeid, zonder dat geeischt wordt, dat de productie dezelfde blijft. Invoering van den verkorten arbeidsdag over het geheele jaar zou geen kalmeerenden invloed uitoefenen, doch integendeel van de werklieden meer inspanning eischen, indien men althans in het geldelijk belang van het Rijk daaraan de voorwaarde wenschte te verbinden, dat de productie niet noemenswaard mag verminderen.

De duur van den dagelijkschen arbeidstijd kan als een der voornaamste punten van onderzoek der Staatscommissie voor de arbeidsvoorwaarden der Rijkswerklieden beschouwd worden, zoodat het overwegend bezwaar heeft, in dit opzicht op haar rapport vooruit te loopen. Ook het belangrijk wijzigen van de arbeidsvoorwaarden in andere opzichten komt den ondergeteekende ook bij nadere overweging niet aanbevelenswaardig voor, aangezien zoodoende het welslagen van den arbeid der commissie in gevaar kan worden gebracht.

Telken jare slaagt het bestuur der artillerie-inrichtingen niet dan na veel moeite, er in, bij den verkorten arbeidsdag eene behoorlijke aansluiting tusschen treinenloop en arbeidstijd te verkrijgen. Om bovendien bij den normalen arbeidstijd eene gewenschte aansluiting te verkrijgen, zal zeer waarschijnlijk op onoverkomelijke bezwaren stuiten. Voorts wordt het in het belang van het Rijk geacht, met de beide concurreerende maatschappijen te blijven contracteeren. Thans wordt aan de bezwaren tegen het vervoer per boot, voor de werklieden, die een eigen rijwiel hebben en geen gebruik wenschen te maken van het vervoer op Rijkskosten, bovendien te gemoet gekomen door het toekennen van eene vergoeding voor het gebruik van dat rijwiel. Nog zij opgemerkt, dat vóórdat de tegenwoordige regeling werd ingevoerd, een deel der werklieden de voorkeur gaf aan bootvervoer boven spoorwegvervoer. Het is niet uitgesloten, dat ook thans die voorkeur bij een aanzienlijk deel der werklieden nog bestaat.

Een zeer belangrijk punt van onderzoek voor de bovendoelde commissie is o. a. de grondslag voor de loonregeling van bepaalde categorieën van werklieden, zoodat het afwachten van haar rapport in dit opzicht aanbeveling verdient.

De klacht in algemeenen zin geuit, zonder aanduiding van bepaalde voorbeelden, over het militaristisch optreden der opzichters tegenover de werklieden, is weinig geschikt voor het instellen van een onderzoek in deze. Men streeft er bij de artillerie-inrichtingen naar, ieder zijn plicht te doen vervullen en de nalatigen aan te sporen. Daarbij worden echter geen andere middelen gebruikt dan in elke andere goed bestuurde werkplaats eveneens noodig zullen zijn. Het aantal tusschenpersonen tusschen de werklieden en de chefs is niet gestegen, terwijl van overmatige aandrijving geen sprake is.

Nog zij aangeteekend, dat door de werklieden geen gebruik is gemaakt van hun recht, krachtens art. 56 van het Werkliedenreglement voor de landmacht, om bazwaren omtrent te militaristisch optreden van opzichters ter kennis van hunne superieuren te brengen.

Ingestemd wordt dan ook met de meening van die leden welke, blijkens het Voorloopig Verslag, de gegeven voorstelling van zaken schromelijk overdreven noemen.

Het verdient geen aanbeveling, de bureaulokalen der administratie om te wisselen met de bibliotheekvertrekken, omdat daardoor het schrijverspersoneel

te ver verwijderd zou worden van de bureelen der officieren. Aangezien de bibliotheekvertrekken voor verschillende doeleinden, waartoe een ruimer lokaal vereischt wordt, gebezigd worden, kunnen zij niet voor de aangegeven bestemming worden afgestaan. Bovendien wordt de verlichting der bedoelde bureau-lokalen voldoende geacht.

De behoefte van eene ziekeninrichting te Zaandam ten behoeve van personen die voor rekening van het Departement van Oorlog aanspraak kunnen maken op verpleging, heeft zich nog niet doen gevoelen.

De weinige militairen, in hoofdzak officieren, die bij de artillerie-inrichtingen werkzaam zijn, voorzien in geval van ziekte, zelf in hunne verpleging.

Verpleging van leden van gezinnen van werklieden voor rekening van het Departement van Oorlog komt weinig voor, terwijl bovendien in die bijzondere gevallen waarin verpleging in eene ziekeninrichting als eene voorwaarde voor het herstel van den lijder of de lijdere is te beschouwen, de ziekeninrichtingen van het zeer nabij gelegen Amsterdam, met het oog op de in te stellen geneeskundige behandeling, wel steeds het meest aangewezen zullen blijven.

Aanleiding bestaat er dus voor het Departement van Oorlog niet, om tot het stichten van eene ziekeninrichting te Zaandam mede te werken.

Voor het aanbrengen van eene stofafzuiging met onderbouw c. a. in de slijperij der werkplaatsen voor draagbare wapenen zijn op art. 113 en art. 114 van de ontwerpelijke ontwerpoorlogsbegroting gelden aangevraagd, zoodat deze verbetering, bij aanneming van dat wetsontwerp, in 1911 tot stand zal komen. Ook de aan te brengen verbeteringen in de wasch- en kleedgelegenheden maken bij de directie der artillerie-inrichtingen reeds een punt van onderzoek uit, waartoe zij met de daarbij betrokken genie-autoriteit in overleg is getreden.

Van onvoldoende bevestiging bij het gebruik van amarilsteen is nimmer gebleken.

Alle lokalen, bij de meergenoemde inrichtingen in gebruik, voldoen ruimschoots aan de bepalingen van de Veiligheidswet betreffende de luchtruimte, die daarin per werkmán beschikbaar moet zijn.

Bij het toebrengen van schade aan werktuigen en grondstoffen moeten de werklieden nimmer het geheele bedrag dier schade betalen; indien het een gevolg is van onachtzaamheid, wordt bijv. bij de munitiefabriek eene schadevergoeding van 5 à 10 pct. daarvan geëischt; herhaalde zich het toebrengen van schade bij denzelfden persoon, dan is bij die inrichting eene enkele maal het bedrag vermeerderd. In 1910 zijn bij de munitiefabriek zeven schadevergoedingen geëischt van f 0,25 tot f 1,—, tot een gezamenlijk bedrag van f 4,95. Bij de werkplaatsen voor draagbare wapenen is sedert 1 November 1909 geene schadevergoeding gevorderd.

Door de directie der artillerie-inrichtingen is reeds een maatregel genomen, om te voorkomen, dat personeel, dat niet met de gevaarlijke werkzaamheden te maken heeft, toegelaten wordt in de lokalen waarin die arbeid verricht wordt.

Wat de ontploffing in de munitiefabriek betreft, deze had plaats bij het verwerken van eene stof, waarmede reeds meerdere proeven genomen waren, zonder dat bepaalde feiten, die op het bestaan van gevaar zouden wijzen, waren geconstateerd; de stof werd behandeld door een werkmán, die met dergelijk soort werk zeer vertrouwd was.

Ten aanzien van de vraag, of bedoeld ongeval verband houdt met onvoldoend Krupp materiaal, kan aangetekend worden, dat bij de schietoefeningen was gebleken, dat de rookontwikkeling van de brisante-granaten van het veldgeschut, welke projectielen indertijd door de firma Krupp geleverd werden en tevens aan de gestelde eischen hebben voldaan, bij het treffen op den grond gering was, zoodat de waarneming, vooral op groote afstanden, werd bemoeilijkt. Aangezien het wenschelijk werd geacht, hierin zoo mogelijk verbetering te brengen, werd naar een beter rookgevend stof gezocht, waarbij

bleek, dat de aanvankelijk gebezigde door oplegging in werking was achteruitgegaan. Bij het verwerken van eene dergelijke stof had het ongeval plaats.

Het doodbloeden van een jongmaatje kan niet worden toegeschreven aan het ontbreken van onmiddellijke geneeskundige hulp, aangezien dergelijke hulp steeds bij de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug aanwezig is. Het geval heeft zich als volgt voorgedaan:

Om 9 uur v.m., na de rust, werden de werkzaamheden, die door de rust onderbroken waren, door den werkman voortgezet; bij het uitnemen van eene hoeveelheid sas met een stuk bordpapier ontvlamde om circa 9 uur 6 minuten plotseling de in de flesch aanwezige sas, waardoor de flesch uiteensprong. De werkman bekam daardoor brandwonden aan handen en benedenarm, terwijl een scherv van de flesch langs de tafel scherende, het jongmaatje in het linkerbovenbeen trof. Door het geluid der ontploffing opmerkzaam gemaakt, snelden een sergeant-majoor-vuurwerker en eenige in de nabijheid zijnde werklieden toe, zagen den werkman het werklokaal verlaten, bluschten een begin van brand in het met dikken rook gevulde lokaal en vonden het jongmaatje, toen de rook iets optrok, op den grond liggende, badende in zijn bloed. De aan de Hembrug aanwezige korporaal der hospitaal-compagnie verleende de eerste hulp, terwijl de officier van gezondheid 1ste klasse dr. J. HUYGENS om circa half tien aanwezig was. De werkman werd naar het militair hospitaal te Amsterdam overgebracht, terwijl het jongmaatje voorzichtig naar een nabijzijnd gebouw was overgebracht; het bleek, dat een glasscherv in het linkerbeen, even onder de lies, was doorgedrongen en de slagader had doorgesneden. Pogingen om den getroffene door kunstmatige ademhaling bij te brengen, mochten niet baten en werden op last van genoemde geneeskundige gestaakt.

In verband met de opmerking in het Voorloopig Verslag betreffende gevaar bij het vullen van patronen gedurende onweders, zij opgemerkt, dat dit gevaar uiterst gering is; daarbij toch is slechts eene kleine hoeveelheid, niet in patronen opgesloten, buskruit aanwezig, terwijl de kans op plotseling vlamvatten van het buskruit in patronen en overslaan van de vlam van de eene patroon op de andere bij ontstaan van brand zoo goed als niet bestaat. Het staken van laatstbedoelde werkzaamheden tijdens een onweder, waardoor de geregelde gang van het werk zeer zou lijden, wordt dan ook uit een oogpunt van veiligheid niet noodig geacht.

Onregelmatigheden zijn bij de aanbesteding van het vervoer van goederen naar het station Zaandam en omgekeerd nimmer gepleegd. Uit ingekomen verzoeken bleek, dat enkele personen meenden — zij het dan ook ten onrechte — dat hun bij de inschrijving in 1908 de eerste, die voor bedoeld vervoer gehouden is, onrecht was aangedaan. Om hunne grieven op te heffen, is in 1909, na afloop van de overeengekomen verbindtenis, opnieuw eene inschrijving geopend; het is echter niet wenschelijk elk jaar eene nienwe aanbesteding te houden. Wanneer met een expediteur billijke voorwaarden zijn overeengekomen, en het vervoer geeft geene aanleiding tot klachten, dan is het in het belang van het Rijk en in het bijzonder in dat van den geregelde gang van den dienst der magazijnen, dat dezelfde persoon langer dan één jaar met dat vervoer belast blijft.

In December 1908 werd het verstrekken van een wagen, bespannen met 2 paarden, en een geleider, ten behoeve van het vervoer der goederen, gegund voor f 1,35 per uur.

Sedert de aanbesteding in het einde van 1909 wordt daarvoor f 0,83 per uur betaald.

Er bestaat geen bezwaar tegen, om de inschrijvingsprijzen bij volgende aanbestedingen aan de inschrijvers, die bij de opening der biljetten tegenwoordig zijn, bekend te maken.

Omdat de hoeveelheid der te vervoeren goederen aan sterke schommelingen

onderhevig is, verdient het geene aanbeveling, de aanbesteding zoo in te richten, dat voor het vervoer in zijn geheel wordt ingeschreven; wanneer het vervoer niet voldoende vlug wordt uitgevoerd, zal dit, in verband met het daarop uitgeoefend toezicht, niet onopgemerkt blijven, en mochten daaromtrent herhaalde klachten inkomen, dan kan men zich voor groote schade vrijwaren door de overeenkomst niet te verlengen.

Het bedoelde goederenvervoer is voor het eerst aanbesteed geworden voor het jaar 1909, in welk jaar daarvoor f 4155,56 is betaald geworden. Vóór dat jaar geschiedde het vervoer met behulp van personeel der artillerie-inrichtingen, dan wel van gerequireerde voertuigen.

In 1903 is aangeschaft eene turbine met draaistroomgenerator, waarmee aanvankelijk een deel der werktuigen aan de Hembrug werd gedreven; nadat deze turbine eenige jaren in gebruik is geweest en de gunstige resultaten der electriche krachtoverbrenging waren gebleken, werd in 1908 besloten, ook de overige werkplaatsen aan de electriche krachtcentrale aan te sluiten. Aan een der stoommachines, die een als reserve aanwezige draaistroomgenerator dreef, werd eenewijziging aangebracht, om de beide bovenbedoelde generatoren parallel te kunnen laten loopen. Een tweede stoommachine werd voor f 1600 verkocht, omdat het niet wenschelijk geoordeeld werd, daaraan groote kosten te besteden voor het voorzien van een generator en de noodzakelijke verplaatsing.

Toen de turbine defect geraakte, werden alle beschikbare machines, ten getale van vier, in bedrijf gesteld, waardoor de patroonfabriek des middags reeds normaal kon doorwerken, terwijl de vuurwerkerij en de werkplaatsen voor draagbare wapenen respectievelijk voor circa $\frac{3}{4}$ en $\frac{2}{3}$ van stroom voorzien konden worden.

Bij onderzoek bleek, dat het defecte anker naar de fabriek van herkomst in Zwitserland opgezonden zou moeten worden, waardoor de turbine enkele weken zou moeten stilstaan. Het lag daarom voor de hand, dat naar middelen werd uitgezien, om de werktuigen, die niet met de eigen reservemachines gedreven konden worden, met gehuurde machines te drijven; daartoe werd in Zaandam eene locomobiel en eene verticale stoommachine gehuurd; voor de huur hiervan werd te zamen een gemiddeld bedrag van circa f 32 per dag betaald, waarin de kosten van montage en demontage begrepen zijn. Van stilzetten van het bedrijf is dus geen sprake geweest.

De opmerking, dat alleen aan de fabriek van draagbare wapenen tot nog toe eene goede boekhouding schijnt te bestaan, en dat men aan de patronen en aan de munitiefabriek niet tot het zelfde stelsel wil overgaan, berust op een misverstand, aangezien bij alle bovengenoemde fabrieken de boekhouding op dezelfde leest is geschoeid. Uit het woord »kaartenstelsel« wordt afgeleid, dat men het oog heeft op een zeer klein onderdeel der administratie, dat in geen verband staat met de ingevoerde commercieele boekhouding, n.l. op de wijze waarop verschillende mutatiën van den werkmán, betreffende straf, verlof, enz. worden aangehouden. Sedert 1 Januari 1910 geschiedt dit bij de werkplaatsen voor draagbare wapenen bij wijze van proef volgens het kaartsysteem. ●

De verbinding van de directie der artillerie-inrichtingen aan het beheer van de IVde afdeeling van het Departement van Oorlog, is mede een gevolg van de desbetreffende beschouwingen en voorstellen, vervat in het verslag der commissie in zake de artillerie-inrichtingen, ingediend in 1907. Niet dan na ernstige overweging, ook van de daaraan verbonden bezwaren, werd door den ambtsvoorganger van ondergeteekende in 1908 overgegaan tot den zeer ingrijpenden maatregel, waaruit de tegenwoordige toestand werd geboren, waardoor o. m. het gezamenlijk personeel bij de directie en die afdeeling werkzaam, is verminderd kunnen worden met 2 hoofdofficieren, 2 kapiteins, 2 schrijvers en 1 bediende, waartegenover staat eene vermeerdering met 1 hoofdamtenaar, plaatsvervangend directeur.

Naar de opgedane ondervinding zijn de bezwaren, welke bleken te bestaan, door de getroffen maatregelen kunnen worden ondervangen, en hebben zich tot dusverre geene omstandigheden voorgedaan, die eene wijziging van den bestaanden toestand noodzakelijk maken.

Hierbij zij opgemerkt dat de technische leiders, die tevens verantwoordelijk zijn gesteld voor de economische leiding, het administratief beheer en den toestand van de inrichting, verblijf houden ter plaatse van het bedrijf, n.l. te Hembrug en Delft.

Intusschen is omtrent enkele punten, het bestuur der artillerie-inrichtingen betreffende, het gevoelen gevraagd van den raad van toezicht op genoemde inrichtingen, en zal in verband met het door den raad uitgebrachte advies, het al of niet voortzetten van den tegenwoordigen toestand een punt van nadere overweging moeten uitmaken, zoodat op deze aangelegenheid de aandacht blijft gevestigd, terwijl het treffen van eene regeling, waardoor het rouleeren der technische leiders van het bedrijf zooveel mogelijk zal worden vermeden — omtrent welk vraagstuk eveneens bereids het gevoelen van den raad van toezicht op de artillerie-inrichtingen werd ingewonnen — bij den ondergeteekende een punt van overweging uitmaakt.

Terreinen, enz.

ART. 113. Zooals valt af te leiden uit het gestelde onder »Art. 113« in de Memorie van Toelichting (begrooting voor 1910), werd een post f 12.850 uitgetrokken voor belangrijke voorzieningen, n.l. f 7000 en f 5850, voor den bouw onderscheidenlijk van een patronenmagazijn en van eene conducteurswoning.

Het op de ontwerp-begrooting voor 1911 voorkomende bedrag, ad f 6250, betreft de kosten voor opstelling resp. van een nieuwen stoomketel en van eene inrichting tot stofafzuiging in de werkplaatsen aan de Hembrug.

Werktuigen enz.

ART. 114. Het inrichten van eene stofafzuiging in de slijperij der werkplaatsen voor draagbare wapenen heeft reeds sedert vele jaren een punt van ernstig onderzoek uitgemaakt. Eerst in dit jaar is men er in geslaagd, een bruikbaar ontwerp te vinden voor deze in het belang van de gezondheid der arbeiders noodige voorziening. Een bedrag van circa f 5080 is daarvoor op artikel 114 aangevraagd.

Komt deze inrichting in bedrijf, dan is een vermeerderd stoomverbruik daarvan het gevolg. Thans wordt de stoom voor de krachtcentrale geleverd door drie vlampijpketels, in 1898 aangeschaft, waaraan tevens stoom voor een stoomhamer, twee stoompersen en voor verwarming wordt onttrokken. Met het ouder worden dezer ketels nemen de herstellingen toe; met het oog daarop en gelet op het meerder stoomverbruik is het raadzaam, een vierden ketel aan te schaffen; hiervoor, alsmede voor eene bijbehorende voedingpomp, een exhauster met motor en voor den aanleg van stoomvoeding en spuleidingen is een bedrag van f 7300 op artikel 114 uitgetrokken.

Tot verdere toelichting volgt hieronder een vergelijkend overzicht van de voor 1910 toegestane en voor 1911 aangevraagde bedragen.

1910.

a. Voor de verbetering van den gastoevoer uit Zaandam	f	9,000
b. Voor de aanschaffing van nieuwe werktuigen of werktuigonderdeelen, deels in vervanging van versleten of verouderde		27,900
c. Voor herstellingen aan werktuigen		5,000
Totaal	f	51,900

1911.

a. Voor een stoomketel met voedingspomp enz.	f	7,300
b. Voor eene inrichting tot stofafzuiging.		5,080
Voor de aanschaffing van nieuwe werktuigen of werktuig- onderdeelen, deels in vervanging van versleten of verouderde		18,372
c. Voor herstellingen aan werktuigen.		6,100
Totaal	f	36,852

Werkplan 1911.

ART. 116. De werkplannen van de artillerie-inrichtingen voor 1911 zijn, als Bijlage D aan deze Memorie van Antwoord toegevoegd. (1)

Daarin is rekening gehouden met de werkzaamheden voor andere Departementen, waarvoor sinds het opmaken van de ontwerp-begroting opdrachten zijn ingekomen of in uitzicht gesteld.

Voortaan zullen telkens bij de Memorie van Antwoord de werkplannen voor een volgend dienstjaar worden overgelegd.

Ter motiveering van het verschil in raming der gelden op dit artikel in 1909, 1910 en 1911, zij vermeld, dat in 1910 in mindere mate dan in 1909 het geval is geweest, benodigdheden voor den Indischen dienst werden aangemaakt, in verband waarmede, gelet op het voorhanden werk voor den dienst hier te lande in dat jaar, circa f 50,000 meer aan arbeidsloon noodig was.

Dit geldt ook voor het jaar 1911, terwijl bovendien in de bedoeling ligt, in dat jaar eene grootere hoeveelheid werk door particulieren te doen verrichten dan waarop in 1910 was gerekend; vandaar dat thans f 14,100 meer arbeidsloon dan voor 1910 wordt gevraagd.

In verband met sedert het opmaken van de ontwerp-begroting voor 1911 ingekomen orders van het Departement van Koloniën kan echter het onderwerpelijke artikel worden verminderd met f 25,000 zoodat het artikel ten slotte f 10,900 minder wordt in 1910.

In de Nota van Wijzigingen is met het bovenstaande rekening gehouden.

Vuurmonden.

ART. 121. In het bedrag zijn begrepen de kosten van 4 kazematkanonnen van 7 c.M. en van 48 mitrailleurs M. 08 voor de verdedigingswerken, alsmede van 8 mitrailleurs M. 08 voor het veldleger.

Voor den prijs der eenheden moge, om daarbij te vermelden redenen, worden verwezen naar de opgave, welke — als van geheimen aard — ter kennisneming voor de leden hiernevens is gevoegd (2)

Reservevoorraad.

ART. 123. De bestaande omschrijving van het artikel liet o. a. niet toe, daaruit de kosten te bestrijden, vallende op de aanschaffing van gereedschappen, mallen, maten, verwisselstukken voor werktuigen, enz., welke voor de werkzaamheden in oorlogstijd benodigd zijn; in verband daarmede is de omschrijving van het artikel aangevuld geworden.

Reiskosten.

ART. 124. Voor 1910 is toegestaan f 1,100. Bij het opmaken der ontwerp-begroting voor dat jaar kon niet worden voorzien, dat dit bedrag ontoereikend zou zijn voor het bekostigen van de reis- en verblijfkosten, noodig voor de keuring van het materieel, dat in den loop van 1910 is opgeleverd geworden en waarvoor een bedrag van circa f 2150 noodig is gebleken.

Gelet op de voorgenomen aanschaffing van buskruit in 1911 tot een gelijk bedrag als in 1910 en op de voorgenomen aanschaffing van het overig

(1) Deze stukken zijn ter griffie nedergelegd ter inzage van de leden.

(2) Dit stuk is ter griffie nedergelegd.

artillerie-materieel in 1911 tot een hooger bedrag dan in 1910, waarvan de keuring voor het grootste gedeelte door de zorg der artillerie-inrichtingen zal moeten geschieden, is voor het volgende jaar een weinig meer geld aangevraagd dan in het loopende jaar noodig bleek te zijn.

Bewaring van materieel.

ART. 125. Het bleek, zonder de belangen van den dienst te schaden, mogelijk te zijn, de conducteursplaatsen op het fort Penningsveer, het fort Tienhoven, de batterijen Poederoijen en het werk Bakkerskil op te heffen.

Met het toezicht op het materieel in die werken werden belast de conducteurs op de naastbijgelegen werken.

Hiertegenover staat, dat het noodig werd geacht, een conducteur werkzaam te stellen op het bureel van den inspecteur der vesting-artillerie, alsmede een op het bureel van den inspecteur der bereden-artillerie.

Het bedrag, dat door bovenstaanden maatregel wordt bezuinigd, is f 1550.

Magazijnknechts, enz.

ART. 126. In dit jaar is het aantal magazijnknechts met 3 verminderd.

Deze vermindering betrof magazijnknechts die behoorden tot de werklieden welke in 1907 en 1908 wegens personeelsvermindering bij de constructiewerkplaatsen ontslagen en daarna als magazijnknechts werden werkzaam gesteld.

Twee van de bovenbedoelde magazijnknechts vonden wederom plaatsing bij de constructiewerkplaatsen; aan den derden werd, op diens verzoek, ontslag verleend.

Al deze magazijnknechts behoeften, als zijnde indertijd boven de sterkte aangesteld, niet meer vervangen te worden. Zij deden dienst te Naarden, Gorinchem en Willemstad.

Bovendien is nog eene besparing verkregen door den terugkeer van een werkman naar de constructiewerkplaatsen, die ingevallen was in eene plaats voor magazijnknecht en vervangen is geworden door een magazijnknecht-niet-vakman.

De bezuiniging, hiërdoor verkregen, bedraagt f 2028.

Magazijnvoorraad.

ART. 127. De hier gedane vraag kan in ontkennenden zin worden beantwoord, aangezien in het genoemde bedrag met de kosten van de verpakking e.d. rekening is gehouden.

Reiskosten.

ART. 129. In verband met de vermindering van het aantal magazijnknechts is het in 1910 noodig gebleken, meer dan in vroegere jaren het geval was, door sommigen hunner werkzaamheden te doen verrichten buiten hunne standplaats, waardoor zij in aanmerking komen voor vergoeding voor reisen en verblijfkosten.

Voorts werd dit jaar door eenige magazijnknechts een cursus gevolgd aan de werkplaatsen voor draagbare wapenen, ten einde de geschiktheid te verkrijgen, om werkzaamheden aan het materieel der vesting-artillerie ter plaatse te verrichten. Verzending van materieel naar de artillerie-inrichtingen voor herstellen van gebreken van ondergeschikten aard blijft hiërdoor achterwege.

Er is op gerekend, zoo noodig, in 1911 met bedoelde opleiding voort te gaan.

Ten slotte is het gewenscht gebleken, de munitieën, opgelegd in de daarvoor in aanmerking komende magazijnen, nu en dan door personeel der munitiefabriek te doen nazien, teneinde met de hierbij opgedane ervaring rekening te houden bij de vervaardiging en behandeling der munitie.

Een en ander heeft eene stijging van de reiskosten in 1910 tengevolge gehad, terwijl ook in de ontwerp-begroting voor 1911 met het bovenstaande rekening is gehouden.

Oefeningen en proeven.

ART. 131. De besparing op het onderdeel *b* van dit artikel, als gevolg van het niet opkomen van de landweer, bedraagt f 1700 (t. w. voor de landweer-pontoniers f 800 en voor de landweer-vesting-artillerie f 900).

Hiermede rekening houdende, is het artikel in het geheel met f 2440 + f 1700 = f 4140 en het onderdeel *b* met f 2615 + f 1700 = f 4315 verhoogd geworden. Laatstgenoemd bedrag wordt in hoofdzaak veroorzaakt door eene vermeerdering van $\pm$ f 3000 voor de practische oefeningen der vesting-artillerie en $\pm$ f 800 voor die der bereden artillerie, alsmede door het uittrekken van f 500 ten behoeve van het betalen van schadevergoedingen, welke het gevolg zijn van de practische oefeningen en proeven der artillerie.

Ten aanzien van de vraag, welke schietoefeningen in de toelichtingen zijn bedoeld, kan worden medegedeeld, dat hieronder worden verstaan schietoefeningen met scherp uit geschut ten einde den troep het gebruik te leeren van dit geschut op andere terreinen en onder andere omstandigheden dan in de heide van de legerplaats bij Oldebroek het geval kan zijn.

XVI de Afdeling.

Militaire verkenningen en Topographische Inrichting.

Topographische Inrichting.

Volgens het oordeel van de hier aan het woord zijnde leden, zou de positie van adjunct-commies bij de Topographische Inrichting onbevredigend zijn wegens de geringe kans op bevordering tot commies.

Waarschijnlijk worden hier bedoeld de technische ambtenaren (graveurs en drukkers) en dan zal vermoedelijk deze opmerking mede omvatten de ambtenaren wier positie met die van adjunct-commies overeenkomt. Het toekennen van rangen toch overeenkomstig die voor de ambtenaren van de Departementen van algemeen bestuur — zooals dat vroeger geschiedde en nu alleen wordt gecontinueerd voor de eenmaal in die rangen benoemde ambtenaren — heeft slechts de beteekenis gehad van een administratieve maatregel; een parallel met de ambtenaren bij de Departementen van algemeen bestuur kan niet worden getrokken; de werkring is te zeer verschillend.

Wat de verhoudingen der verschillende salarissen betreft, wordt inderdaad in acht genomen, dat de eischen aan een drukker en aan een kaarten-graveur te stellen, in aard en gehalte zoodanig verschillen, dat daarmede een *verschil* in de te bereiken positie hand in hand dient te gaan.

Behoudens bijzondere gevallen — bijv. aanstelling als chef van een onderdeel van het bedrijf der Topographische Inrichting — zal dan ook de groep der drukkers als maximum-salaris hebben aan te merken, dat hetwelk bij de Departementen van algemeen bestuur verbonden is aan den rang van adjunct-commies, de groep der graveurs, dat hetwelk verbonden is aan den rang van commies.

Daarmede is volstrekt niet gezegd, dat allen dat maximum zullen bereiken; immers er zullen ongetwijfeld verschillende ambtenaren zijn, wier vakbekwaamheid *niet* tot een zoodanig peil stijgt, dat zij in aanmerking kunnen worden gebracht voor zoodanige verhooging van salaris, dat het gestelde maximum hun deel wordt.

Intusschen zullen in de lagere rangen de salarissen zeer weinig van elkaar verschillen. Immers ingevolge het Koninklijke besluit van 2 April 1909 no. 33, zijn de functiën van leerling-graveur, leerling-fotograaf en assistent-drukker geassimileerd aan den rang van tweede-klerk, en de functiën van graveur 3de klasse en drukker 3de klasse aan den rang van eerste-klerk en zijn de bepalingen

van art. 6 van het Koninklijk besluit van 9 Mei 1909 (*Staatsblad* no. 110) betreffende *periodieke* traktementsverhoogen geleidelijk toepasselijk verklaard op *alle* genoemde technische ambtenaren van lageren rang.

Wat aangaat de speciale gevallen, genoemd ten aanzien van eenige ambtenaren, met vermelding van den leeftijd, daardoor zou de schijn kunnen worden gewekt, of de *leeftijd* de beheerschende factor zou zijn bij de salariering en niet de *vakbekwaamheid*, die trouwens alleen door de directie der Inrichting kan en moet worden beoordeeld.

Te dezer zake zij het volgende medegedeeld. Blijkbaar is bedoeld een drukker 1ste klasse van 39-jarigen (lees 40-jarigen) leeftijd, die f 1500 salaris zal ontvangen, wanneer de bij deze begrooting voor hem voorgestelde verhooging zal zijn toegekend; het geldt hier een drukker, wiens groote vakbekwaamheid door de directie zeer wordt gewaardeerd en die deze financieele positie op dien leeftijd ten volle verdient.

Waar wijders gesproken wordt over graveurs van 40- á 45-jarigen leeftijd, die eene bezoldiging van f 1200 à f 1300 genieten, kan slechts bedoeld zijn op een drietal graveurs; daarvan zijn echter twee bij deze begrooting voor verhooging in aanmerking gebracht, zoodat zij f 1400 salaris zullen genieten, terwijl de derde der bedoelde graveurs vroeger door verschillende omstandigheden eenigermate in bevordering is achtergebleven. Waar hij op 1 April 1910 eene verhooging van salaris heeft ontvangen, is bij de begrooting voor 1911 eene nieuwe verhooging voor hem niet in overweging genomen; indien de vakbekwaamheid van dezen graveur voortdurend toeneemt, is voor hem eene regelmatige verhooging van salaris en bevordering in het vooruitzicht.

Voorts wordt de opmerking gemaakt, dat leerlingen-graveurs op 25- à 28-jarigen leeftijd niet meer dan f 600 verdienen, terwijl drukkers van dien leeftijd een goed traktement hebben.

De mededeeling, welke aanleiding heeft gegeven tot deze opmerking, is niet juist, zooals moge blijken uit het volgende. Er zijn 8 leerlingen-graveurs, die *nu* een leeftijd van 22—27 jaren hebben, terwijl van 5 hunner het salaris f 700 bedraagt, en van de 3 andere f 600; voor deze laatsten is bij de onderwerpelijke begrooting eene verhooging tot f 700 voorgesteld. Na hunne aanstelling tot leerling-graveur hebben zij de periodieke traktementsverhoogen ontvangen volgens de regelen van het meer genoemde Koninklijk besluit van 1906. Wat aangaat de drukkers waarop vermoedelijk bedoeld wordt, deze genieten eveneens een salaris volgens de bepalingen van het Koninklijk besluit van 1906, zijn echter een veel grooter aantal jaren aan de inrichting werkzaam, hebben dan ook veel eerder eene aanstelling ontvangen en hebben, voor zoover zij eene bezoldiging van f 900 genieten, een leeftijd van 28—34 jaren. Het is niet duidelijk, op welken deugdelijken grondslag de opmerking steunt, te minder omdat drukkers van 22—27 jaren die meer dan f 700 salaris hebben, niet aanwezig zijn.

In 1908 is de organisatie van den staf der infanterie zoodanig gewijzigd dat het aantal officieren, werkzaam bij de Topographische Inrichting, definitief werd vastgesteld op 3.

Voor dien derden officier, die reeds eenige jaren bij de inrichting was gedetacheerd, werd voor 1910 ten onrechte traktement uitgetrokken op art. 16, infanterie, welke fout thans is hersteld. De meerdere raming op art. 133a moet dus niet aan uitbreiding van personeel worden toegeschreven.

XVII de Afdeling.

Genie.

Kazerneering enz.

ART. 134. Het komt den ondergeteekende niet gewenscht voor, in de toelichting tot dit artikel eene opgaaf van het meer en minder benoodigde op te nemen, aangezien de uitgewerkte en toelichtende staat te dien opzichte

reeds een uitvoerig overzicht verschaft, waarvan het in de Memorie van Toelichting te stellen alsdan grootendeels eene herhaling zou zijn.

Aangeteekend zij hierbij, dat uit den aard der zaak de bedragen voor onderhoud, verving en herstellingen, ten behoeve van de verschillende plaatsen, niet telken jare dezelfde kunnen zijn.

Hoewel moet worden beaamd, dat in verschillende opzichten de Oranje-kazerne en de Alexanders-kazerne te 's-Gravenhage bij de nieuwe kazernes ten achter staan, kan niet worden toegegeven, dat ze kwalijk meer bewoonbaar zijn te noemen. Ten aanzien van het hospitaal te 's-Gravenhage deelt de ondergeteekende de meening van zijn ambstvoorganger, uitgedrukt in de Memorie van Antwoord betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1909 (Gedrukte Stukken 1908—1909, 2 no. 13, bladz. 65,) hierop neerkomende dat de toestand, de omstandigheden in aanmerking genomen, niet geheel onbevredigend is. Voor het oogenblik bestaan geen plannen ten aanzien van de verbetering der kazerneering te 's-Gravenhage; intusschen blijft de aandacht op deze aangelegenheid gevestigd.

Besparing op de onderhoudskosten van de geniewerken wordt niet mogelijk geacht, zonder het behoorlijke onderhoud dier werken te schaden.

Verhooging van het artikel.

Toen het bataljon infanterie in garnizoen te Geertruidenberg ten vorigen jare van daar werd overgeplaatst naar Harderwijk, en het, ter vervanging van dat bataljon, te Geertruidenberg in garnizoen brengen van twee compagnieën vestingartillerie werd overwogen, verklaarde het gemeentebestuur van Geertruidenberg zich bereid, in verband met den zeer onvoldoenden toestand van het drinkwater aldaar, de watervoorziening ten behoeve van de militaire gebouwen, door middel van een drietal boringen, afdoende te verbeteren. Deze afdoende verbetering is tot stand gebracht, doch, doordat dieper boren dan waarop gerekend was noodig bleek, ook kostbaarder geworden. Deze meerdere kosten worden berekend op f 740. In verband met de geringe financieele draagkracht van de gemeente acht de ondergeteekende het gewenscht, haar dit meerdere bedrag te vergoeden. Bij de bij deze Memorie gevoegde Nota van Wijzigingen is daartoe het artikel met genoemd bedrag verhoogd.

Gereedschappen enz.

Art. 136, *a*. Voor het in 1911 is voor het onderhoud en de kleine herstellingen en benodigheden een bedrag van f 2080 geraamd of f 250 meer dan voor 1910 werd toegestaan. Dit meerdere bedrag is noodig omdat het ten vorigen jare op dit onderdeel uitgetrokken bedrag te gering bleek — zoodat op onderdeel *c* f 150 moest bezuinigd worden — en wegens het meerdere onderhoud van vervoerbare verlichtingsinstallatiën.

b. Voor het onderhoud en aanschaffen van materieel en het aanschaffen van gas voor de luchtscheepvaart werd voor 1910 beschikbaar gesteld f 3120, terwijl voor 1911 f 2400 is geraamd, alzoo f 720 minder, hetgeen moet worden toegeschreven aan de omstandigheid dat voor 1910 was gerekend op het aanschaffen van stalen flesschen voor waterstofgas tot vulling van doelballons, tot een bedrag van f 1920, terwijl voor 1911 is gerekend op het aanschaffen van een doelballon f 1200.

c. Voor het onderhoud van de inrichtingen op en de verbindingsbaan met het oefeningsterrein van de technische spoorweg-compagnie is voor 1911 een bedrag van f 275 geraamd, zijnde f 25 minder dan voor 1910 werd toegestaan, doch — in verband met het hiervoren sub *a* meegedeelde — f 125, meer, dan daaraan in dit jaar is besteed; dit moet worden toegeschreven aan de noodzakelijkheid, om een groot gedeelte van de verbindingsbaan van meer dwarsliggers en laschbouts te voorzien.

d en *e*. De bedragen, geraamd sub *d* voor de jaren 1910 en 1911, betreffen geheel verschillende onderwerpen.

In 1910 betrof dit onderdeel de aanschaffing van materieel voor de telephonische en optische seingemeenschap bij het veldleger; voor 1911 betreft dit onderdeel aanschaffing van spring- en ontstekingsmiddelen, enz.

Zij kunnen alzoo niet met elkander vergeleken worden, terwijl de bedragen, genoemd sub e, voor beide jaren gelijk zijn.

Met de thans voorgestelde uitgaaf voor de aanschaffing van eenige reserve spring- en ontstekingsmiddelen, kan voorshands worden volstaan.

Vernielingsmaterialen.

ART. 138. Het bedrag van hetgeen noodig is voor spring- en ontstekingsmiddelen, ten behoeve van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, is hooger dan aanvankelijk geraamd was, omdat daarin thans ook begrepen zijn de bijbehorende gereedschappen en behoeften, en voorts omdat de prijzen van verschillende spring- en ontstekingsmiddelen, die door de artillerie-inrichtingen worden geleverd, in den loop van het jaar 1910 aanmerkelijk zijn verhoogd, als gevolg van het hoogere percentage van algemeene en magazijnsonkosten, dat, blijkens de bij die inrichting ingevoerde commercieele boekhouding, bij de vervaardiging van deze munitiën in rekening moet worden gebracht.

Practische oefeningen.

ART. 139. Het aangevraagde bedrag is als volgt te specificeren:

1 ^o . Aanschaffen van gereedschappen en behoeften voor de magazijnen en werkplaatsen, reinigen van lokalen, smidspakken en werkielen, onderhoud van werktuigen en gereedschappen	f 2 860
2 ^o . Idem, van schrijf- en teekenbehoeften, lichtdrukbenoodigdheden, gedruken, bindwerk, enz., voor telegrammen, porto's enz.	850
3 ^o . Idem, van behoeften en onderhoud van materieel ten dienste van de oefeningen in den telegraafdienst.	1 600
4 ^o . Idem, ten dienste van de oefeningen in draadlooze telegraphie	650
5 ^o . Idem, ten dienste van de oefeningen in den mijn- en den sappenarbeid en in den pionierarbeid, betreffende legering, gemeenschapsmiddelen, dekkingen en hindernissen	4 700
6 ^o . Idem, in het gebruik van springmiddelen	1 200
7 ^o . Idem, in den spoorwegarbeid.	1 500
8 ^o . Onderhoud van het rollend materieel en aanschaffing van steenkolen en machinekamerbehoeften ten behoeve van de verbindingsbaan met het oefeningsterrein van de technische spoorwegcompagnie	700
9 ^o . Aanschaffen van behoeften en onderhoud van het materieel ten dienste van de oefeningen met de vervoerbare lichtinstallatiën	650
10 ^o . Aanvullingen en herstellingen aan materieel der telegraafafdeeling, noodig ten gevolge van het deelnemen aan oefeningen	3 460
11 ^o . Kappen van rijshout	200
12. Aanschaffen van behoeften en onderhoud van het materieel ten dienste van de oefeningen der infanterie	440
13 ^o . Idem, van personeel der cavalerie	200
14 ^o . Idem, van reserve-officieren, vaandrags en verder reservepersoneel van den militairen telegraafdienst.	200
15 ^o . Idem, van personeel, aangewezen voor het vernielen van bruggen en het opruimen van zeemerken	700
16 ^o . Onvoorziene uitgaven bij het aanschaffen en onderhouden van materieel	190

Totaal f 20 100

De behoefte aan meer materieel deed zich reeds jaren geleden gevoelen; door de grootere sterkte is die behoefte in de laatste jaren nog dringender geworden, terwijl voorts het beschikbare materieel intensiever moest worden

gebruikt, waardoor eene grootere slijtage en meerder verbruik daarvan het gevolg was.

Huren van gebouwen.

ART. 141. De beschikbare oefeningsterreinen te Ede zijn voor de tegenwoordige sterkte van het garnizoen, bestaande uit 2 bataljons infanterie, 2 eskadrons huzaren en 3 batterijen veldartillerie, te klein, rekening houdende met de omstandigheid, dat voor het schieten meerdere dagen in de week een deel van het terrein in beslag wordt genomen. De onderhandelingen ten opzichte van de thans te huren terreinen zijn nog niet afgelopen.

De ter beschikking van het garnizoen te Harderwijk zijnde oefeningsterreinen zijn voldoende groot voor dat garnizoen, ook wanneer twee bataljons van het 9de regiment infanterie daar garnizoen zullen houden. Zulks is niet het geval, wanneer nabij Harderwijk de regimentsoefeningen van dat regiment of de bataljonsoefeningen van de beide te Leeuwarden in garnizoen liggende bataljons plaats hebben. Eene uitstekende gelegenheid voor deze oefeningen is gevonden op de aan de gemeente Ermelo behoorende heidegronden.

Ook voor oefeningen in grooter verband zijn deze heidegronden zeer geschikt wegens hunne ligging in het hart des lands en ten opzichte van de legerplaatsen bij Milligen en bij Oldebroek. Tegen eene jaarlijksche huur van f 800 is de beschikking, gedurende de maanden Mei tot en met October, over een terrein van circa 4000 H.A. verkregen.

De gemeente Harderwijk heeft ten behoeve van de tijdelijk telken jare nabij dat garnizoen onder te brengen troepen, een geschikt kampeerterrein met op dat terrein opgerichte gebouwen en inrichtingen, voor eene jaarlijksche huur van f 1000 beschikbaar gesteld.

Op deze wijze zal eene belangrijke verbetering worden verkregen in de gebrekkige wijze, waarop tot nu toe de regimentsoefeningen van het 9de regiment infanterie en de bataljonsoefeningen der twee bataljons van dat regiment te Leeuwarden in garnizoen moesten plaats hebben.

Na den bouw van een nieuw ziekenhuis te 's Hertogenbosch, was het college van regenten van de godshuizen en den algemeenen arme aldaar niet meer genegen, in de verpleging van zieke militairen van het garnizoen op den vroegeren voet medewerking te verleenen, zoodat op andere wijze moest voorzien worden in de noodige localiteit.

Voor ziekenzaal ten behoeve van kwartierzieken, konden twee kamers in de Jacobskazernes aldaar worden bestemd; meerdere ruimte kon in de kazernes niet worden afgestaan, zoodat voor de verder benoodigde localiteit een bovenhuis moest gehuurd worden, waarvan de jaarlijksche huurprijs f 750 bedraagt.

Reis- en verblijfkosten enz.

ART. 143. Ten vorigen jare is dit artikel met f 1400 verhoogd, ten einde daaruit de in enkele geniebureelen inwonende concierges te betalen, hetgeen juist werd geacht.

Aangezien die regeling eerst kon ingaan op 1 Mei, waren de benoodigde gelden slechts voor $\frac{3}{4}$ gedeelte van het jaar uitgetrokken.

Thans moet op een vol jaar gerekend worden, waardoor het artikel dus feitelijk met f 700 moest zijn verhoogd; door bezuiniging op andere uitgaven, rekent men met eene verhooging van f 600 te kunnen volstaan.

XVIIIde Afdeeling.

Verplaatsing van personen en goederen

Reis- en verblijfkosten.

ART. 144. De gestadige stijging van dit artikel mag allerm minst aan het niet betrachten van de noodige spaarzaamheid worden toegeschreven. De

uitbreiding van het leger en de landweer zijn in niet geringe mate oorzaak van de stijging van de onderwerpelijke uitgaven.

Tal van andere dienstreizen, welke onvermijdelijk zijn, geven bovendien aanleiding tot verhooging.

Om een denkbeeld te geven van de reiskosten, welke uit dit artikel moeten worden gekweten, volgt hieronder eene opsomming van de verschillende onderwerpen :

a. verplaatsing van officieren en personeel, ressorteerende onder het Departement van Oorlog ;

b. het houden van inspectiën door militaire autoriteiten op grond van bestaande instructiën ;

c. het houden van jaarlijks onderzoek over de landweer ;

d. het beoordeelen van de geoefendheid der troepen ;

e. het maken van studiereizen ;

f. het bijwonen buiten de standplaats van en het deelnemen aan oefeningen op de kaart ;

g. het leiden van schietoefeningen tot verhooging van 's lands weerkracht ;

h. het houden van paardenkeuringen, ter uitvoering van de wet betrekkelijk de inkwartieringen, enz. ;

i. reiskosten, voortvloeiende uit het deelnemen aan lessen in het paardrijden door niet bereden officieren ;

j. het innemen van landweerwapenen ;

k. andere uitgaven als gevolg van verstrekte opdrachten ; zendingen naar het buitenland ; reiskosten van commissiën ; het bijwonen voor congressen, enz., enz.

Spoorwegcommissie.

ART. 146*b*. Aan de Permanente Militaire Spoorwegcommissie zijn officieren toegevoegd, die voor de regeling van het vervoer bij mobilisatie bij de spoorwegmaatschappijen te Amsterdam en te Utrecht werkzaam waren. Deze officieren zijn thans werkzaam gesteld ten bureele van de commissie te 's-Gravenhage. Op deze personeelsvermeerdering werd in de Memorie van Toelichting gedoeld.

XIX de Afdeeling.

Subsidiën, gratificatiën, enz.

Hoezeer ten volle waardeerende, dat, zelfs van verschillende zijden, uit de Kamer het denkbeeld aan den ondergeteekende wordt in overweging gegeven, om aan eene vereeniging, welke zich ten doel stelt het verleenen van steun aan weduwen en weezen van mindere militairen, een subsidie toe te kennen ten laste van de Oorlogsbegrooting, heeft de ondergeteekende geen vrijheid kunnen vinden van deze welwillendheid gebruik te maken. Hij is toch van meening, dat, nu tengevolge van de invoering der „Weduwenwet voor de landmacht 1909” een belangrijk offer voor het zeer goede doel der weduwen- en weezenverzorging van den Staat gevraagd wordt, het veeleer overweging moet verdienen het verleenen van subsidies, als hierbedoeld, in te krimpen dan uit te breiden, en zulks te meer, waar het, met medewerking der Kamer, door het verhoogen van het aan een ander fonds sinds jaren toegekend subsidie, is mogelijk geworden, dat door uitkeering van eene verhoogde toelage wordt te gemoet gekomen in de teleurstelling van velen, die gehoopt hadden, dat aan de hiervoren aangehaalde wet terugwerkende kracht zou zijn gegeven. Het moge den ondergeteekende vergund zijn, in dit verband te verwijzen naar hetgeen ad art. 150 staat aangeteekend op bladz. 52 en 53 van de Memorie van Toelichting op de ontwerp-Oorlogsbegrooting voor 1910 en voorts naar de raming op hetzelfde artikel der Oorlogsbegrooting voor 1911.

Het was dan ook in overleg met zijne ambtgenooten voor Marine en Koloniën, dat door den ondergeteekende op grond van vorenstaande overwegingen afwijzend beschikt werd op subsidie-aanvragen zoowel van de te dezer plaatse

in het Voorloopig Verslag bedoelde vereeniging „Weduwenzorg”, als van eene andere vereeniging, met name den bond „Insulinde”, welke zich evenzeer het verleen van steun aan weduwen en weezen van mindere militairen ten doel stelt.

Subsidie Roode Kruis

ART. 147. Het verschil tusschen het bedrag dat voor het jaar 1911 is uitgetrokken voor subsidie, toe te kennen aan het hoofdcomité van het Nederlandsche Roode Kruis” en het bedrag, dat te voren telken jare voor dat doel werd aangevraagd, vindt zijn grond daarin, dat het billijk is voorgekomen, aan genoemd hoofdcomité eene tegemoetkoming toe te kennen in de kosten der voorgenomen verbouwing van het gebouw, waarin dat hoofdcomité gevestigd is.

Naar de meening van den ondergeteekende mag het verleen van subsidie voor evengemeld doel zeer zeker geacht worden op den weg van het Rijk te liggen, en zulks op grond van het bepaalde in de laatste alinea van art. 9 van het Koninklijk besluit van 2 April 1909 (*Staatsblad* n°. 90a), waarin is voorgeschreven, dat het Rijk, zooveel mogelijk voorziet in de lokalen voor de werkzaamheden van het hoofdcomité vereischt.

Voor wat betreft de gevraagde inlichtingen omtrent de middelen en de inkomsten der vereeniging meent de ondergeteekende te kunnen volstaan met de mededeeling, dat hem uit de laatst uitgegeven Handelingen der vereeniging is gebleken, dat de meening, als zou de vereeniging herhaaldelijk aanzienlijke giften ontvangen, niet juist kan worden genoemd.

Fonds ten behoeve van onderofficieren.

ART. 149. Ter nadere toelichting van het aangevraagde bedrag moge het navolgende dienen.

De ontvangsten van het fonds hebben over het jaar 1910 de som van f 4116,25 bedragen.

De uitgaven, in den loop van het jaar gedaan, beloopt thans reeds de som van f 12333,67, zoodat, rekening houdende met eventueel nog te doene uitkeeringen, het bedrag der uitgaven over 1910 op ongeveer f 13 000 kan worden gesteld.

De rekening van het fonds zal alzoo over het jaar 1910 een tekort opleveren van ongeveer f 9000.

Ten einde dit tekort te dekken en tevens in het jaar 1911 de noodige betalingen te kunnen doen plaats hebben, heeft de ondergeteekende gemeend, voor laatstgenoemd jaar een bedrag van f 15 000 als subsidie te moeten aanvragen.

De ondergeteekende wenscht er hierbij nog op te wijzen, dat het bedrag der over een zeker jaar te doene betalingen bezwaarlijk met eenige zekerheid kan worden geraamd, vermits het aantal deelgenoten, hetwelk in dat jaar, met recht op uitkeering uit het fonds, den dienst zal verlaten, onbekend is, en het bedrag, waarop ieder hunner aanspraak kan maken, afhankelijk is van de aan het fonds bijgedragen contributiën.

Met de in de Memorie van Toelichting voorkomende woorden „om aan de verplichtingen jegens de deelgerechtigde onderofficieren naar behooren te kunnen voldoen”, is bedoeld „om de betaling mogelijk te maken van de bedragen, waarop de deelgenoten in het fonds bij het verlaten van den dienst aanspraak kunnen maken”.

Subsidien aan grensgemeenten.

ART. 154. Vermits de bijzondere werkzaamheden, die door sommige grensgemeenten ten behoeve van de militie worden verricht, geen steun vinden in eenig wettelijk voorschrift, kan dezerzijds niet worden ingezien, dat aan de daarvoor toegekende subsidieering een onjuist beginsel zou ten grondslag liggen.

Vergoeding aan den gepensioneerde luitenant-kolonel Kock.

ART. 155*bis*. De ondergeteekende heeft met zorg overwogen op welke wijze door hem gevolg kan worden gegeven aan de door de Kamer op 19 Mei 11 uitgesproken wenschelijkheid, om ten aanzien van de gepensioneerde luitenant-kolonel Kock zoodanige maatregelen te nemen, dat het door hem tengevolge van zijne overplaatsing geleden geldelijk nadeel zooveel mogelijk wordt vergoed. De omstandigheid, dat geene betrekkingen ter beschikking van het Departement van Oorlog staan, waarin iemand van den rang en den leeftijd van den hierbedoelden oud-hoofdofficier zou kunnen worden geplaatst, voerde er al vanzelf toe, den gewenschten maatregel te doen bestaan in de toekenning van een vergoeding in geld. De ondergeteekende was van oordeel, dat een bedrag van f 500 ter bestrijding van de kosten aan de verplaatsing zelve verbonden voldoende mocht worden geacht; thans is hem evenwel nader gebleken dat die verplaatsing ook in hare gevolgen voor den betrokkene tot verschillende noodwendige uitgaven heeft geleid en hij heeft daarom aanleiding gevonden, nu ook verscheidene leden der Kamer, blijkens het Voorloopig Verslag, den wensch hebben uitgesproken, den post te verhoogen, dien, bij de Nota van Wijzigingen te brengen, op één duizend gulden (f 1000.—).

De ondergeteekende kan niet inzien, dat door hem geringe voortvarendheid zou worden betracht waar het geldt het gevolg geven aan conclusies van de Kamer.

Omtrent hetgeen ten aanzien van den gepensioneerde ritmeester TILANUS zou kunnen worden gedaan, moge echter het volgende worden aangeteekend. Op 19 Mei 1910 sprak de Kamer den wensch uit, dat de nadeelige gevolgen, voor dien officier uit zijne niet-bevordering tot den hoofdofficiersrang voortvloeiende, alsnog zooveel dit doenlijk mocht zijn, mochten worden verzacht. Nu zou zoodanige verzachting echter naar dezerzijdsche meening alleen kunnen bestaan, in de verleening van den rang van majoor. Zoodanige maatregel komt echter niet te billijken voor tegenover verschillende kapiteins die daarop meer aanspraken kunnen doen gelden, maar die om fysieke of andere redenen voor den hoofdofficiersrang niet in aanraking kunnen komen.

Tot zijn leedwezen ziet de ondergeteekende dan ook niet in hoe aan de overigens door hem geëerbiedigde uitspraak der Kamer gevolg te geven.

XXste Afdeling.

Pensioenen enz.

Non-activiteitstraktementen.

ART. 163. Waar voor 1908 voor non-activiteitstraktementen een bedrag werd toegestaan van f 100,000 en voor 1911 een bedrag van f 60,000 wordt geraamd, kan worden geconstateerd, dat het aantal officieren, dat op non-activiteit wordt gesteld met bezwaar van de schatkist, aanzienlijk vermindert.

Intusschen zijn de te ramen bedragen uit den aard der zaak aan schommeling onderhevig, omdat zij verband houden met de resultaten van het in te stellen geneeskundig onderzoek, als bedoeld in art. 71, eerste lid, der Bevorderingswet voor de landmacht 1902.

Pensioenen.

ART. 164. Op de begroting voor het dienstjaar 1910 werd op dit artikel voor pensioenen een bedrag uitgetrokken van f 3,170,000 terwijl de raming voor 1911 bedraagt f 3,253,000, zijnde dus f 83,000 meer. Men kan moeiliijk beweren, dat deze vermeerdering een groot verschil vertoont met de normale stijging van dezen post, welke *normale* stijging trouwens ook niet bestaat. Dit moge blijken uit onderstaande tabel, waarin zijn verzameld de bedragen, welke sedert het in werking treden van de Pensioenwet voor de landmacht 1902 (op 1 Maart 1903) bij de wet jaarlijks werden toegestaan en die welke jaarlijks ten laste van art. 164 aan pensioenen werd uitbetaald.

Jaar.	Bedrag voor pensioenen bij de wet jaarlijks toegestaan.	Stijging.	Bedrag voor pensioenen jaar- lijks uitbetaald.	Stijging.
1903	f 2 535 000	f 250 000	f 2 534 887,66½	f 201 559,13
1904	2 785 000	140 000	2 736 446,79½	113 078,89
1905	2 925 000	75 000	2 849 525,68½	83 272,52
1906	3 000 000	50 000	2 932 798,20½	71 863,78½
1907	3 050 000	30 000	3 004 661,99	67 577,87
1908	3 080 000	70 000	3 072 239,86	71 744,53
1909	3 150 000	20 000	3 143 984,39	—
1910	3 170 000	83 000	2)	—
1911	3 253 000½		2)	

1) Aangevraagd bedrag op de ontwerp-begrooting voor 1911.

2) Kan nog niet worden ingevuld.

Uit deze cijfers blijkt duidelijk, dat de raming van het bedrag voor het dienstjaar 1910 indertijd te laag is geweest, vandaar dan ook, dat in het bij Koninklijke boodschap van 23 November jl. aan de Tweede Kamer aangeboden wetsontwerp tot verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting over dat dienstjaar wordt voorgesteld het bedrag op art. 164 beschikbaar gesteld, met f 60 000 te verhoogen en dus van f 3 170 000 op f 3 230 000 te brengen, waardoor de stijging in het beschikbaar bedrag van 1909 op 1910 van f 20 000 op f 80 000 wordt gebracht.

Vermits nu verder de raming voor het jaar 1911 steunde op het thans te laag gebleken bedrag voor 1910 zal ook het bedrag voor 1911 te zijner tijd verhoogd moeten worden.

ART. 166. In de toelichting op dit artikel werd er door den ondergeteekende reeds op gewezen, dat de raming voor 1910 (ad f 90,000) was gebleken eer te gering dan te ruim genomen te zijn. Die uitspraak heeft zich sedert in die mate bevestigd, dat een voorstel, om dat cijfer met f 7500 te verhoogen, niet is kunnen achterwege blijven, zooals blijkt uit het hiervoren ad art. 164 bedoelde wetsontwerp. Wordt in verband hiermede, het ramingscijfer voor 1911 niet f 10.000, doch slechts f 2500 hooger dan het voor 1910 benoedige, de ondergeteekende heeft gemeend, bedoeld ramingscijfer voor 1911, ad f 100,000, te moeten handhaven, aan de toekomst overlatende, of het in den loop van 1911 zal blijken noodig te zijn, voor de werkliedenpensioenen eenige vermeerdering aan te vragen.

Aanvulling van de omschrijving der pensioenartikelen.

ARTT. 164, 165 en 166. Met betrekking tot de bij de Nota van Wijzigingen voorgestelde aanvulling van de omschrijving dezer artikelen, ten doel hebbende om ook onopgevorderde pensioenen of pensioengedeelten over afgesloten dienstjaren, die nog niet door verjaring zijn getroffen, uit deze begrotingsposten te kunnen kwijten, zij verwezen naar de te dezer zake

verstrekke toelichting bij de Nota van Wijzigingen van het IIde hoofdstuk der Staatsbegrooting.

Nieuw artikel.

ART. 166ter. Onder dit artikel worden, bij de Nota van Wijzigingen, de gelden aangevraagd, die voor 1911 benodigd zullen zijn, nadat het ontwerp van wet tot toekenning van vergoeding wegens gemis van pensioen, aan de gewezen onderofficieren der landmacht J. HARMSSEN, A. H. WILLEMSE en W. C. D. DE BLECOURT (Gedrukte Stukken, Zitting 1910—1911, no. 108), tot wet zal zijn verheven.

XXIste Afdeeling.

Marechaussee.

Traktementen.

ART. 172. Met de hierbedoelde beslissing der Kamer is rekening gehouden bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen.

Mitsdien zijn de bedragen, uitgetrokken voor bezoldiging van den kapitein-kwartiermeester en van een schrijver — zijnde respectievelijk f 2500 en f 520 — teruggenomen, waardoor het, voor rekening van het Departement van Oorlog geraamde, bedrag op art. 172 met f 834 en op art. 173 met f 174 is verminderd.

Het voor bureelkosten uitgetrokken bedrag is verminderd met f 500, waardoor de geraamde som van art. 174 voor rekening van het Departement van Oorlog met f 166 is verminderd.

Huisvesting, enz.

ART. 176. De koopprijs van het terrein te Arnhem is, in overleg met het gemeentebestuur, bepaald op f 2,50 per M², welke prijs, blijkens onderzoek naar de kosten van overeenkomstige bouwterreinen daar ter plaatse, billijk is te achten.

Intusschen is, als gevolg van nader overleg met genoemd bestuur, thans alsnog overeengekomen, dat een gedeelte van het terrein zal worden gebezigd tot verbreding van de aangrenzende openbare wegen. De koopprijs van het overblijvende gedeelte, dat nog voldoende ruimte voor den bouw van het kazernement aanbiedt, wordt daardoor teruggebracht tot f 21,700.

De bestekken voor de te bouwen kazernes zijn nog niet gereed; voorloopige teekeningen voor de kazernementen te Vaals, Meppel en 's Hertogenbosch worden hierbij, als bijlagen E, F en G, overgelegd (1).

De som van f 3750, welke op de Oorlogsbegrooting voor het dienstjaar 1910 was uitgetrokken voor de aanschaffing van 30 rijwielen, is bij de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag, naar aanleiding van die begrooting verschenen, teruggenomen, waarna voor rijwielen op art. 176 slechts gehandhaafd bleef het bedrag van f 960, benodigd voor het onderhoud der 40 aanwezige rijwielen.

Blijkens den uitgewerkten en toelichtenden staat, behoorende bij de ontwerp-begrooting voor het dienstjaar 1911, is thans wederom laatstgenoemd bedrag voor aanschaffing en onderhoud aangevraagd.

XXXIIste Afdeeling.

Buitengewone Uitgaven.

Gebouwen.

ART. 178. Bij de samenstelling van dit artikel is zooveel mogelijk naar zuinigheid gestreefd; desondanks kon eene verhooging van het artikel niet vermeden worden. Onder dit artikel is voor de in aanbouw zijnde kazernes

(1) Deze bescheiden zijn ter griffie nedergelegd, ter inzage van de leden.

in totaal uitgetrokken een bedrag van f 812,000, waarop niet kon bezuinigd worden zonder den geregelde voortgang dier werken in gevaar te brengen. Wat de overige werken aangaat moge ten opzichte van de noodzakelijkheid verwezen worden naar de in de Memorie van Toelichting verstrekte inlichtingen en het, naar aanleiding van de in het Voorloopig Verslag gemaakte opmerkingen, hieronder nader medegedeelde. In verband met de kenbaar gemaakte bezwaren zijn de uitgetrokken posten opnieuw nauwgezet overwogen en zijn de gelden, uitgetrokken voor de sub *d* bedoelde keuken en de sub *g* bedoelde badinrichting — hoewel noode — uit de begroting geschrapt. Met deze vermindering is in de bij deze Memorie gevoegde Nota van Wijzigingen rekening gehouden.

Litt. c. In verband met de belangrijke toename van het aantal vrijwilligers bij het regiment genietroepen zal op de begroting voor het dienstjaar 1912 vermoedelijk nog een termijn moeten worden uitgetrokken van den bouw van het kazernement van dat regiment.

Hierdoor zal echter het bedrag van f 700,000 genoemd in de Memorie van Toelichting bij de begroting van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1908; Gedrukte Stukken 1907—1908, 2, no 2, bladz. 51) als totale kosten van het kazernement, niet worden overschreden.

Litt. d. Het uitgetrokken bedrag, ad f 3085, voor eene ziekenbarak en keuken is te splitsen in: f 2200 voor eene ziekenbarak en f 885 voor eene keuken.

Bestekken zijn nog niet gereed, eene voorloopige teekening van de ziekenbarak wordt als bijlage H, hierbij overlegd. (1)

In verband met de groote sterkte der kampeerende troepen is de behoefte gebleken aan eene 4de keuken. Hierin is gedurende de kampperiode 1910 zoo goed mogelijk voorzien door een gedeelte van eene keuken uit het nabijgelegen infanteriekamp tijdelijk af te breken en weder in het geniekamp op te bouwen. Eene dergelijke handelwijze kan evenwel niet telken jare gevolgd worden; ten einde echter aan het kenbaar gemaakte verlangen te voldoen, is thans het voor de keuken benodigde bedrag, zooals hiervoren reeds werd medegedeeld, van de begroting afgetrokken.

Litt. f. Het vervangen van de afdekking met asfaltpapier op de wagenslootsen te Woerden door eene dekking van pannen, wordt al sinds meerdere jaren noodzakelijk geacht met het oog op brandgevaar, doch werd tot nu toe, wegens de daaraan verbonden kosten, en in verband met urgenter uit te voeren werken, uitgesteld. Een langer uitstel wordt, gelet op den toestand van de bestaande dekking, niet geraden geacht.

Litt. h. De benodigde voorzieningen voor de definitieve onderbrenging der mitrailleur-afdeeling te 's Gravenhage betreffen het inrichten van logies en bureelvertrekken, van eene wapenkamer en tuigenzolder, een hooizolder en eene geweermakerswerkplaats, alsmede het maken van eene loods voor mitrailleurs en patrooncaissons.

Ter beantwoording van de vraag, of met het oog op de oprichting van mitrailleur-afdeelingen ook nog in andere garnizoenen soortgelijke voorzieningen zijn te treffen, zij verwezen naar den onder *litt. p.* van dit artikel uitgetrokken post en zij medegedeeld, dat ook ten behoeve van de onderbrenging van de in het jaar 1911 op te richten mitrailleur-afdeelingen voor het jaar 1912 vermoedelijk nog gelden zullen moeten worden aangevraagd; het ingestelde onderzoek, hoe die onderbrenging op de beste en tevens minst kostbaarste wijze zou kunnen geschieden, is echter nog niet afgelopen.

Litt. i. Abusievelijk is ten vorige jare nagelaten bij het toen uitgetrokken bedrag vóór de vervanging van het tonnenstelsel te Bergen op Zoom te vermelden, dat het een eerste termijn was. Waar in deze begroting sprake is van een eerste termijn is zulks vermeld.

(1) Ter griffie nedergelegd, ter inzage van de leden.

Litt. l. Al sedert jaren is met het gemeentebestuur van Arnhem over de verplaatsing van het parkeerterrein aldaar onderhandeld. Voor de gemeente is de beschikking over een gedeelte van dit terrein, met het oog op de verbreding en bebouwing van den Zijpendaalschen weg, zeer gewenscht. Hoewel van de zijde van het Departement van Oorlog aanvankelijk het standpunt werd ingenomen, dat de huur van het tegenwoordige parkeerterrein niet opzegbaar zou zijn zoolang te Arnhem bereden artillerie in garnizoen is, werd van andere zijde dat recht niet onaantastbaar geacht. Nu, na jaren onderhandeld te hebben, eene voor beide partijen bevredigende oplossing is gevonden, welke het Rijk, blijkens het in de Memorie van Toelichting gestelde, op eene uitgaaf van f 43,500 — f 19,500 = f 24,000 komt te staan, vermeent de ondergeteekende het tot stand komen van die schikking door verder uitstel niet langer te mogen belemmeren.

Litt. m. De specificatie van dezen post is als volgt:	
voor het planten van boomen langs wegen.	f 400
voor het uitbreiden van bestratingen en grindpaden.	3800
voor het bemesten en bezaaien van terreingedeelten.	1100
voor het aanbrengen van grondbekleedingen en grind op het terrein ten oosten van de veldartillerie kazerne	700
Totaal.	f 6000

Litt. n. Het bestek is nog niet gereed; eene voorloopige teekening wordt als Bijlage I, hierbij overgelegd. (1)

Litt. p. De specificatie van dezen post is als volgt:	
voor het doen van voorzieningen aan de kazerne.	f 1,110
voor het doen van voorzieningen aan de stallen	240
voor het doen van voorzieningen aan het patronenmagazijn	1,100
voor het uitbreiden van eene waschinrichting	1,950
voor het bouwen van eene loods tot berging van voertuigen, tuigen, wapens en kleeding met werkplaats.	7,300
Totaal.	f 11,700

Voor de overbrenging van de mitrailleur-afdeeling te Deventer wordt zooveel mogelijk partij getrokken van de ruimte in de bestaande kazerne.

Litt. q. Door de troepen van het garnizoen te Doesburg wordt gedurende de zomermaanden bij gunstigen waterstand gebruik gemaakt van de militaire bad- en zweminrichting in den IJssel.

Deze is echter bij hooge waterstanden onbruikbaar, omdat het terrein, dat er heen toegang geeft, dan onder water staat. Dit is bijvoorbeeld dit jaar van 25 Juni tot 6 Augustus het geval geweest. In den zomer van 1909 werd de inrichting reeds in Augustus gesloten wegens besmetverklaring van de rivier door cholera.

Voor dergelijke gevallen en voor het koudere jaargetijde is te Doesburg geen badgelegenheid aanwezig, waarvan door het garnizoen gebruik kon worden gemaakt. De voorgestelde inrichting zou daarom voorzien in een dringende en sedert jaren gevoelde behoefte; teneinde echter aan het kenbaar gemaakte verlangen te voldoen, is deze post thans geschrapt.

Litt. r. (thans g). De specificatie van dezen post is als volgt:

voor het maken van een badinrichting in het voormalig hospitaal	f 3,200
voor het uitbreiden van de logiesruimte in de kazerne	4,900

Totaal f 8,100

Litt. u. (thans t.) Ten aanzien van deze voorzieningen moge verwezen

(1) Ter griffie nedergelegd, ter inzage van de leden.

worden naar het gestelde in de Memorie van Toelichting op het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1909 sub. art. 178, *m* (Gedrukte Stukken 1908—1909, 2, no. 2, bladz. 48).

Het thans aangevraagde bedrag van f1070 strekt om den laatsten betalingstermijn van het werk, welke door vertraging in de uitvoering niet meer ten laste van het dienstjaar 1909 kon worden gebracht, op het dienstjaar 1911 te kunnen voldoen.

Litt. v. (thans u.) De kazernes, waarin voor het thans uitgetrokken bedrag de gasverlichting geheel of gedeeltelijk zal worden verbeterd, zijn die te Gorinchem, Utrecht, Delft, Leiden, Schoonhoven, Haarlem, Bergen op Zoom, Breda, 's Hertogenbosch, Amersfoort, Arnhem en Assen.

Het is de bedoeling, een volgend jaar alsnog een bedrag van ongeveer f11,000 voor gelijk doel te doen besteden.

In 1908 zijn in de Oranje- en Frederikskazernes te 's Gravenhage de vleermuisbranders vervangen door gasgloeilichtbranders met hangende kousjes. De kosten van deze wijziging hebben bedragen f2575, terwijl dientengevolge het gasverbruik is teruggebracht bij het regiment grenadiers en jagers van f5101,92 in 1907 tot f4083,30 in 1909; bij het 2de regiment veld-artillerie van f5440,88 in 1907 tot f3877,93 in 1909. Bovendien is daardoor eene aanzienlijk veel betere verlichting verkregen.

Op grond van een en ander ligt het in de bedoeling, dezelfde wijziging aan te brengen in alle kazernes, waar nog gasbranders zonder gloeikousjes aanwezig zijn, en waarvan eene overeenkomstige gasbesparing wordt verwacht, als in de kazernes te 's Gravenhage is verkregen.

Litt. w. (thans v.) Ten opzichte van de hier gemaakte opmerking moge worden aangeteekend, dat, bij aanvraag ten vorigen jare, in de Memorie van Toelichting sub. art. 178, *t*, (Gedrukte Stukken 1909—1910, 2, no. 2, bladz. 59) werd medegedeeld, dat het aangevraagde bedrag moest strekken, om de in de eerste plaats noodig voorzieningen te kunnen treffen en dat het de bedoeling was, nadat het nieuwe kleedingsbeheer eenigen tijd in werking was geweest, na te gaan, welke voorzieningen nog moeten worden getroffen, om het nieuwe stelsel geheel aan zijne bestemming te doen beantwoorden. Het thans aangevraagde bedrag van f15,000 is als de laatste aanvraag voor dit doel te beschouwen.

Litt. x. (thans w.) Deze post moet strekken, om, zoo de gelegenheid zich voordoet, op billijker voorwaarden dan anders het geval zou zijn gewenschte oefeningsterreinen aan te kopen. Van deze gelegenheid is sedert verscheidene jaren reeds meermalen een zeer nuttig gebruik gemaakt.

Wanneer zulks zonder belangrijke verhooging der bouwkosten mogelijk blijkt, is de ondergeteekende voornemens, in enkele der in aanbouw zijnde kazernes, centrale verwarming te doen toepassen.

Ook is hij, in beginsel, bereid met de gemeenten, die daarvoor in aanmerking komen, in overleg te treden over de levering van electriciteit ten behoeve van de militaire gebouwen.

Hij moet echter doen opmerken, dat in kazernementen, waar reeds eene gasverlichting aanwezig is, met het oog op de kosten aan eene vervanging van die verlichting verbonden, hiervan voorloopig wel geen sprake zalkunnen zijn.

Wat de nieuwe kazernementen betreft, wordt elk geval op zichzelf overwogen.

Tarwe voor oorlogstijd.

ART. 108 *b*. Aangezien het door den ondergeteekende minder wenschelijk wordt geacht, om, in zake de onderwerpelijke aangelegenheid, in deze Memorie in nadere bijzonderheden te treden, is, bij afzonderlijk schrijven, aan den Voorzitter der Kamer, toegezonden eene Nota met bijlage, nopens de voorziening in de behoefte aan tarwe en meel in oorlogstijd, met de bedoeling die Nota ter griffie te doen nederleggen, ter inzage van de leden.

Stationsemlacement te Zevenbergen.

ART. 182. De uitgetrokken post betreft het verbeteren van de los- en laadgelegenheid, zooals deze was ontworpen voor het nieuwe emplacement Zevenbergen. Vermits deze meerdere capaciteit niet noodig werd geacht voor het gewone vervoer, doch de wijziging uitsluitend gewettigd is door de eischen welke van militaire zijde moeten worden gesteld, meent de ondergeteekende, dat de spoorwegmaatschappij niet verplicht kan worden, de meerdere uitgaven aan die wijziging verbonden, te bekostigen, doch dat deze door het Rijk moeten worden overgenomen. Een antecedent is hem niet bekend; integendeel werd het Departement van Oorlog vroeger niet gekend in uitbreiding en wijziging van stations. Het is juist omdat, ten gevolge van onvoldoende behartiging van het defensiebelang in vroegere jaren, een groot aantal stations niet voldoet aan de eischen, welke uit een militair oogpunt gesteld moeten worden, dat de ondergeteekende in overleg is getreden met zijnen ambtgenoot van Waterstaat, ten einde in dit opzicht tot een beteren toestand te geraken.

Gelet op de hoogst ongunstige losgelegenheid voor militaire doeleinden, zooals die in het oorspronkelijk plan der spoorwegmaatschappij was opgenomen, en de omstandigheid dat het station Zevenbergen, in geval van oorlog, voor het in- en uitladen van belangrijke militaire transporten in aanmerking kan komen, kan de ondergeteekende geen vrijheid vinden, wijziging te brengen in de betreffende post.

De Minister van Oorlog,
W. COOL.